

Arkadiusz Ptak

**SAMORZĄD
MIEJSKI
PLESZEWA
W OKRESIE
MIĘDZYWOJENNYM
(1919-1939)**

PLESZEWSKIE TOWARZYSTWO KULTURALNE
MUZEUM REGIONALNE W PLESZEWIE

Arkadiusz Ptał

**SAMORZĄD
MIEJSKI
PLESZEWA
W OKRESIE
MIĘDZYWOJENNYM
(1919-1939)**

PLESZEW 2007

Recenzent:
prof. zw. dr hab. Stefan Kowal
dr Regina Pacanowska

Zespół redakcyjny: Adam Staszak, Ewa Szpunt, Andrzej Szymański

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Jerzy Szpunt

Publikacja została sfinansowana ze środków Miasta i Gminy Pleszew.

Druk: Zakład Poligraficzny „Super Print”, ul. Kaliska, Pleszew, tel. 062 742 29 40

Nakład 500 egz.

ISBN: 978-83-904923-9-1

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I	
Wybory do Rady Miejskiej	11
ROZDZIAŁ II	
Rada Miejska oraz Magistrat (Zarząd)	31
ROZDZIAŁ III	
Relacje między organami samorządu miejskiego	53
ROZDZIAŁ IV	
Działalność samorządu miejskiego	63
1. Administracja	63
2. Finanse i majątek	66
3. Szkolnictwo	69
4. Opieka społeczna oraz pomoc dla bezrobotnych	72
5. Mieszkalnictwo	76
6. Estetyka i zielen miejska	77
7. Elektrownia i zaopatrzenie w energię	81
8. Rozwój i plany rozbudowy miasta	82
ROZDZIAŁ V	
Burmistrzowie Pleszewa	89
ROZDZIAŁ VI	
Przewodniczący Rady Miejskiej Miasta Pleszewa	103
ROZDZIAŁ VII	
Problemy Pleszewa w interpelacjach i zapytaniach radnych	113
ZAKOŃCZENIE	117
BIBLIOGRAFIA	121
WYKAZ SKRÓTÓW	127
ANEKS	128
SUMMARY	133

*„(...) właśnie w gminie tkwi siła wolnych społeczeństw.
Instytucje gminne są dla wolności tym, czym dla nauki są szkoły podstawowe:
sprawiają, że wolność staje się dostępna dla ludu,
pozwalają mu zasmakować w swobodnym jej praktykowaniu
i przyzwyczajają go do posługiwania się nią.
Bez pomocy instytucji gminnych naród może stworzyć sobie wolny rząd,
lecz nie będzie w nim ducha wolności”.*

Alexis de Tocqueville

(O demokracji w Ameryce, t. I, Kraków 1996, s. 62)

WSTĘP

Jednym z punktów odniesienia przy reaktywowaniu samorządu terytorialnego w Polsce, w roku 1990, obok osiągnięć samorządu europejskiego i badań prowadzonych przez środowiska naukowe, był również samorząd okresu międzywojennego (1919–1939). Na skutek upływu czasu, a przede wszystkim zachodzących przemian społecznych, politycznych oraz gospodarczych nie można było przejąć całości rozwiązań z okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Zaadaptowano jednak wiele z nich. Nawet powrót do terminologii występującej w samorządzie międzywojennym może świadczyć o korzeniach współczesnych rozwiązań. Dla wielu badaczy samorząd okresu międzywojennego stanowi punkt wyjścia do rozważań na temat współczesnego samorządu.

Jednak dla powstającego państwa po ponad 100 latach zaborów budowa samorządu terytorialnego nie była rzeczą łatwą, na co wpływ miało wiele czynników. Pierwszy to różnice w ustroju samorządu. W poszczególnych zaborach samorząd funkcjonował nie tylko w oparciu o różne przepisy prawne, ale występowały tam odmienne rozwiązania dotyczące ilości szczebli samorządu, zakresu realizowanych zadań przez samorząd, terminologii określającej organy samorządu, zakresu nadzoru, etc¹. Drugim, ważnym czynnikiem wpływającym na kształt ustawodawstwa i przyjętego modelu administracji terenowej były koncepcje głoszone przez poszczególne partie polityczne². Budowę samorządu utrudniały również mniejszości narodowe oraz niepewność dotycząca kształtu terytorialnego Rzeczypospolitej.

Przebudowę samorządu terytorialnego, jak i całej administracji rozpoczęto od byłego Królestwa Polskiego. Na mocy dekretu z dnia 4 lutego 1919 r.³ utworzono rady gminne. Na nowych zasadach został zorganizowany samorząd miejski, którego podstawę funkcjonowania regulował dekret z 4 lutego 1919 r. o samorządzie miejskim⁴.

¹ Zob.: Z. Leoński, *Tradycje samorządu terytorialnego w Polsce*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 3, s. 39.

² Zob.: J. Holzer, *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 18. Na temat programów partii politycznych w zakresie samorządu terytorialnego zob.: A. Ajnenkiel, *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1978, s. 66–77; J. Starościak, *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960, s. 85–87; E. Próchniak, *Samorząd terytorialny w myśli politycznej KPP*, „Z Pola Walki” 1978, nr 4, s. 43; H. Izdebski, *Historia administracji*, Warszawa 1984, s. 182–183; W. I. Lenin, *Dzieła*, T. 31, Warszawa 1955, s. 41–50; W. A. Serczyk, *Dzieje Polski 1918–1939. Wybór materiałów źródłowych*, Kraków 1990, s. 90–91; A. Łuczak, *Samorząd terytorialny w programach i działalności stronnictw ludowych 1918–1939*, Warszawa 1973, s. 78; St. Lato, W. Stankiewicz, *Programy stronnictw ludowych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1969, s. 147.

³ Dekret z dnia 4 lutego 1919 r. o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego (Dz. Pr. P.P. 1918, Nr 18, poz. 48).

⁴ Dekret z dnia 4 lutego 1919 r. o samorządzie miejskim (Dz. Pr. P.P. 1918, Nr 13, poz. 140).

Na obszarze byłej Kongresówki funkcjonował również samorząd powiatowy regulowany dekretem o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski byłego zaboru rosyjskiego⁵. Inny charakter miał samorząd terytorialny w byłym zaborze austriackim. Ustrój gminy wiejskiej i miejskiej, poza nielicznymi wyjątkami, był podobny i funkcjonował początkowo na podstawie znowelizowanych i zdemokratyzowanych przepisów pochodzących sprzed 1918 roku. Na obszarze b. zaboru austriackiego istniał również samorząd powiatowy⁶. Obszarami, na których samorząd funkcjonował na szczeblu gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim były: Wielkopolska i Pomorze. Tam również podstawę stanowiły znowelizowane przepisy pochodzące jeszcze z okresu pruskiej niewoli.

Różnorodność organizacji samorządu terytorialnego w poszczególnych częściach Drugiej Rzeczypospolitej utrzymała się aż do roku 1933. Wówczas to uchwalono ustawę z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego⁷ (potocznie nazywaną ustawą scaleniową). Wprowadzono pięcioletnią kadencję organów stanowiących i zarządzających wszystkich szczebli samorządu, od wsi, poprzez miasto, aż do powiatu. Województwa na skalę całego kraju nie utworzono. Czynne prawo wyborcze przysługiwało osobom, które ukończyły 24 lata, zaś bierne prawo wyborcze miały osoby, które ukończyły 30 lat. Ustawa ujedynoliciła również nazewnictwo organów samorządowych. Stanowiącymi i kontrolującymi były rady (odpowiednio gminne, miejskie, powiatowe), natomiast zarządzającymi i wykonawczymi – zarządy, a w powiatowych związkach samorządowych – wydziały. Ustawa jednak znacznie ograniczyła samodzielność i kompetencje organów samorządu terytorialnego⁸.

Do tej pory na lokalnym, pleszewskim rynku wydawniczym ukazało się kilka publikacji, które dotyczyły okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Prowadzono badania z różnych obszarów życia miasta i działalności jego mieszkańców. W monografii Pleszewa⁹ analizę okresu międzywojennego przeprowadził Ryszard Borkiewicz („W dobie II Rzeczypospolitej”), zaś Stanisław Bródka był autorem rozdziału poświęconego, m.in. powstaniu wielkopolskiemu oraz powrotowi do macierzy. O międzywojennym Pleszewie pisali również: Andrzej Gulczyński¹⁰, Andrzej Szymański¹¹, Ewa Szpunt¹²,

⁵ Dekret z dnia 4 lutego 1919 r. o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski b. zaboru rosyjskiego (Dz. Pr. P.P. 1919, Nr 13, poz. 141).

⁶ K. Kumaniecki, B. Wasiutyński, J. Panejko, *Polskie prawo administracyjne w zarysie*, Kraków 1929, s. 1091.

⁷ Ustawa z dnia 23 marca 1933r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. 1933, Nr 35, poz. 294).

⁸ Szerzej zob.: J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1977, s. 541.

⁹ *Dzieje Pleszewa*, red. M. Drozdowski, Kalisz 1989.

¹⁰ A. Gulczyński, *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918–1919*, Pleszew 1988; tenże, *Rada Ludowa na Powiat Pleszewski (1918–1919)*, „Rocznik Kaliski”, T. XXII, Kalisz 1992, s. 59–96; tenże, *Udział Pleszewian w Polskim Sejmie Dzielnicowym (1918)*, „Rocznik Pleszewski 2005”, Pleszew 2006, s. 72–78; tenże *Harcerstwo pleszewskie do roku 1939*, Pleszew 1986; tenże *Ks. Prałat Kazimierz Niesiołowski 1872–1949*, Pleszew 1995; tenże, *Ogród Jordanański, dom parafialny i ogrody działkowe – dzieło ks. Kazimierza Niesiołowskiego*, Pleszew 1993.

Jerzy Szpunt¹³, Bonifacy Wróblewski¹⁴, ks. Władysław Zientarski¹⁵, Magdalena Borkiewicz – Kaczmarek¹⁶. Także w samym okresie międzywojennym powstało kilka publikacji, które wniosły istotny wkład w dokumentowanie historii miasta¹⁷.

Brakowało jednak publikacji poświęconej samorządowi miejskiemu Pleszewa lat 1919–1939. Zamysłem autora było zatem uzupełnienie tej luki, a jednocześnie wskazanie innych obszarów, które wymagają głębszej analizy, a które w niniejszej publikacji, z uwagi na objętość i podejmowaną problematykę opisane zostały w sposób powierzchowny, nie do końca satysfakcjonujący samego autora, jak i zapewne czytelnika. Zwrócenie na nie uwagi umożliwi podjęcie stosownych badań w przyszłości.

Publikacja obejmuje lata 1919–1939. Dolna cezura czasowa związana jest z kluczowymi wydarzeniami dla pleszewskiego samorządu po odzyskaniu niepodległości: wyborami do Rady Miejskiej Miasta Pleszewa i Magistratu oraz budowy niepodległego państwa w części powierzonej samorządowi. Górna cezura czasowa obejmuje rozpoczęcie II wojny światowej i przerwanie funkcjonowania samorządu terytorialnego.

Publikacja składa się z 7 rozdziałów. W rozdziale pierwszym podjęto analizę wyborów do rady miejskiej, jakie miały miejsce w Pleszewie w latach 1919, 1921, 1925, 1929, 1933, 1938. Dzięki materiałom źródłowym ustalono osoby, które były wybierane w poszczególnych wyborach do rady miejskiej, ze wskazaniem listy wyborczej z jakiej kandydowali. Wyniki wyborów do pleszewskiej rady ukazano na tle województwa poznańskiego. Ponieważ niektóre zmiany na lokalnej scenie politycznej były podyktowane czynnikami zewnętrznymi, niezależnymi od pleszewskich działaczy, ukazano również i te procesy, które miały zasadniczy wpływ na te zjawiska. W rozdziale pierwszym przedstawiono również, w jaki sposób prowadzono kampanie wyborcze w Pleszewie przed wyborami do rady miejskiej na łamach lokalnej prasy. Dzięki przeprowadzonej analizie możliwe było odtworzenie dużej części życia politycznego międzywojennego Pleszewa.

Rozdział drugi składa się z dwóch części i dotyczy organizacji rady miejskiej oraz magistratu (zarządu). W pierwszej części odtworzono wybory, które corocznie, aż do roku 1933 przeprowadzano do prezydium rady oraz do komisji rady. Ponieważ

¹¹ A. Szymański, *Z dziejów 70 pułku piechoty*, Pleszew 1990; tenże, *Z 90 – letnich tradycji śpiewaczych w Pleszewie. Koło Śpiewackie „Lutnia”*, Pleszew 1986.

¹² E. Szpunt, *Tradycje czytelnicze Pleszewa w 35 – lecie Miejskiej Biblioteki Publicznej*, Pleszew 1986.

¹³ *Pleszew w starej pocztówce do roku 1945* (tekst i opracowanie J. Szpunt), Pleszew 2001.

¹⁴ B. Wróblewski, *Amatorski ruch teatralny w Pleszewie 1869–1969*, Pleszew 1986.

¹⁵ W. Zientarski, *Zarys dziejów parafii pod wezwaniem Ścięcia św. Jana Chrzyciela w Pleszewie*, Pleszew 1994.

¹⁶ M. Borkiewicz – Kaczmarek, *Życie codzienne w Pleszewie w dwudziestoleciu międzywojennym*, Pleszew 2005.

¹⁷ Zob.: K. Niesiołowski, *Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa*, Pleszew 1938; *Dziesięciolecie Koedukacyjnej Szkoły Wydziałowej w Pleszewie 1920–1930*, Pleszew 1930; *Dziesięciolecie Państwowego gimnazjum koedukacyjnego im. Staszica w Pleszewie 1919–1929*, Pleszew 1929; F. Kryszak, *Dzieje miasta Pleszewa na podstawie źródeł historycznych*, Pleszew 1938; *Na 40-lecie Koła Śpiewackiego „Lutnia” w Pleszewie 1896–1936 z krótkim zarysem dziejów miasta Pleszewa*, Pleszew 1936; *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925 i inne*.

bardzo często dochodziło do zmian osobowych w radzie, autor podjął się rekonstrukcji tych zmian. Druga część rozdziału poświęcona została organowi wykonawczemu samorządu miejskiego – magistratowi, a po wejściu w życie ustawy scaleniowej – zarządowi. Podobnie jak w przypadku rady, także i tu przeanalizowano zmiany dokonujące się w magistracie – od wyborów burmistrzów, wiceburmistrzów, aż po ławników.

Natomiast w rozdziale trzecim analizą objęto relacje między radą miejską a magistratem (zarządem) w pleszewskim samorządzie okresu międzywojennego. Szczególnie zwrócono uwagę na występujące konflikty starając się ustalić źródła tych konfliktów, ich przebieg oraz konsekwencje.

Rozdział czwarty dotyczy działalności samorządu. Podjęto próbę rekonstrukcji tych obszarów, za które samorząd miejski był odpowiedzialny, a zatem administrację, finanse i majątek, szkolnictwo, opiekę społeczną, mieszkalnictwo, zaopatrzenie w energię. Przedstawiono jak przebiegał rozwój i rozbudowa miasta. Zapewne niektóre z tych dziedzin wymagają odrębnych publikacji, a na pewno szerszej analizy.

Dwa kolejne rozdziały poświęcone zostały osobom, które działały w pleszewskim samorządzie. Rozdział piąty przybliży sylwetki burmistrzów Pleszewa: Stefana Karczewskiego, Jana Kolipińskiego, Franciszka Nowackiego, Piotra Kubiaka oraz Stanisława Jaworskiego. Natomiast w rozdziale szóstym zaprezentowano sylwetki przewodniczących Rady Miejskiej Miasta Pleszewa: Franciszka Gdeczyka, Antoniego Janiaka, Stanisława Makowieckiego, Franciszka Kocimskiego, Feliksa Ligęzińskiego oraz Symforiana Melińskiego. Podstawą do sporządzenia biogramów burmistrzów i przewodniczących rady były akta urzędów stanu cywilnego. Natrafiono jednak na problemy w ustaleniu niektórych faktów dotyczących życia i działalności publicznej tych osób.

Ostatni rozdział poświęcony został tym problemom miasta i mieszkańców, które zgłaszali radni na posiedzeniach rady w formie interpelacji lub zapytań.

W publikacji znajduje się również w formie aneksu zestawienie pleszewskich ulic z ich nazwami jakie nosiły w okresie zaborów, Drugiej Rzeczypospolitej, w okresie hitlerowskiej okupacji oraz po II wojnie światowej. Niektóre z ulic zmieniły nazwy, ale część przetrwała do dnia dzisiejszego. Uzupełnieniem jest załączona do publikacji mapa Pleszewa z okresu międzywojennego.

Podstawowym materiałem źródłowym dla opracowania tematu były materiały archiwalne pozostające w zasobach Archiwum Państwowego w Kaliszu, zwłaszcza Akta Miasta Pleszewa. Istotnym źródłem wiedzy wykorzystanym w publikacji były akta Urzędu Stanu Cywilnego w Pleszewie oraz zasoby archiwalne Muzeum Regionalnego w Pleszewie. Z wielkim trudem, z uwagi na okres jaki dzieli współczesność od Drugiej Rzeczypospolitej, udało się dotrzeć do osób, które pamiętają wydarzenia z lat międzywojennych. Dzięki rodzinnym archiwom, za pośrednictwem lokalnej prasy, autorowi udało się pozyskać również zdjęcia Pleszewa z tamtego okresu oraz informacje o osobach zaangażowanych w działalność pleszewskiego samorządu. Pomocne były również gazety ukazujące się w tym czasie, zwłaszcza „Gazeta Pleszewska” i „Orędownik Pleszewski”. Ponadto, w publikacji wykorzystano podstawową literaturę przedmiotu, zwłaszcza z zakresu politologii, historii, prawa administracyjnego. Z części publikacji,

zwłaszcza międzywojennej prasy, będących w zasobach poznańskich bibliotek skorzystano za pośrednictwem Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej.

Temat publikacji i charakter badań podjętych przez autora zdeterminował dobór metod badawczych. Zastosowano przede wszystkim metodę historyczną, metodę instytucjonalno – prawną oraz metodę porównawczą.

Autor dziękuje tym wszystkim, dzięki którym niniejsza publikacja mogła powstać. Będzie wdzięczny, jeżeli czytelnicy wniosą swoje uwagi i spostrzeżenia. Być może są jeszcze w posiadaniu osób, bądź instytucji nieznane dotąd dokumenty, które wniosą nowe spojrzenie na podejmowane w publikacji problemy.

ROZDZIAŁ I

WYBORY DO RADY MIEJSKIEJ

Ostatnie posiedzenie Rady Miejskiej Miasta Pleszewa, w składzie wyłonionym jeszcze w okresie zaborów, odbyło się 5 grudnia 1918 roku. W posiedzeniu brał już udział przedstawiciel Rady Robotników i Żołnierzy¹. Rada miejska przyjęła do wiadomości informację o utworzeniu RRiŻ. Zajął się również sprawami wskazanymi przez przedstawiciela Rady Robotników i Żołnierzy².

W lutym 1919 roku Komisariat Naczelnej Rady Ludowej podjął decyzję o rozwiązaniu dotychczasowych rad miejskich³, wyznaczając ostateczny termin wyborów do dnia 25 marca 1919 roku.

Pomimo odzyskania niepodległości i przejęcia władzy, samorząd działał w oparciu o częściowo znowelizowane przepisy pruskie. Podstawą dla organizacji samorządu miejskiego była Ordynacja miejska dla sześciu wschodnich prowincji monarchii pruskiej z dnia 30 maja 1853 roku⁴. Na terenach wiejskich była to Ordynacja wiejska dla siedmiu wschodnich prowincji z dnia 3 lipca 1891 roku⁵. Władze polskie (Komisariat Naczelnej Rady Ludowej) wydały m.in. rozporządzenie dotyczące wyborów do rad miejskich z 11 lutego 1919 roku, a następnie regulamin dotyczący wyborów do rad miejskich z 18 lutego⁶. Czynne i bierne prawo wyborcze przysługiwało każdemu, kto ukończył 20 lat i 6 stycznia 1919 roku zamieszkiwał dane miasto.

Wybory do 18 osobowej Rady Miejskiej Pleszewa odbyły się 23 marca 1919 roku w godzinach od 9 rano do 8 wieczór⁷. Na potrzeby wyborów samorządowych miasto podzielone zostało na trzy okręgi⁸.

Okręg numer jeden obejmował ulice: Wojciecha, Gnieźnieńską, szosę Jarocińską, Rynek, drogi Młyńską i Marszewską, Nowy Rynek, ulicę Poznańską, Poczтовую, Sto-

¹ Rada Robotników, obok Rady Ludowej przejmowała władzę z rąk niemieckich nie tylko w Pleszewie, ale i w innych miejscowościach Wielkopolski. Szerzej zob.: J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985, s. 330.

² A. Gulczyński, *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918–1919*, Pleszew 1988, s. 6.

³ A. Gulczyński, *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919–1922)*, Poznań 1995, s. 128.

⁴ Zbiór Ustaw Pruskich, s. 261.

⁵ Zbiór Ustaw Pruskich, s. 233.

⁶ A. Gulczyński, *Władze Miasta Poznania w okresie międzywojennym*, „Kronika Miasta Poznania”, Nr 1, 1999, s. 214.

⁷ Wg Obwieszczenia Magistratu: APK AMP, sygn. 717, k. 90 i 93. Z kolei na plakacie informacyjnym skierowanym do obywateli polskich podano, że głosowanie odbywa się od 8 do 6 po południu.

⁸ Polskie nazwy ulic pochodziły z tłumaczenia niemieckich nazw z okresu zaborów. Część z nich, po ustaleniu polskich nazw ulic przez Radę Miejską 24 lipca 1919 roku, otrzymało inną nazwę.

dolną, Stawową, Tomaszew, Tyniec, Wilhelma, Kowalską. Mieszkańcy tych ulic mogli głosować w sali Stasiaka (hotel Wiktorja). Kierownikiem głosowania był właściciel fabryki Kazimierz Świerkowski, zaś jego zastępcą kupiec Antoni Wyderkowski.

Drugi okręg wyborczy, którego siedziba znajdowała się w sali Lewandowskiego przy ul. Chockiej 1 obejmował: ulice Aleksandra, szosę Bogusławską, ulice Chocką, Chorzewską, Panieńską, Kościelną, Kaliską, drogę Lenartowską i Prokopowską, Przydziałki, ulicę Szkolną, młyn Śmieja, ulice Kozia, Wodną, Targowisko. Głosowaniem w tym okręgu kierował kierownik banku Stanisław Mocek, zaś jego zastępcą był kupiec Kowalik.

Trzeci okręg obejmował: Dworzec, ulice Wrocławską, Górną, Plac Chwały, ulice Polną, Pańską, Koszarową, Folusz, młyn Kobyłka, ulice Krzyżową, Lipową, Malińską, Ogrodową, Zamkową, Garncarską i Plac Ćwiczeń Jeździeckich. Głosowanie odbywało się w auli niemieckiej szkoły (dzisiejszy ZSP nr 2 przy ul. Ogrodowej)⁹. Pracami komisji kierował kupiec Władysław Jezierski, a na jego zastępcę wyznaczono nauczyciela Franciszka Kocimskiego.

Listy wyborcze miały charakter narodowy. Na polskiej liście – oznaczonej literą „A”, znalazły się osoby reprezentujące różne grupy społeczne i zawodowe. Reprezentowane było Towarzystwo Przemysłowców, Czytelnia dla Kobiet, Towarzystwo Polsko – Katolickie Robotników, Towarzystwo Kupców, Towarzystwo Cieśli i Murarzy, Towarzystwo Polsko–Katolickiej Młodzieży (starszej), Towarzystwo Młodzieży Kupieckiej, Towarzystwo Kobiet Pracujących, Towarzystwo Metalowców oraz Narodowe Stronnictwo Robotników. Osiemnastoosobowa lista, bo tylu można było maksymalnie umieścić kandydatów, ustalona została na wiecu, który odbył się w niedzielę, 16 marca 1919 roku w „(...) ćwiczni przy koszarach”. Polską listę radnych miejskich otwierał znany w lokalnym środowisku lekarz – Władysław Likowski, syn Wojciecha i Ludomiry ze Zboralskich¹⁰.

Listę oznaczoną literą „B” stanowili kandydaci narodowości żydowskiej. Listę również osiemnastoosobową otwierał kupiec Joachim Zarek. Natomiast kandydaci pochodzenia niemieckiego umieszczeni zostali na liście wyborczej „C”, gdzie czołowe miejsce zajmował dyrektor młyna – Alfred Pietsch¹¹.

Przyjęto proporcjonalny system podziału mandatów (krzesel). W przypadku rezygnacji z funkcji radnego nie przeprowadzano wyborów uzupełniających. Radnym zostawała osoba, która zdobyła z danej listy kolejną największą liczbę głosów. Komisarzem wyborczym był Stanisław Janik¹².

⁹ Wykaz okręgów głosowania ustanowionych dla wyborów do Rady Miejskiej Miasta Pleszewa z dnia 23 marca 1919 roku ogłoszony w Tygodniku Powiatu Pleszewskiego (Pleschener Kreisblatt). APK AMP, sygn. 746, k. 96 oraz plakat informacyjny dla wyborców. Druk: K. Świerkowski w Pleszewie.

¹⁰ Grób rodziny Zboralskich znajduje się w Pleszewie przy ul. Kaliskiej.

¹¹ Lista wyborcza „B”, jak i „C” do komisarza wyborczego Stanisława Janika została złożona w języku niemieckim: APK, AMP, sygn. 746, k. 101 i 102.

¹² APK, AMP, sygn. 746, k. 103.

Po odczytaniu protokołów z poszczególnych okręgów w dniu 26 marca 1919 roku, stwierdzono, że ogółem oddano 3.396 głosów, z czego na listę „A” – 2.455 (72,3%), listę „B” – 225 (6,6%), zaś na listę „C” – 716 (21,1%)¹³. Biorąc pod uwagę przyjęty system podziałów krzeseł (mandatów) stwierdzono, że lista „A” uzyskała 13 krzeseł, lista „B” – 1, zaś lista „C” – 4 krzeseła¹⁴.

Tabela 1: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w dniu 23 marca 1919 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
1.	Władysław Likowski	lekarz	A
2.	Franciszek Gdeczyk	dyrektor banku	A
3.	Władysław Kalk	książkowy	A
4.	Jan Kasperski	robotnik	A
5.	Anna Suchocka	aptekarzowa	A
6.	Władysław Lehmann	adwokat	A
7.	Aleksander Gielniak	robotnik	A
8.	Antoni Janiak	budowniczy	A
9.	Władysław Radomski	ogrodnik	A
10.	Wojciech Bigoński	robotnik	A
11.	Mieczysław Żeleziński	zegarmistrz	A
12.	Kazimierz Chudziak	monter	A
13.	Franciszek Kocimski	nauczyciel	A
14.	Joachim Zarek	kupiec	B
15.	Alfred Pietsch	dyrektor młyna	C
16.	Emil Klautschke	rektor	C
17.	Julius Förster	piekarz	C
18.	Marta Reich	bez zawodu ¹⁵	C

Źródło: Archiwum Państwowe w Kaliszu, Akta Miasta Pleszewa, sygn. 746, k. 104.

Wśród wybranych radnych były osoby, które aktywnie uczestniczyły w wydarzeniach z przełomu 1918 i 1919 roku. Należały do nich np. Anna Suchocka, Jan Kasperski, Władysław Lehmann, Władysław Likowski, Franciszek Kocimski¹⁶.

Pierwszą kadencję rad miejskich skrócono w roku 1921¹⁷. Dla przeprowadzenia nowych wyborów kluczowe znaczenie miały dwa nowe akty prawne wydane przez Ministra byłej Dzielnicy Pruskiej. Były to: rozporządzenie z dnia 12 sierpnia 1921 roku

¹³ APK, AMP, sygn. 746, k. 103–104.

¹⁴ APK, AMP sygn. 746, k. 104.

¹⁵ Była wdową po budowniczym.

¹⁶ Szerzej zob.: A. Gulczyński, *Kształtowanie się ...* op. cit.

¹⁷ Na temat okoliczności rozwiązania rad miejskich zob.: A. Gulczyński, *Ministerstwo ...*, op. cit., s. 128–129.

o zmianie ordynacji miejskiej dla sześciu wschodnich prowincji monarchji pruskiej z dnia 30 maja 1835r. oraz rozporządzenie o przeprowadzeniu wyborów komunalnych w miastach b. dzielnicy pruskiej¹⁸.

Wybory do rady miejskiej były powszechne, tajne, równe, bezpośrednie i stosunkowe¹⁹. Okręg wyborczy tworzyło jedno miasto, zaś kadencję rady ustalono na cztery lata określając, że wybory odbywać się będą w miesiącu październiku. Biernego prawa wyborczego do rady miejskiej nie posiadały osoby, które w dniu ogłoszenia wyborów nie ukończyły 25 roku życia; osoby, które nie władały językiem polskim w słowie i piśmie, jak również osoby sprawujące funkcję urzędników i funkcjonariuszy władz, które sprawowały nadzór nad miastami. Ponadto biernego prawa wyborczego nie posiadali członkowie magistratu, płatni urzędnicy miejscy oraz urzędnicy prokuratury i wykonawczy urzędnicy policyjni²⁰. Wybrani radni obejmowali urząd z początkiem roku następującego po wyborach. Odebranie przez magistrat przysięgi odbywało się przez podanie ręki, co zastępowało składanie przysięgi. Rada miejska nie posiadała jednak pełnej swobody przy wyborze burmistrza, zastępcy, ławników i płatnych członków magistratu. Ich wybór musiał być zatwierdzany przez wojewodę²¹. Rozporządzenie nałożyło obowiązek przeprowadzenia wyborów do rad miejskich do dnia 15 listopada 1921 roku²². Przepisy wykonawcze do przeprowadzenia wyborów do rady miejskiej ukazały się w sierpniu 1921 roku²³.

Radnych wybierano spośród zgłoszonych list kandydatów. Na każdej z list, kandydaci byli umieszczeni „jeden pod drugim”, podając imię, nazwisko, rok urodzenia, zawód i miejsce zamieszkania. Każda z list musiała zawierać co najmniej sześciu kandydatów, nie więcej jednak niż liczbę kandydatów o połowę większą od ilości wybieranych radnych. Musiała ona być również poparta podpisami wyborców (dwukrotność wybieranych radnych).

Karta do głosowania zawierała albo numer ogłoszonej listy kandydatów lub nazwisko umieszczone na pierwszym miejscu listy kandydatów, albo też wszystkie nazwiska kandydatów listy, na którą wyborca głosował.

W Pleszewie, w roku 1921 listy wyborcze nie miały już narodowego charakteru, jak miało to miejsce jeszcze dwa lata wcześniej. Na liście nr 1 umieszczeni byli członkowie i sympatycy Narodowej Partii Robotniczej. NPR powstała w maju 1920 roku z połączenia Narodowego Związku Robotniczego z Narodowym Stronnictwem Robotniczym, które działało w zaborze pruskim. Pod kierownictwem NPR powstawały

¹⁸ Zob.: Dz. U. 1921, Nr 71, poz. 490.

¹⁹ Stosunkowe tzn. proporcjonalne. Przyjęto, że ilość głosów oddanych na poszczególne listy dzielono przez 2, 3, 4 itd., aż dzielnik równał się ilości radnych, których się wybierało.

²⁰ Podobne wyłączenia dotyczyły magistratu.

²¹ W miastach powyżej 10.000 mieszkańców zatwierdzał Minister b. Dzielnicy Pruskiej.

²² Wojewoda poinformował o tym wszystkie magistraty okólnikiem z dnia 18 sierpnia 1921 roku (APK, AMP sygn. 745, k. 47).

²³ Regulamin wyborczy dla przeprowadzenia wyborów do Rad Miejskich na podstawie przepisów przejściowych rozporządzenia Ministra b. dzielnicy pruskiej z dnia 12 sierpnia 1921 roku o zmianie ordynacji miejskiej i przeprowadzeniu wyborów komunalnych w miastach b. dzielnicy pruskiej (Dz.U.W. P Nr 37, poz. 669).

tw. Polskie Związki Zawodowe, zgrupowane w Zjednoczeniu Zawodowym Polskim²⁴. Partia opierała swój program na nacjonalizmie, solidaryzmie społecznym oraz antykomunizmie. Uznawała ustrój kapitalistyczny państwa, postulując jednocześnie ewolucję systemu gospodarczego celem zabezpieczenia interesów materialnych ludzi pracy. Uznawała własność prywatną, a nowy demokratyczny ustrój, który będzie uwzględniał interesy ludzi pracy miał zostać zbudowany bez przeobrażeń rewolucyjnych. Partia, w początkach lat dwudziestych popierała Józefa Piłsudskiego, występując przeciwko endecji oraz chadecji. NPR dążyła do przyspieszenia unifikacji ziem byłego zaboru pruskiego z krajem. W Wielkopolsce partia liczyła ok. 33 tysięcy członków, głównie robotników rolnych²⁵. O wpływy rywalizowała z endecją.

Drugim ugrupowaniem biorącym udział w wyborach w roku 1921 była Lista Obywatelska. Na liście tej zgrupowani byli kandydaci o różnych poglądach politycznych; miała charakter lokalny.

Tabela 2: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w roku 1921.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
1.	Stanisław Makowiecki	handlarz	NPR
2.	Mikołaj Borowiak	robotnik	NPR
3.	Wojciech Gościński	robotnik	NPR
4.	Walenty Dubielczyk	robotnik	NPR
5.	Ludwik Cieślak	monter	NPR
6.	Wawrzyn Cierniak	robotnik	NPR
7.	Franciszek Szyma	robotnik	NPR
8.	Wacław Hoffmann	monter	NPR
9.	Ignacy Wasielewski	robotnik	NPR
10.	Antoni Janiak	budowniczy	Lista obywatelska
11.	Ludwik Musiałek	obuwnik	Lista obywatelska
12.	Paweł Heyducki	drogernik	Lista obywatelska
13.	Franciszek Tokarski	rolnik	Lista obywatelska
14.	Piotr Staškowiak	robotnik	Lista obywatelska
15.	Marian Puciata	kupiec	Lista obywatelska
16.	Wincenty Iwaszkiewicz	dyrektor poczty	Lista obywatelska
17.	Franciszek Kocimski	rektor	Lista obywatelska
18.	Roman Gajewski	stolarz	Lista obywatelska

Źródło: Archiwum Państwowe w Kaliszu, Akta Miasta Pleszewa, sygn. 745, k. 51.

²⁴ A. Ajnenkiel, *Od rządów lutowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1978, s. 73–74.

²⁵ E. Makowski, *Ruch robotniczy w Wielkopolsce. Zarys dziejów do 1981 roku*, Poznań 1984, s. 87–88.

Silną pozycję zajęła Narodowa Partia Robotnicza zdobywając w radzie 9 mandatów. Na tle województwa poznańskiego, sukces NPR w Pleszewie nie był odosobnionym przypadkiem. W Wielkopolsce partia ta zdobyła największą liczbę mandatów - 453 tj. 32,8%. NPR sukces odniosła zwłaszcza w małych miastach²⁶. Pleszew wypisywał się więc w ogólnowojewódzkie poparcie wobec NPR. W radzie zabrakło reprezentacji mniejszości narodowych.

Na 18 radnych, zaledwie dwóch posiadało wykształcenie średnie (Antoni Janiak, Franciszek Kocimski), reszta legitymowała się wykształceniem elementarnym. Najmłodszym radnym był Wojciech Gościniak (27 lat), najstarszym zaś Ludwik Musiałek (61 lat). Jedynie Antoni Janiak i Franciszek Kocimski byli ponownie wybrani. W porównaniu z poprzednią radą więcej osób pochodziło ze środowisk robotniczych, zwłaszcza na listach NPR-u. Lista Obywatelska grupowała osoby materialnie lepiej sytuowane.

Przebieg kolejnej kampanii wyborczej prowadzonej jesienią 1925 roku był konsekwencją toczących się sporów i kłótni w kadencji 1922–1925. Do wyborów zgłoszono trzy listy. Nr 1 to Narodowa Partia Robotnicza. Nr 2 to Lista (Komitet) Obywatelska, natomiast nr 3 – Lista Cechu Obuwniczego i Włóścian. Startujące w wyborach ugrupowania wyraźnie różniły się co do oceny obecnej sytuacji miasta, sposobu sprawowania władzy, jak i kierunków dalszego rozwoju Pleszewa.

Na liście wyborczej nr 1 (NPR) znajdowali się również przedstawiciele Związku Lokatorów, Towarzystwa Właścicieli Domów i Gruntów, Związku Z.Z.P. Metalowców, Związku Z.Z.P. Robotników i Rzemieślników, Związku Z.Z.P. Murarzy i Cieśli, Towarzystwa Restauratorów i Gościnnych, czy też Cechu Rzeźnickiego. Osoby kandydujące z tej listy krytykowały działalność burmistrza Franciszka Nowackiego i dotychczasową działalność samorządu miejskiego Pleszewa. Głoszono hasła, by gospodarka miejska weszła na lepsze tory; aby nie nakładano niesprawiedliwych podatków; nie ściągano niesłusznie kar policyjnych; by budowano domy mieszkalne, dzięki czemu da się pracę robotnikom i rzemieślnikom. Postulowano, by nie wpuszczać mieszkańców przez „trzcie drzwi” do Burmistrza; wspomagać ubogich i aby mogli być bezpłatnie leczeni. NPR określiła, że konkurencyjna obywatelska lista nr 2 przedstawia kandydatów, „(...) którzy niejednokrotnie dali się odczuć krzywdząco tutejszej ludności w wielu wypadkach”. Osoby zamierzające głosować na listę nr 2 nazwano nawet zdrajcami sprawy społecznej.

Pod zupełnie innymi hasłami niż NPR szła do wyborów Lista Obywatelska nr 2 na czele której stał pierwszy Burmistrz Pleszewa Stefan Karczewski. Nawoływała do głosowania na swoich kandydatów informując wyborców, że lista ta „(...) daje gwarancję, że przyszła gospodarka naszego miasta nie będzie terenem wzajemnych walk i waśni, ale stanowić będzie twórczy ośrodek pracy dla dobra całego miasta, stanie się terenem poważnych obrad i czynnikiem, który będzie się wszystkimi jednakowo opiekował, bez dzielenia obywateli na kategorię lepszych i gorszych”. Nawoływano,

²⁶ E. Makowski, *Ruch robotniczy...*, op. cit., s. 102.

by odrzucić partyjne antagonizmy oraz osobiste ambicje. Magistrat określił, że listy nr 2 i 3 skupiały głównie osoby o poglądach endeckich i chadeckich²⁷.

Tabela 3: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w dniu 11 października 1925 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
1.	Stanisław Makowiecki	handlarz	NPR
2.	Józef Kapela	fryzjer	NPR
3.	Władysław Mianowski	tokarz	NPR
4.	Michał Kowalczykiewicz	obuwnik	NPR
5.	Paweł Ligęziński	restaurator	NPR
6.	Roman Gajewski	handlarz	NPR
7.	Stefan Stragierowicz	mistrz rzeźnicki	NPR
8.	Wincenty Warszczyński	kupiec	NPR
9.	Jan Ździebkowski	kołodziej	NPR
10.	Józef Krawczyk	robotnik	NPR
11.	Wojciech Dąbkiewicz	murarz	NPR
12.	Klemens Matuszewski	piekarz	NPR
13.	Stefan Karczewski	kupiec	Lista obywatelska
14.	Franciszek Kocimski	rektor	Lista obywatelska
15.	Feliks Ligęziński	blacharz	Lista obywatelska
16.	Wacław Hoffmann	monter	Lista obywatelska
17.	Marian Puciata	kupiec	Lista obywatelska
18.	Ludwik Musiałek	obuwnik	Lista Cechu Obuwniczego i Włóścian

Źródło: Archiwum Państwowe w Kaliszu, Akta Miasta Pleszewa, sygn. 745, k. 53.

Uprawnione do głosowania były 3.883 osoby²⁸. W wyborach sukces odniosła Narodowa Partia Robotnicza powiększając swoją reprezentację w radzie. Na ogólną liczbę głosujących, która wynosiła 2.651 osób, na listę NRP-u głosowało aż 1.694 osoby (63,9%), co dało NPR 12 miejsc w Radzie Miejskiej Miasta Pleszewa²⁹. Także w innych miastach Wielkopolski NPR zdobyła dużą liczbę mandatów; powtórzyła więc sukces z wyborów z roku 1921 (zdobyła 32,6% mandatów)³⁰. Na listę nr 2 zagłosowały 792 osoby (29,9%) – 5 radnych, zaś na listę nr 3 tylko 156 osoby (5,9%) – 1 mandat. W wyborach oddano 9 głosów nieważnych³¹. Wykształcenie średnie w radzie posiadał jedynie Franciszek Kocimski. Najmłodszym radnym był Władysław Mianowski (34 lata), najstarszym zaś Paweł Ligęziński (73 lata). Pracy w radzie nie rozpoczął

²⁷ APK, AMP, sygn. 1902, k. 189.

²⁸ APK, AMP, sygn. 1777, k. 91.

²⁹ APK, AMP, sygn. 1902, k. 189.

³⁰ E. Makowski, *Ruch robotniczy ...*, op. cit., s. 102–103.

³¹ APK, AMP, sygn. 1902, k. 189 oraz sygn. 1777, k. 92.

Stefan Karczewski, który zmarł w listopadzie 1925 roku. Jego miejsce zajął dyrektor młyna Stanisław Bielski.

Kolejne wybory do Rady Miejskiej Pleszewa miały miejsce w roku 1929. Były to pierwsze wybory po przewrocie majowym. Silna w Wielkopolsce NPR potępiła zamach majowy Piłsudskiego³². Jednak część działaczy NPR poparła przewrót majowy doprowadzając do rozłamu w partii, tworząc NPR „Lewicę”³³. Do podziału doszło również w Pleszewie. Część działaczy, na czele z liderem NPR-u Stanisławem Makowieckim zasilili ugrupowania sanacyjne³⁴, tworząc NPR „Lewicę” (W. Mianowski, M. Kowalczykiewicz, W. Dąbkiewicz, K. Matuszewski) lub wstępując i sympatyzując z Bezpartyjnym Blokiem Współpracy z Rządem (J. Kapela, W. Warszczyński)³⁵. Inni, byli w okresie późniejszym zwolennikami endecji (np. S. Stragierowicz, A. Juszcak, L. Cieślak). Aż do podziału w partii, NPR była największą siłą polityczną w Pleszewie. Była jedyną partią, która miała swoją reprezentację w Radzie Miejskiej Miasta Pleszewa w kadencji 1922–1925 oraz 1926–1929.

Przewrót majowy spowodował pojawienie się nowego podmiotu na polskiej scenie politycznej – Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. BBWR powstał na przełomie 1927 i 1928 roku³⁶. Początkowo miał być tylko organizacją powołaną na wybory do Sejmu i Senatu, które zaplanowano na rok 1928. Odstąpiono od tego założenia, tworząc podmiot stały. Do BBWR-u pozyskiwano ludzi znanych na danym terenie – jedyną wymaganą deklaracją była deklaracja lojalności wobec Józefa Piłsudskiego. Stąd też w Komitecie tym działali ludzie o różnych poglądach politycznych i ideowych. BBWR była odwzorowaniem struktury społecznej kraju, gdzie można było znaleźć chłopów, rzemieślników, ziemian, przemysłowców, lekarzy, adwokatów. Szczególną wagę przywiązywano do rekrutacji nauczycieli, którym wręcz nakazywano wstępować do BBWR. Najtrudniej było pozyskać robotników³⁷. Kolejnym etapem działalności BBWR było przekształcenie Bloku w partię polityczną i tworzenie grup terytorialnych: wojewódzkich i powiatowych oraz powoływanie mężów zaufania BBWR na szczeblach niższych. W maju i czerwcu 1928 roku w całej Polsce odbywały się setki zebrań; zawsze z udziałem administracji państwowej, która systematycznie została oprowadzona przez ludzi z BBWR³⁸. Przejęcie władzy w państwie wyposażało BBWR w szeroką gamę nacisku i szantażu wobec przeciwników politycznych. Wykorzystywano system podatkowy, przenoszenie służbowe niewygodnych urzędników, politykę kredytową, przekupstwo³⁹. W Wielkopolsce BBWR powstał dopiero po wyborach do Sejmu

³² E. Makowski, *Ruch robotniczy ...*, op. cit., s. 115.

³³ E. Makowski, *Ruch robotniczy ...*, op. cit., s. 105–106 oraz A. Garlicki, *Od maja do Brzeźcia*, Warszawa 1981, s. 154–155.

³⁴ Potwierdzają to relacje córki S. Makowieckiego – Władysławy Oleksy, która relacjonowała, że ojciec był zwolennikiem J. Piłsudskiego (Relacje W. Oleksy w posiadaniu autora).

³⁵ APK, AMP, sygn. 1777, k. 22.

³⁶ W literaturze podaje się różne daty powstania BBWR. A. Czubiński wskazuje na listopad 1927; J. Holzer – koniec 1927 roku, zaś A. Polonsky – styczeń 1928.

³⁷ A. Garlicki, *Od maja ...*, op. cit. s. 174 i 179–180.

³⁸ Ibidem, s. 255 i 259.

³⁹ Ibidem, s. 183.

i Senatu; w Pleszewie zaś w listopadzie 1928 roku. Na czele pleszewskiej organizacji stał dr Władysław Likowski.

Rok 1928 był również istotny dla endecji ponieważ Związek Ludowo – Narodowy przekształcił się w Stronnictwo Narodowe. Opowiadało się ono za narodowym charakterem państwa, umocnieniem władzy wykonawczej poprzez zwiększenie uprawnień prezydenta, ograniczeniem roli sejmu, uprzywilejowaniem kościoła katolickiego, wyeliminowaniem polityki z wojska i samorządów itp.⁴⁰.

W Pleszewie w wyborach do Rady Miejskiej w roku 1929 uprawnionych do głosowania było 4.849 osób. Miasto podzielone zostało na 7 obwodów do głosowania.

Tabela 4: Podział Pleszewa na obwody wyborcze w roku 1929.

Numer obwodu	Ulice	Siedziba lokalu wyborczego	Skład komisji Wyborczej
1.	Kraszewskiego, Krzyżowa, Krzywa, Marszałka J. Piłsudskiego, Nowy Rynek, Plac Kościelny, Rynek, Tyniec, Wąska.	Rynek, sala posiedzeń Rady Miejskiej	P. Hejducki M. Szac J. Trojanowski Z. Mann J. Rojewski Cz. Szymoniak
2.	Gen. Józefa Hallera, Glinki, Kilińskiego, Lenartowicka, Marszewska, Panieńska, Prokopowska, Wojciecha.	Ul. Kilińskiego 1, sala p. Jankowskiego	A. Janiak Białęski R. Pospieszynski L. Wencel S. Adamczyk J. Czajka
3.	Kaliska, Przydziałki, Śmieja Młyn, Szkolna, Szosa Bogusławska, Wodna.	Ul. Szkolna, aula szkoły powszechnej męskiej	M. Puciata B. Szyndler J. Owczarek J. Bendlewicz F. Dymała F. Bzdok
4.	Św. Ducha, św. Floriana, Młyńska, Poznańska, Tomaszew.	Ul. Poznańska, sala p. Marciniaka	Koperny J. Krawczyk F. Smoliński I. Laskowski J. Kapela M. Marciniak
5.	Aleje, Folusz, Karola Marcinkowskiego, Koszary, Nowa, Podgórna, Plac Wolności.	Ul. Podgórna, sala Zakładów Just - Streckera	Jonek L. Cieślak W. Konopiński Marczyński L. Fraszczyński W. Dykiert

⁴⁰ E. Makowski, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 43.

Numer obwodu	Ulice	Siedziba lokalu wyborczego	Skład komisji Wyborczej
6.	Kowalska, Malińska, Ogrodowa, Plac Kościuszki, Słowackiego, Zamkowa.	Ul. Ogrodowa, aula szkoły powszechnej	F. Ligęziński T. Gauza W. Hoffman I. Boruciński W. Szcześniak B. Jezierski
7.	Garncarska, Polna, Piaski, Sienkiewicza, Targowisko.	Ul. Sienkiewicza, sala Domu Oświatowego.	S. Flaczyński F. Pająk A. Skarszewski W. Ulichnowski A. Rzaniak W. Misiak

Źródło: Zestawienie własne na podstawie Ogłoszenia Przewodniczącego Miejskiej Komisji Wyborczej Edwarda Perża (opublikowane w „Gazecie Pleszewskiej”, Nr 75 z 18 września 1929, s. 4).

W wyborach wzięło udział 2.746 osób (56,6%). Głosy nieważne były zaledwie 2. Zmiany polityczne w kraju nie pozostały bez wpływu na sytuację w Radzie Miejskiej Pleszewa. W wyborach zarejestrowano 5 list.

Tabela 5: Listy wyborcze wraz z uzyskanymi wynikami w wyborach do Rady Miejskiej w 1929 r.

Numer Listy	Oznaczenie listy	Przynależność partyjna kandydatów startujących na listach wyborczych	Liczba oddanych głosów na listę	Liczba zdobytych mandatów w radzie
1.	Blok Bezpartyjny Wszystkich Stanów	NPR „Prawica” i NPR „Lewica”	344	2
2.	PPS i Rada Związków Zawodowych	PPS	238	1
3.	Mniejszości narodowe		184	1
4.	Polski Demokratyczny Blok Pracy Gospodarczej	BBWR	660	5
5.	Narodowy Blok Gospodarczy	Narodowa Demokracja, PSL „Piast”, NPR „Prawica”	1.318	9

Źródło: Zestawienie własne na podstawie APK, AMP, sygn. 1777, k. 92.

Listę nr 1 (Blok Bezpartyjny Wszystkich Stanów) otwierał dentysta Antoni Piszcz. Kandydowało z niej 27 osób. Kandydaci na liście nr 1 byli głównie kupcami, rzemieślnikami, a w mniejszym stopniu rolnikami. Brak było robotników, co jest o tyle dziwne, że na listach tych znajdowali się kandydaci, którzy w wyborach w roku 1925

byli radnymi wybranymi z list Narodowej Partii Robotniczej (W. Mianowski, J. Kapela, W. Garszczyński). Na listach BBWS znaleźli się również kandydaci, którzy wcześniej startowali z Listy Obywatelskiej (F. Ligęziński w roku 1925 oraz R. Gajewski w roku 1921). Na liście nr 2 (PPS i Rada Związków Zawodowych), poza pięcioma osobami, byli sami robotnicy. Listę, która zawierała 23 kandydatów, otwierał kupiec Stanisław Adamczyk. Swoją listę wyborczą do rady miejskiej wystawiły również mniejszości narodowe (lista nr 3), gdzie umieszczono 15 osób pochodzenia żydowskiego i niemieckiego. Kandydaci na tej liście byli przede wszystkim kupcami. Listę otwierał kupiec Bronisław Pieszyk. Natomiast na liście nr 4 znalazło się 27 kandydatów Polskiego Demokratycznego Bloku Pracy Gospodarczej. Byli to członkowie lub zwolennicy BBWR-u. Na czele listy stał Władysław Likowski. Wśród innych kandydatów znaleźli się Marian Puciata i Ludwik Musiałek, wcześniej radni wybierani z List Obywatelskich w roku 1921 i 1925⁴¹. Zgodnie z założeniami BBWR-u na listach tych znalazła się miejscowa inteligencja, przemysłowcy, rzemieślnicy oraz robotnicy. Ostatnią listą wyborczą w roku 1929 był endecki Narodowy Blok Gospodarczy. Na czele 25 osobowej listy stał przemysłowiec Symforian Meliński. Na liście tej byli przede wszystkim przemysłowcy, inteligencja oraz kupcy. Brak było robotników.

Z informacji przedstawionej staroście przez pleszewski magistrat dotyczącej sytuacji politycznej w mieście wynikało, że najbardziej ożywioną działalność polityczną w Pleszewie prowadziły Narodowa Demokracja (w wyborach startowała pod szyldem Narodowego Bloku Gospodarczego) oraz Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (w wyborach startował pod szyldem Polskiego Demokratycznego Bloku Pracy Gospodarczej). Wysoko oceniano działalność polityczną liderów tych partii – W. Likowskiego (BBWR) oraz S. Melińskiego (ND), stwierdzając że „(...) na czele tak listy nr 4 jak i 5 stoją osoby dość wpływowe (...)”. Reszta partii (PPS, chadecja, PSL „Piast”) oraz mniejszości narodowe nie miały dużego wpływu na lokalne społeczeństwo. Coraz słabsza w Pleszewie była Narodowa Partia Robotnicza („Prawica” i „Lewica”)⁴². Według magistratu małą aktywnością polityczną w mieście wykazywali się robotnicy.

Kampania wyborcza toczyła się m.in. na łamach „Gazety Pleszewskiej”, która określała się jako pismo bezpartyjne i przeznaczone dla wszystkich stanów. Teksty świadczyły jednak o tym, że sympatyzowała z obozem narodowym (Narodowy Blok Gospodarczy), ostro krytykując BBWR oraz inne listy wyborcze⁴³. Pierwszy tekst, rozpoczynający kampanię wyborczą do rady ukazał się 18 września 1929 roku. W krótkim artykule podpisanym pseudonimem „Narodowiec” zapowiedziano, że gazeta chętnie zamieszczać będzie krótkie, rzeczowe, a przede wszystkim „pozbawione brudnych napaści osobistych” artykuły wszystkich ugrupowań wyborczych, za wyjątkiem PPS. Autor artykułu wskazywał, że „ruch przedwyborczy” w Pleszewie rozpoczął się już w roku 1928, kiedy to powstało Zjednoczenie Pracy Wsi i Miast⁴⁴. W okresie późniejszym

⁴¹ L. Musiałek w roku 1925 był radnym z listy Cechu Obuwniczego i Włóścian.

⁴² APK, AMP, sygn. 1777, k. 84.

⁴³ Zob.: Akcja przedwyborcza w Pleszewie, „Gazeta Pleszewska”, 18.09.1929, nr 75, s. 3.

⁴⁴ Na temat Zjednoczenia Pracy Wsi i Miast pisze Burmistrz S. Nowacki w specjalnym raporcie o sytuacji politycznej i gospodarczej sporządzonym dla Starosty Pleszewskiego (APK, AMP, sygn. 1777, k. 84).

przekształciło się w Radę Obywatelską, a następnie w Polski Demokratyczny Blok Pracy Gospodarczej mający ścisły związek z BBWR-em. Autor sformułował wiele zarzutów pod adresem osób skupionych wokół Polskiego Demokratycznego Bloku Pracy Gospodarczej. Krytyce poddał również listę nr 1 – Blok Bezpartyjny Wszystkich Stanów, gdzie jego zdaniem znaleźli się ci „(...) co koniecznie chcą być radnymi”. Natomiast kandydaci obozu narodowego zostali przedstawieni, jako ludzie pewni, bez żadnych osobistych interesów i celów ubocznych. Do rady miejskiej kandydowali z jasnym programem gospodarczym i narodowym pracując dla dobra miasta⁴⁵.

Tekst „Narodowca” wywołał w kolejnych numerach gazety liczne polemiki, które zamieszczane były w dziale „Głosy wyborców”. Przedstawiciel komitetu wyborczego nr 4 (Polski Demokratyczny Blok Pracy Gospodarczej) zarzucił „Narodowcowi” kłamstwo, przekręcanie faktów i nieznamość rzeczy. Wg autora polemiki, to lista nr 4 składa się z ludzi z jasno określonymi celami, którzy nie pozwolili narzucić sobie obcego sposobu myślenia oraz mających kilkuletnie doświadczenie w pracy samorządowej. Ponadto zarzucono endekom, że stopień patriotyzmu obywateli mierzą według wpłaconych do kasy partyjnej składek⁴⁶. Także przedstawiciele PPS podjęli krytykę „Narodowca”. Stanisław Adamczyk, lider partii twierdził, że PPS winna mieć prawo bytu na równi z wpływową sanacją i narodowcami, a nie wyrzucać ich „poza nawias terażniejszości”. Według redakcji „Gazety Pleszewskiej”, powodem nie zamieszczania tekstów wyborczych PPS jest katolicko – narodowy charakter pisma. Zarzucono socjalistom, że w innych miastach łączą się z Żydami, czy Niemcami⁴⁷. Do krytyki „Narodowca” włączył się również Antoni Piszcz - przedstawiciel z listy nr 1 (Blok Bezpartyjny Wszystkich Stanów), zarzucając mu brak rzetelności⁴⁸.

Pomimo wzajemnych oskarżeń nawoływano do głosowania na polskie listy wyborcze. Zamieszczono np. apel Związku Obrony Kresów Zachodnich, przestrzegający przed rosnącym poparciem Niemców na Pomorzu, a nawet w Wielkopolsce⁴⁹. W podobnym tonie brzmiały również niektóre głosy czytelników.

Przy okazji wyborów publicznie podniesiono również problem antagonizmów, które występowały zapewne w ówczesnym Pleszewie. Osoba podpisana jako „Stary obywatel” zarzuciła „Narodowcowi” (znając nazwisko „Narodowca”), że od jego przybycia do miasta zaczęło się „pleszewskie bagienko”. Wcześniej, w Pleszewie było idealnie: „Było kilku ludzi wykształconych, wielce taktownych z ks. Proboszczem, obecnym Prałatem na czele, których się słuchało i poważało, bo się miało do nich zaufanie! A to bagienko o którym wspominasz p. N. rozpoczęło się, śmiem twierdzić, bodaj czy nie od Twego przyścia do naszego miasta! (...). Siałeś przez tyle lat ziarno niezgody

⁴⁵ Akcja przedwyborcza w Pleszewie, „Gazeta Pleszewska”, Nr 75 z dnia 18 września 1929, s. 3.

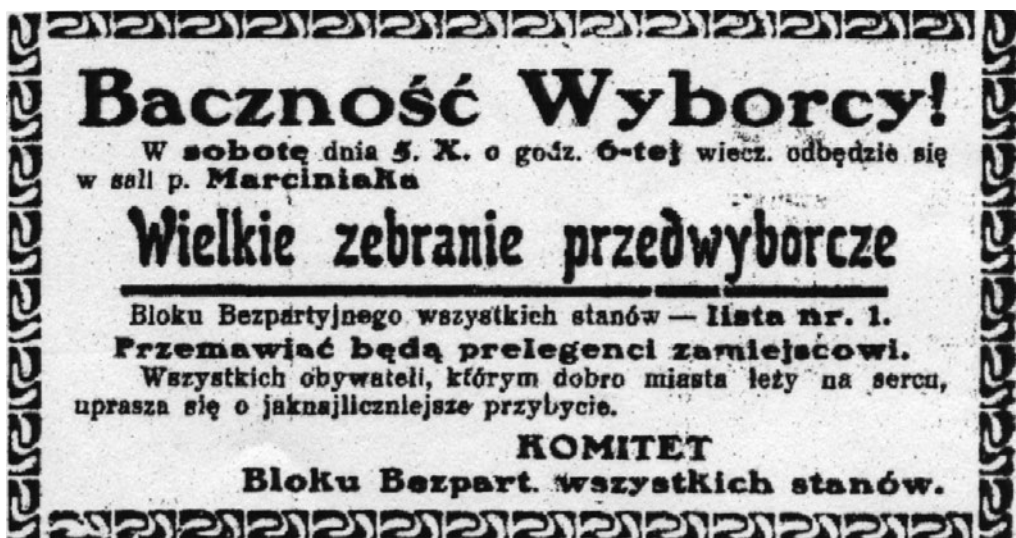
⁴⁶ Głosy wyborców. Narodowcowi w odpowiedzi!, „Gazeta Pleszewska”, Nr 76 z dnia 22 września 1929, s. 2-3.

⁴⁷ „Gazeta Pleszewska”, Nr 77 z 25 września 1929, s. 3.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Apel do wyborców komunalnych w Wielkopolsce, „Gazeta Pleszewska”, Nr 78 z 29 września 1929, s. 1.

pomiędzy partie i ludzi, nie dziw się, że stosunki teraz w tem naszym mieście takie przykre⁵⁰!

Bacznosc Wyborcy!
W sobote dnia 5. X. o godz. 6-tej wiecz. odbędzie się
w sali p. Marciniaka

Wielkie zebranie przedwyborcze

Bloku Bezpartyjnego wszystkich stanów — lista nr. 1.
Przemawiać będą prelegenci zamiejscowi.
Wszystkich obywateli, którym dobro miasta leży na sercu,
uprasza się o jaknajliczniejsze przybycie.

KOMITET
Bloku Bezp. wszystkich stanów.

Informacja o spotkaniu przedwyborczym opublikowana w „Gazecie Pleszewskiej”, Nr 80 z dnia 6 października 1929 r.

Oprócz polemik, komentarzy i inwektyw, na łamach prasy ukazywały się elementy humorystyczne. Autor, ukrywający się pod pseudonimem Ferdek Gwizdałka, tak nawoływał by głosować na listę nr 4⁵¹:

Szanowni wyborcy i szanowne wyborczynie.

Chcecie mieć porządek, ład, ochędstwo

I w Radzie ludzi nie dla kariery,

Szan. obywatelu, głos oddaj tylko

Na numer cztery⁵².

Apolityczność gwarantowana!

Zalążek nowej, uczciwej ery!

To zdobyć możesz, jeśli głosujesz

Na numer cztery

I cóż Ci potem, że w masce lichej

Przychodzą do cię endeckie sfery;

Ty im odpowiesz szczerze: głosuję

Na numer cztery.

⁵⁰ Głosy wyborców. „Narodowcowi” w odpowiedzi, „Gazeta Pleszewska”, Nr 79 z 2 października 1929, s. 3-4.

⁵¹ „Gazeta Pleszewska”, Nr 77 z 25 września 1929, s. 3.

⁵² Numer 4, tj. Polski Demokratyczny Blok Pracy Gospodarczej.

*Czy kochasz miasto więc z obowiązku
Staw partyjniakom przed nos bariery
Barierę stworzysz, gdy głos swój rzucisz
Na numer cztery.*

*Czy chcesz pleszewskiej afery w Kasie?
Wiem, że „nie” powiesz, gdy jesteś szczery!
Więc z wiarą w sercu głos rzuć do urny
Na numer cztery.*

*Chcesz chodzić głodny, chcesz marznąć w zimie
Na spodniach nosić łaty i cery
Chcesz Rzeknę, tedy bracie nie głosuj
Na numer cztery.*

*Gdy w dniu wyborów przeróżne partie
Ulotek wetknął ci do chol...
Ty odrzuć wszystko. Głosujesz przecie
Na numer cztery.*

*Jeśli myślisz, że to bujda
I krzyczysz, żeś nieszczery
Radzę ci pocałuj Gwizdałkę Ferdka
W litery cztery*

O problemach Pleszewa okresu II Rzeczypospolitej świadczą hasła i programy wyborcze formułowane przez ugrupowania uczestniczące w wyborach do Rady Miejskiej. Np. lista nr 1 – Bloku Bezpartyjnego Wszystkich Stanów wskazywała na: walkę o byt wszystkich stanów – ludzi pracy, obronę praworządności, racjonalną gospodarkę, obronę szerokich warstw robotniczych, urzędniczych, rzemieślniczych, kupieckich, walkę z bezrobociem, ochronę mieszkańców pod względem sanitarnym (kanalizacja), opiekę nad bezdomnymi i ubogimi, opiekę nad dziećmi chorymi z rodzin ubogich, pomoc materialną dla towarzystw, ulgi w podatkach komunalnych⁵³.

Pleszewianie swoich przedstawicieli do osiemnastoosobowej Rady Miejskiej wybrali 6 października.

⁵³ Odezwa do wszystkich Stanów!, „Gazeta Pleszewska”, Nr 79 z 2 października 1929, s. 3.

Tabela 6: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w dniu 6 października 1929 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
1.	Antoni Piszcz	dentysta	Lista nr 1
2.	Władysław Mianowski	tokarz	Lista nr 1
3.	Stanisław Adamczyk	kupiec	Lista nr 2
4.	Bronisław Pieszak	kupiec	Lista nr 3
5.	Tomasz Makowiecki	robotnik	Lista nr 4
6.	Władysław Likowski	lekarz	Lista nr 4
7.	Marian Puciata	kupiec	Lista nr 4
8.	Michał Wiśniewski	urzędnik	Lista nr 4
9.	Edward Perz	adwokat	Lista nr 4
10.	Symforian Meliński	przemysłowiec	Lista nr 5
11.	Ludwik Cieślak	ślusarz	Lista nr 5
12.	Anna Suchocka	aptekarzowa	Lista nr 5
13.	Wawrzyn Szcześniak	handlarz	Lista nr 5
14.	Józef Witkowski	przemysłowiec	Lista nr 5
15.	Józef Drązewski	mistrz lakierniczy	Lista nr 5
16.	Józef Czajka	rolnik	Lista nr 5
17.	Antoni Wyderkowski	kupiec	Lista nr 5
18.	Andrzej Juszczak	handlarz	Lista nr 5

Źródło: Archiwum Państwowe w Kaliszu, Akta Miasta Pleszewa, sygn. 1777, k. 85.

W pleszewskich wyborach sukces odniosła endecja zdobywając 9 mandatów. Sanacja, główny przeciwnik polityczny endecji uzyskała 5 mandatów.

Endecja sukces odniosła w całym województwie poznańskim, gdzie w wyborach do rad miejskich zdobyła 53,2% mandatów. Kolejne miejsca zajęły: NPR – 14,2%, sanacja (9,7%), mniejszość niemiecka (9,7%), NPR „Lewica” (5,9%), PPS (4,5%), PSChD (4,1%), stan średni (1,0%) oraz komuniści (0,7%)⁵⁴. W Wielkopolsce, w wyborach do rad miejskich, NPR odnotowała poważny spadek poparcia, zdobywając jedynie 14% mandatów (32% w poprzednich wyborach). Większe poparcie NPR miała w wyborach do rad powiatowych, podczas których zdobyła 27,3% mandatów⁵⁵.

W ordynacji samorządowej znaczące zmiany nastąpiły po uchwaleniu ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego, potocznie nazywanej ustawą scaleniową⁵⁶. Wprowadzenie zmian było elementem działań sanacji, którego celem

⁵⁴ E. Makowski, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 40.

⁵⁵ E. Makowski, *Ruch robotniczy ...*, op. cit., s. 118.

⁵⁶ Ustawa z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 35, poz. 294).

stało się ograniczanie, a nawet eliminowanie z administracji samorządowej przeciwników politycznych, głównie obozu narodowego.

W wyborach do rady miejskiej, wyborca dysponował tyloma głosami, ilu radnych wybierano w danym okręgu. Głosy mogły być oddane na poszczególnych kandydatów danej listy lub też na jednego kandydata. Wybory były proporcjonalne. W październiku 1933 roku ukazały się przepisy wykonawcze do ustawy scaleniowej, w części dotyczącej wyborów do rad miejskich⁵⁷. Do przeprowadzenia wyborów, miasta były dzielone na okręgi, przy czym w jednym okręgu nie mogło być wybieranych mniej niż trzech radnych. Kandydaci na radnych umieszczani byli na listach. Liczba kandydatów nie mogła przekraczać trzykrotnej ilości mandatów przypadających na dany okręg wyborczy. Lista oprócz imienia i nazwiska kandydatów musiała zawierać także wiek oraz dokładny adres zamieszkania. Lokale wyborcze były otwarte w godzinach od 9.00 do 19.00. W tym czasie, w budynku którym znajdował się lokal wyborczy, na ulicy i placu przed wejściem, w promieniu 100 metrów, nie można było wygłaszać przemówień do wyborców, rozdawać kart do głosowania i w inny sposób agitować. Karty do głosowania wrzucane były do urny w kopertach ostemplowanych pieczęcią zarządu miejskiego. Po zestawieniu wyników głosowania w okręgu wyborczym, podział mandatów następował poprzez podzielenie poszczególnych wyników list wyborczych przez 1,2,3 itd., aż do uszeregowania kolejno największych liczb, ile przypadało mandatów radnych w danym okręgu.

Po wejściu w życie ustawy scaleniowej z 18 do 16 zmniejszyła się liczba radnych Rady Miejskiej Miasta Pleszewa. Wynikało to z przyjętego przydziału mandatów przypadających na liczbę mieszkańców (od 5.000 do 10.000 mieszkańców – szesnastu radnych).

W wyborach roku 1933 liczyły się tylko dwie listy wyborcze: prorządowy, sanacyjny Narodowy Blok Gospodarczy (NBG)⁵⁸, gdzie umieszczeni byli zwolennicy BBWR-u oraz endecja występująca pod nazwą Narodowa Demokracja (ND).

Na łamach lokalnej prasy pierwszy artykuł poświęcony planowanym wyborom ukazał się 29 października 1933 r. W „Gazecie Pleszewskiej”, która wyraźnie, w przeciwieństwie do poprzednich wyborów, sprzyjała już obozowi rządowemu⁵⁹, wskazywano jedynie na pozytywne aspekty ustawy scaleniowej. W artykule „Realizujemy polski samorząd. Nowa ustawa – nowe życie w samorządzie” widoczne były elementy świadczące o jednym z celów ustawy, tj. dalszym przejmowaniu władzy z rąk opozycji i sił nieprzychylnych BBWR-owi. Po przewrocie majowym samorząd był jednym z niewielu segmentów władzy państwowej, który nie został w całości przejęty przez obóz rządowy. Wyznaczano również nowe cele samorządowi: „Nowa Ustawa samorządowa wymaga słusznie innego zgoła nastawienia psychicznego instytucji samorządo-

⁵⁷ Zob.: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 października 1933 roku w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich na obszarze województw pomorskiego i poznańskiego (Dz. U. Nr 80, poz. 578).

⁵⁸ Nazwę Narodowy Blok Gospodarczy w poprzednich wyborach miała lista grupująca zwolenników endecji.

⁵⁹ Zob. również: A. Gulczyński, *Pleszewska prasa 1853–1981* (informator wydany z okazji wystawy w Muzeum Regionalnym w Pleszewie w roku 1986).

wych wobec Państwa i organów jego władzy. Nie walka, ale współdziałanie wzajemne staje się podstawą tego stosunku. Nie ma więc pola do walki pomiędzy samorządem i organami władzy państwowej (...).” Podkreślano również nowy charakter samorządu, akcentując jego aspekt gospodarczy, stąd postulat by wybory odbywały się na platformie gospodarczej, a nie politycznej⁶⁰. W kolejnym wydaniu „Gazety Pleszewskiej”, redakcja udzieliła szczegółowego instruktażu wyborcom, dotyczącym zasad głosowania oraz przeprowadzania wyborów⁶¹.

Łamy „Gazety Pleszewskiej” zostały „udostępnione” na potrzeby wyborów jedynie Narodowemu Blokowi Gospodarczemu, którego program w opinii redakcji, oparty był „(...) o zasadę solidarności społecznej, jako organ wszystkich stanów i zawodów w Pleszewie wystawił listę kandydatów, którzy dają rękojmię rzeczowej pracy dla pożytku i dobra mieszkańców”⁶². W dniu wyborów, pierwsza strona „Gazety Pleszewskiej” informowała, że w czternastu miastach Wielkopolski zarejestrowano tylko jedną listę kandydatów na radnych miejskich – oczywiście listę prorządowego Narodowego Bloku Gospodarczego. Uznano to za przejaw i świadectwo dojrzałości obywatelskiej. W końcowej części artykułu wskazano, że i inne miasta województwa mogą dać dowód swojej dojrzałości, jeżeli zgłoszą na NBG⁶³. Nie był to jedyny w tym numerze gazety artykuł nawołujący do głosowania na prorządową listę. W artykule „Dlaczego głosować będziemy na listę Narodowego Bloku Gospodarczego” przedstawiano walory pleszewskich kandydatów tej listy⁶⁴.

Wybory do Rady Miejskiej Miasta Pleszewa odbyły się 26 listopada 1933 r. Miasto podzielono na 4 okręgi wyborcze.

Tabela 7: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w dniu 26 listopada 1933 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
1.	Jan Białasik	lekarz	ND
2.	Walenty Zachariasz	rolnik	ND
3.	Kazimierz Makowski	brak informacji	ND
4.	Konrad Nowicki	przemysłowiec	ND
5.	Symforian Meliński	przemysłowiec	ND
6.	Stefan Stragierowicz	mistrz rzeźnicki	ND
7.	Józef Witkowski	kupiec	ND
8.	Franciszek Dymała	urzędnik	ND

⁶⁰ „Gazeta Pleszewska”, Nr 87 z 29 października 1933, s. 3 oraz Samorząd musi być wyrazem lokalnych potrzeb obywatela, „Gazeta Pleszewska”, Nr 90 z 8 listopada 1933, s. 1.

⁶¹ Co należy wiedzieć przy wyborach do Rad Miejskich, „Gazeta Pleszewska”, Nr 88 z 5 listopada 1933, s. 3.

⁶² Wybory do Rady Miejskiej w Pleszewie, a Narodowy Blok Gospodarczy, „Gazeta Pleszewska”, Nr 94 z 22 listopada 1933, s. 2.

⁶³ Jedna lista. Świadectwo dojrzałości obywatelskiej, „Gazeta Pleszewska”, Nr 95 z 26 listopada 1933, s. 1.

⁶⁴ Dlaczego głosować będziemy na listę Narodowego Bloku Gospodarczego, „Gazeta Pleszewska”, Nr 95 z 26 listopada 1933, s. 2.

Lp.	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej
9.	Stanisław Jaworski	urzędnik	NBG
10.	Janina Wolfowa	bez zawodu*	NBG
11.	Stanisław Makowiecki	kupiec	NBG
12.	Franciszek Baszyński	brak informacji	NBG
13.	Edward Perż	mecenas	NBG
14.	Rozalia Błaszczkowa	bez zawodu*	NBG
15.	Stefan Szulczyński	kupiec	NBG
16.	Michał Urbaniak	właściciel domu	NBG

* były żonami wojskowych.

Źródło: Zestawienie własne na podstawie „Gazety Pleszewskiej”, Nr 96 z 29 listopada 1933, s. 3 oraz APK, AMP, sygn. 1888.

Wybory pokazały, że pleszewskie społeczeństwo jest silnie spolaryzowane – po 8 mandatów uzyskała endecja (ND) i sanacja (BBWR).

W Wielkopolsce, sukces w wyborach do rad miejskich odniósł obóz rządowy, zdobywając 48,6% mandatów. Endecja uzyskała 39,5% mandatów, NPR – 6,1%, mniejszość niemiecka – 2,5%, PPS – 1,8% oraz chadecja – 1,5%⁶⁵. Poważnie ograniczone zostały wpływy NPR, która do tej pory była jedną z najpoważniejszych partii w województwie. Kryzys partii związany był z wewnętrzną walką między zwolennikami, a przeciwnikami sanacji. Osłabiona kryzysem gospodarczym, odejściem ZPP i spadkiem liczby członków, NPR stała się małą partią robotniczą, nie wywierającą poważnego wpływu na życie polityczne Wielkopolski⁶⁶. W Pleszewie, NPR już w wyborach w roku 1929 traciła poparcie społeczne.

Wyborczy sukces BBWR-u zauważyła oczywiście „Gazeta Pleszewska” zamieszczając artykuł zatytułowany „Listy prorządowe uzyskały większość”⁶⁷.

Rok przed wybuchem II wojny światowej dokonano kolejnych zmian w sposobie wyborów do samorządu terytorialnego⁶⁸. Wybory w większości miast przeprowadzono 18 grudnia 1938 roku. Ówczesna scena polityczna nadal była silnie spolaryzowana. Z jednej strony znajdowało się Stronnictwo Narodowe, z drugiej zaś Obóz Zjednoczenia Narodowego, który powstał po rozwiązaniu BBWR-u⁶⁹.

Miasto na potrzeby wyborów samorządowych podzielone zostało na 4 okręgi. Okręg nr 1 obejmował ulice Aleje, Dr Kubackiego, Folusz, Traugutta, Batorego, Krótką, Karola Marcinkowskiego, Podgórną, Sienkiewicza i Wyspiańskiego. Lokal do głosowania

⁶⁵ E. Makowski, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 222.

⁶⁶ E. Makowski, *Ruch robotniczy ...*, op. cit., s. 130.

⁶⁷ „Gazeta Pleszewska”, Nr 96 z 29 listopada 1933, s. 1.

⁶⁸ Zob.: Ustawa z dnia 16 sierpnia 1938 roku o wyborze radnych gromadzkich, gminnych i powiatowych (Dz. U. Nr 63, poz. 481).

⁶⁹ Szerzej zob.: E. Makowski, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 245 i nast.

mieścił się w budynku Miejskiej Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem przy ulicy Sienkiewicza (dawny Dom Oświatowy). W szkole powszechnej przy ulicy Szkolnej mogli głosować mieszkańcy ulic: Kaliska, Szosa Kaliska, Polna, Przydziałki, Śmieja Młyn, Wodna, Piaski, Stare Targowisko, Krzywa, Krzyżowa i Wąska. Natomiast okręg nr 3 obejmował ulice: Plac Wolności, Malińska, Kolejowa, Ogrodowa, Strumykowa, Targowa, Słowackiego, Plac Kościuszki, Zamkowa, Kowalska, Poznańska, Św. Ducha, Rynek, Plac Kościelny. Siedziba komisji znajdowała się w sali posiedzeń Rady Miejskiej w Ratuszu. Ostatni, 4 okręg, którego siedziba znajdowała się w Domu Parafialnym, obejmował ulice: Szkolną, Kilińskiego, Lenartowicka, Prokopowską, Glinki, Marszewską, Gen. Hallera, św. Wojciecha, Tynec, Panięską, Kraszewskiego, M. J. Piłsudskiego, Nowy Rynek, Młyńską, Tomaszew – Baranów, Tomaszew – Korzkwy i św. Floriana⁷⁰. Przewodniczącym Głównej Komisji Wyborczej był kierownik Sądu Grodzkiego Aleksander Koliński, zastępcą przewodniczącego – dyrektor gimnazjum Marian Dohnal. W skład komisji wchodził ponadto: Franciszek Bator (kierownik szkoły), Jan Deckert (sekretarz sądowy), Witold Kopczyński (adwokat) oraz Józef Suchocki (aptekarz). Lokal głównej komisji mieścił się w sali rozpraw sądowych w budynku ratusza⁷¹.

W wyborach wzięły udział tylko dwie listy. Zwolennicy endecji startowali z list Stronnictwa Narodowego, zaś zwolennicy sanacji i OZON-u z list Narodowego Zjednoczenia Gospodarczego (NZG).

Przed wyborami odbywały się zebrania przedwyborcze. W Bursie Bractwa Kurkowego zbierali się zwolennicy Stronnictwa Narodowego, zaś w sali Marciniaka sympatycy Narodowego Zjednoczenia Gospodarczego. Były one relacjonowane w lokalnej prasie. W „Orędowniku Pleszewskim”, gazecie wyraźnie sprzyjającej i sympatyzującej ze Stronnictwem Narodowym⁷², tak pisano o jednym ze spotkań: „W ubiegłą niedzielę odbyły się w Pleszewie i w szeregu większych i mniejszych miast Polski wybory samorządowe. Wyraźnie wyczuwało się wszędzie atmosferę podniecenia, wywołanego współzawodnictwem zwalczających się ugrupowań. Ostatnie większe zebrania przedwyborcze odbyły się u nas w przeddzień samych wyborów. Na zebranie Stronnictwa Narodowego przybyło około 1500 osób, tyle ile duża i mała sala pomieścić mogły, reszta około 500 osób z powodu silnego mrozu, nie mogąc ulokować się na podwórzu Bursy, wróciła do domu. Na sali wśród tłumu można było zaobserwować podniecenie i wyraźne życzliwe nastawienia do Stronnictwa Narodowego. W czasie zagajenia zebrania przez dr. Białasika (stał na czele pleszewskiego Stronnictwa Narodowego – A.P.) i przemówieniu red. Patalonga z Poznania wiwatowano bez końca na cześć mówców i Stronnictwa Narodowego (...). W tym samym dniu odbyło się również „wielkie” zebranie Narodowego Zjednoczenia Gospodarczego w sali Marciniaka, na które pomimo wysłanych pocztą aż 4000 zaproszeń przybyło około 70 osób (wyraźnie: siedemdziesiąt osób) w tym 32 kandydatów na radnych. Widocznie kierowano się tam wielką złośliwością z powodu niepowodzenia, skoro rzucano kalumnie na

⁷⁰ „Orędownik Pleszewski”, Nr 109 z 11 grudnia 1938, s. 1.

⁷¹ „Orędownik Pleszewski”, Nr 105 z 27 listopada 1938, s. 1.

⁷² Właścicielem i redaktorem naczelnym Orędownika był Kazimierz Sieradzki – radny Rady Miejskiej wybrany z listy Stronnictwa Narodowego.

niektórych radnych ze Stronnictwa Narodowego. Zbyt dobrze się tu wszyscy znamy i powinniśmy o tym wiedzieć, że takimi drogami daleko się nie zajdzie⁷³.

Uprawnionych do głosowania było 4.745 osób, z czego w głosowaniu wzięły udział 3.842 osoby (80,9%). Oddano 49 głosów nieważnych. Sukces w wyborach odniosła endecja, która zdobyła 2.367 głosów i 11 mandatów w radzie⁷⁴.

Tabela 8: Radni Rady Miejskiej wybrani w wyborach w dniu 18 grudnia 1938 r.

Nr okręgu	Imię i nazwisko	Zawód	Oznaczenie listy wyborczej	Liczba głosów
1.	Jan Białasik	lekarz	SN	512
	Andrzej Rzaniak	właściciel zakładu elektrotechnicznego	SN	496
	Witold Kopczyński	mecenas	NZG	296
	Alfons Eckert	nauczyciel	NZG	233
2.	Jan Olejniczak	przemysłowiec	SN	761
	Antoni Adamski	mistrz rzeźnicki	SN	760
	Edmund Dąbkiewicz	mistrz szklarski	SN	757
	Jan Bendlewicz	kupiec	NZG	196
3.	Józef Witkowski	kupiec	SN	534
	Jan Marciniak	kupiec	SN	507
	Jan Kwaśniewski	szofer	SN	507
	Feliks Pyszkowski	kupiec	NZG	293
4.	Kazimierz Sieradzki	przemysłowiec	SN	599
	Franciszek Magnuszewski	mistrz rzeźnicki	SN	592
	Tomasz Nowaczyk	robotnik	SN	591
	Edward Perż	notariusz	NZG	247

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: „Orędownika Pleszewskiego”, Nr 112 z 22 grudnia 1938, s. 1.

Także w Wielkopolsce, w ostatnich wyborach do rad miejskich, przed wybuchem II wojny światowej sukces odniosła endecja, zdobywając blisko 45% mandatów. Drugie miejsce zajął OZN – 27% oraz lista społeczno – gospodarcza uzyskując ponad 13% mandatów. Niskie poparcie uzyskało Stronnictwo Pracy, PPS, mniejszość niemiecka oraz listy apolityczne.

Stronnictwo Narodowe sukces podobny jak w Pleszewie odniosło w: Ostrowie Wlkp. (12 mandatów na 24 miejsc w radzie), Lesznie (10 mandatów), Obornikach (10 mandatów) oraz w Sulmierzycach (10 mandatów)⁷⁵.

⁷³ „Orędownik Pleszewski”, Nr 112, z 22 grudnia 1938, s. 1.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ E. Makowski, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 257.

ROZDZIAŁ II

RADA MIEJSKA ORAZ MAGISTRAT (ZARZĄD)

W województwie poznańskim istniały dwa rodzaje gmin – miejska oraz wiejska. Organami gminy miejskiej była rada miejska, jako organ uchwałodawczy i kontrolny oraz magistrat, będący organem wykonawczym.

W skład rady miejskiej wchodził radni, których liczba uzależniona była od liczby mieszkańców miasta. Na czele rady stał wybierany corocznie przewodniczący. Każdego roku, na pierwszym posiedzeniu rady wybierano również zastępcę przewodniczącego, sekretarza, zastępcę sekretarza oraz członków poszczególnych komisji i deputacji. W Pleszewie radnych rady miejskiej było 18. Po wejściu w życie ustawy scaleniowej¹ funkcję przewodniczącego rady przejął burmistrz, zaś liczbę radnych w pleszewskiej radzie obniżono do 16.

Na czele magistratu stał burmistrz. Wybierała go rada na okres 12 lat; dodatkowo był również kierownikiem miejskiego urzędu policyjnego². Pozostałymi członkami magistratu byli: zastępca burmistrza, ławnicy, a tam gdzie zachodziła taka potrzeba również płatni członkowie (np. syndyk, skarbnik, radca budowlany). Podobnie jak w przypadku radnych rady miejskiej, liczba ławników zależała od liczby mieszkańców. Kadencja ławników trwała 6 lat. Ustawa scaleniowa zmieniła terminologię określając organ wykonawczy samorządu miejskiego. Od roku 1933 organem wykonawczym był zarząd miejski, w skład którego wchodził zatwierdzani przez wojewodę burmistrz i wiceburmistrz (w większych miastach odpowiednio prezydent i wiceprezydent) oraz ławnicy, których liczba stanowiła 10% ustawowej liczby radnych, nie mniej jednak niż 3. Wyboru całego zarządu dokonywała rada w głosowaniu tajnym. Członkiem zarządu nie mógł być radny. Ustawa wprowadziła dwie grupy członków zarządu miasta: zawodowych i niezawodowych. Członków zawodowych wybierano na lat 10, zaś niezawodowych na 5 lat³. Silną pozycję w samorządzie miejskim zaczął zajmować burmistrz: przewodniczył obradom rady miejskiej, był kierownikiem całej administracji i gospodarki gminnej, był również zwierzchnikiem członków zawodowych zarządu gminy oraz sprawował nadzór nad niezawodowymi członkami zarządu. Burmistrzem mogły być osoby posiadające odpowiednie wykształcenie oraz doświadczenie w pracy administracyjnej.

¹ Ustawa z dnia 13 maja 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. nr 35, poz. 294).

² K. W. Kumaniecki, *Ustrój władz samorządowych na Ziemiach Polskich w zarysie*, Warszawa – Kraków, 1921r., s. 62–63.

³ *Ustrój samorządu miejskiego w województwach zachodnich*, Warszawa 1933, s. 28.

RADA MIEJSKA MIASTA PLESZEWA

Pierwsze posiedzenie Rady Miejskiej Miasta Pleszewa w niepodległej Polsce odbyło się w czwartek 2 kwietnia 1919 roku i trwało od godziny 8 do 10 wieczór, w sali posiedzeń rajców miejskich⁴. Zebranych, w języku polskim i niemieckim, powitał Burmistrz Pleszewa Stefan Karczewski. Radni zostali poprzez „(...) podanie ręki do przysięgi zobowiązani i w urząd wprowadzeni”. Pierwsze zebranie rady miejskiej zdominowane zostało przez wybory prezydium rady, magistratu oraz członków komisji rady⁵. Pierwszym Przewodniczącym Rady Miejskiej Miasta Pleszewa został wybrany Franciszek Gdeczyk⁶, zastępcą Władysław Lehmann⁷, sekretarzem Władysław Kalk, zaś jego zastępcą Emil Klautschke. Wszyscy zostali wybrani jednogłośnie w tajnych wyborach. Należy zauważyć, że w prezydium oprócz Polaków znalazł się również Niemiec - Emil Klautschke⁸.

Na pierwszym zebraniu dokonano również wyboru członków poszczególnych komisji. W Komisji Budowlanej pracę rozpoczęli Antoni Janiak, Julius Förster, Aleksander Gielniak oraz Kazimierz Chudziak. Do Komisji Skarbowej wybrani zostali Franciszek Gdeczyk, Joachim Zarek, Władysław Kalk i Jan Kasperski. Na ich zastępców powołano Alfreda Pietscha oraz Franciszka Kocimskiego. Natomiast Władysława Radomskiego, Władysława Likowskiego, Wojciecha Bigońskiego oraz Martę Reich wybrano do Komisji Rzeźni. Powołana została również komisja, której celem było przygotowanie wyborów członków magistratu w składzie: Władysław Lehmann, Mieczysław Żeleziński, Władysław Likowski, Jan Kasperski. Działalność rozpoczęły również dwie deputacje – Rolna oraz Kasy oszczędności i obywatelskiej kasy zapomogowej. W ich skład wchodziły również osoby nie będące radnymi. Wybory do komisji i deputacji odbyły się przez aklamację⁹.

Franciszek Gdeczyk ponownie przewodniczącym rady został wybrany 10 stycznia 1920 roku. Zastępcą przewodniczącego został wówczas M. Żeleziński, sekretarzem W. Kalk, zaś jego zastępcą F. Kocimski¹⁰. Obsadzone zostały również komisje: Budowlana, Finansowa, Przygotowująca wybory członków magistratu oraz rady miejskiej, jak również deputacje – Rzeźni miejskiej, Polnej oraz Kasy oszczędności i obywatelskiej kasy zapomogowej¹¹.

Po objęciu funkcji ławnika przez M. Żelezińskiego dokonano wyboru nowego zastępcy przewodniczącego. W dniu 19.07.1920 r. zgłoszono dwoje kandydatów – Annę Suchocką oraz Franciszka Kocimskiego. W tajnym głosowaniu zastępcą przewodni-

⁴ Przyjętą tradycją było, że posiedzenia radnych miasta Pleszewa odbywały się od godziny 8 wieczór. Zob.: protokoły z posiedzeń Rady Miejskiej oraz APK AMP, sygn. 717, s. 156.

⁵ APK, AMP, sygn. 717, s. 156.

⁶ Na temat Franciszka Gdeczyka szerzej zob.: K. Niesiołowski, *Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa*, Pleszew 1938, s. 67–68.

⁷ Na temat Władysława Lehmannna szerzej zob.: K. Niesiołowski, *Szkice i sylwetki ...*, op. cit., s. 83.

⁸ APK, AMP, sygn. 717, s. 157.

⁹ APK, AMP, sygn. 717, s. 157.

¹⁰ APK, AMP, sygn. 718, poz. 1.

¹¹ APK, AMP, sygn., 718, poz. 1.

czącego został F. Kocimski¹². Ponieważ pełnił już funkcję zastępcy sekretarza, musiał z niej zrezygnować. Na jego miejsce wybrano W. Radomskiego¹³.

Franciszek Gdeczyk przestał pełnić funkcję przewodniczącego rady od roku 1921, kiedy to z uwagi na wiek nie wyraził zgody na ponowne kandydowanie. Na posiedzeniu w dniu 10 stycznia 1921 roku dokonano wyboru nowych władz rady miejskiej. Przewodniczącym został Antoni Janiak. F. Gdeczykowi powierzono funkcję zastępcy przewodniczącego. Wybrano również sekretarza, którym został W. Kalk oraz jego zastępcę, w osobie W. Radomskiego. Wybrano także członków Komisji: Budowlanej, Sanitarnej, Finansowej, Przygotowującej wybory członków magistratu oraz członków rady miejskiej. Wyłoniono również członków deputacji Rzeźni miejskiej, Polnej oraz Kasy oszczędności i zapomogowej¹⁴.

W trakcie trwania pierwszej kadencji, tj. w latach 1919–1921 następowały zmiany w składzie rady miejskiej. Po wyprowadzeniu się z Pleszewa adwokata Władysława Lehmana nowym radnym została Kazimiera Majewska (lista „A”), która przysięgę złożyła 12 lutego 1920 roku¹⁵. Natomiast 22 kwietnia 1920 roku w miejsce Alfreda Pietscha - dyrektora młyna, który również wyprowadził się z Pleszewa, członkiem rady miejskiej został Kurt Jubelt (lista „C”)¹⁶. Kolejne zmiany w radzie miały miejsce 19 lipca 1920 roku¹⁷. Z członka rady zrezygnował Mieczysław Żeleziński (został członkiem magistratu), a jego miejsce zajął szewc Feliks Piszcz¹⁸. Nie był on jednak długo radnym, bowiem w roku 1921 zmarł. W jego miejsce, radnym został robotnik Michał Barański, którego wprowadzenie w urząd nastąpiło 7 lipca 1921 roku¹⁹. Kolejne zmiany w składzie rady nastąpiły na posiedzeniu w dniu 16 sierpnia 1921 roku. Dwóch radnych złożyło pisemną rezygnację: Kazimierz Chudziak z listy „A” (wyprowadził się z Pleszewa²⁰) oraz Joachim Zarek (z powodu choroby²¹). Miejsce Chudziaka zajął kupiec Leon Bykowski. Miejsce Zarka miał zająć Alfred Peyser (kolejny na liście „B”), jednak i on zamierzał wkrótce wyprowadzić się z Pleszewa do Niemiec. Postanowiono więc, że najpierw wystąpi się z zapytaniem, czy przyjmie mandat radnego²². Odpowiedź była negatywna, stąd 17 listopada 1921 roku przysięgę złożył Dawid Schmul²³. Nawet w ostatnim miesiącu funkcjonowania rady miejskiej miały miejsce zmiany. Na posiedzeniu w dniu 7 grudnia 1921 roku został wprowadzony stolarz Leon Kuczyński z listy „A”. W urząd miał być również wprowadzony ks. pastor Oswald Jost (lista „C”),

¹² APK, AMP, sygn., 718, poz. 102.

¹³ APK, AMP, sygn., 718, poz. 103.

¹⁴ APK, AMP, sygn. 718, poz. 2–14.

¹⁵ APK, AMP, sygn. 718, poz. 26.

¹⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 67.

¹⁷ Po raz pierwszy wprowadzenie w urząd członka magistratu M. Żelezińskiego i nowego członka rady miało mieć miejsce w dniu 10 czerwca 1920 roku – nie przybyli jednak na posiedzenie Rady.

¹⁸ APK, AMP, sygn. 718, poz. 101.

¹⁹ APK, AMP, sygn. 718, poz. 108.

²⁰ Jego rezygnacja z dnia 8 sierpnia 1921r. APK, AMP sygn. 746, k. 106.

²¹ Jego rezygnacja z 5 sierpnia 1921. APK, AMP, sygn. 746, k. 105.

²² APK, AMP, sygn. 718, poz. 152.

który jednak na posiedzenie nie przybył z powodu choroby, dlatego wprowadzenia dokonano dopiero 15 grudnia 1921 roku²⁴.

Charakterystyczna dla Rady Miejskiej Pleszewa w latach 1919–1921 była częsta absencja niektórych radnych na posiedzeniach rady. Średnio na posiedzenia rady przybywało 12 radnych²⁵. W pełnym, osiemnastoosobowym składzie rada zebrała się tylko dwa razy, z tego raz na pierwszym posiedzeniu w dniu 2 kwietnia 1919 roku, kiedy radni byli „wprowadzani w urząd”. Zdarzały się przypadki, że rada z uwagi na brak odpowiedniej ilości radnych na posiedzeniu, nie mogła obradować. Wówczas posiedzenia rady odbywały się w drugim terminie, tj. pół godziny po pierwotnie zwołanym posiedzeniu. Problem ten dostrzegali też niektórzy radni. Doszło nawet do sytuacji, gdy J. Kasperski na posiedzeniu rady w dniu 27 maja 1921 roku, na które przybyło tylko 7 radnych, wystąpił z propozycją wykluczenia niektórych radnych, bądź podania ich nazwisk w „Orędowniku”²⁶.

W roku 1921 skrócono kadencję rady i nakazano przeprowadzenie nowych wyborów. Ostatnie posiedzenie Rady Miejskiej Miasta Pleszewa pierwszej kadencji odbyło się 29 grudnia 1921 roku. Nie miało ono uroczystego charakteru. Radni zapoznali się z wynikami wyborów do nowej rady miejskiej, omówiono kwestię regulacji drogi z Tomaszewa, naprawy w szkole wydziałowej. Wybrano również rozjemców na dwa okręgi oraz komisje w sprawie daniny jednorazowej, składającej się z przedstawicieli dużego i małego przemysłu, handlu hurtowego i drobnego, właścicieli nieruchomości i lokatorów. Podwyższono również ceny za prąd elektryczny. Na końcu posiedzenia za pracę w radzie miejskiej radnym podziękował burmistrz Franciszek Nowacki oraz przewodniczący rady Antoni Janiak. Burmistrzowi i magistratowi życzył podobnej współpracy z nową radą, zaś radnym podziękował za owocną i zgodną współpracę²⁷. Rada Miejska Pleszewa w pierwszej kadencji zebrała się aż 53 razy.

Z początkiem 1922 roku rozpoczęła się druga kadencja rady miejskiej. Po 9 radnych mieli przedstawiciele Narodowej Partii Robotniczej oraz Lista Obywatelska. Pierwsze posiedzenie Rady Miejskiej Miasta Pleszewa odbyło się 5 stycznia 1922 roku. Radnych w urząd wprowadził burmistrz Franciszek Nowacki, zaś obradom przewodniczył, do czasu wyboru przewodniczącego, najstarszy wiekiem Ludwik Musiałek. Przewodniczącym rady został wybrany Antoni Janiak z Listy Obywatelskiej, za którym głosowało aż 17 radnych, również z Narodowej Partii Robotniczej. Na zastępcę wybrano Franciszka Kocimskiego (Lista Obywatelska). Sekretarzem został Wojciech Gościniak (NPR), a jego zastępcą Stanisław Makowiecki (NPR). Wybrano również członków do komisji Budowlanej; Sanitarnej; Finansowej; Rzeźni; Kasy Mieszkańcовой i Zapomogowej; Wodociągów, kanalizacji i elektrowni; Torfowej; Szkolnej; Straży pożarnej;

²³ APK, AMP, sygn., 718, poz. 197.

²⁴ APK, AMP, sygn., 718, poz. 212.

²⁵ Obliczenia własne na podstawie protokołów z posiedzeń Rady Miejskiej z lat 1919–1921.

²⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 66.

²⁷ APK, AMP, sygn. 718, poz. 215 i nast.

Parków i ogrodów miejskich; Drogowej; Przygotowującej wybory członków magistratu i do rady miejskiej²⁸.

Antoniego Janiaka ponownie na przewodniczącego rady wybrano 18 stycznia 1923 roku. Na 15 obecnych podczas wyborów radnych, 12 głosowało za A. Janiakiem. Na zastępcę zgłoszono 4 kandydatów, z czego Franciszek Kocimski (LO) otrzymał 12 głosów, zaś Ludwik Musiałek (LO), Stanisław Makowiecki (NPR) i Walenty Dubielczyk (NPR) po jednym głosie. Na sekretarza zgłoszono 3 kandydatów. Byli nimi Wojciech Gościniak, Stanisław Makowiecki oraz Walenty Dubielczyk. Nikt ze zgłoszonych kandydatów nie otrzymał wymaganej większości. W ponownym głosowaniu na sekretarza został wybrany Wojciech Gościniak (10 głosów). Na zastępcę sekretarza wybrano Mariana Puciatę (LO). W tym dniu wybrano również członków poszczególnych komisji oraz deputacji²⁹.

Zmiana na stanowisku przewodniczącego rady miała miejsce w roku 1924. Po rezygnacji A. Janiaka na funkcję przewodniczącego w dniu 10 stycznia 1924 roku kandydowali Stanisław Makowiecki oraz Franciszek Kocimski. Stosunkiem głosów 10 : 4 nowym przewodniczącym został wybrany S. Makowiecki. Po raz pierwszy przewodniczącym rady został wybrany przedstawiciel Narodowej Partii Robotniczej.

Na zastępcę przewodniczącego wybrano Mariana Puciatę (13 głosów), który pokonał Franciszka Kocimskiego (1 głos). Sekretarzem został z kolei Paweł Heyducki (LO), zastępcą Ignacy Laskowski (LO). Wybrano również członków komisji i deputacji³⁰. Ostatnie wybory prezydium w kadencji odbyły się 15 stycznia 1925 roku. W zasadzie nie nastąpiły zmiany w jej składzie; jedynie zastępcą sekretarza został Wacław Hoffmann, który zastąpił I. Laskowskiego³¹.

Jednak po wyborze S. Makowieckiego do magistratu i rezygnacji z funkcji radnego, należało wybrać nowego przewodniczącego. Po raz pierwszy próba wyboru przewodniczącego zakończyła się niepowodzeniem. Kolejnych osiem głosowań, w których brali udział F. Kocimski, L. Musiałek oraz M. Puciata nie przyniosły rozstrzygnięcia. Dopiero 12 marca 1925 roku na przewodniczącego rady wybrany został Franciszek Kocimski³².

Podobnie jak w poprzedniej kadencji tak i teraz następowały zmiany w składzie rady. W dniu 9 listopada 1922 roku zmarł Mikołaj Borowiak (NPR), a jego miejsce zajął Michał Barański³³. Wprowadzenie radnego w urząd odbyło się 23 listopada 1922 roku³⁴. Kolejne zmiany miały miejsce 14 czerwca 1923 roku. Z funkcji zrezygnował Wojciech Gościniak (NPR), a w jego miejsce 5 lipca została w urząd wprowadzona Jadwiga Gilowa³⁵. Natomiast 31 października 1923 roku rezygnację złożył

²⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 1–5.

²⁹ APK, AMP, sygn. 719, s. 91–92.

³⁰ APK, AMP, sygn. 719, s. 94.

³¹ APK, AMP, sygn. 720, s. 163.

³² APK, AMP, sygn. 720, s. 186 i 192.

³³ APK, AMP, sygn. 746, k. 123 i 124.

³⁴ APK, AMP, sygn. 719, s. 71.

³⁵ APK, AMP, sygn. 719, s. 154.

Wawrzyn Cierniak (NPR). Radnym został Józef Michalski, którego wprowadzenie w urząd odbyło się 29 listopada 1923 roku³⁶. W tym samym dniu urząd radnego oraz funkcję przewodniczącego złożył Antoni Janiak (LO)³⁷. Nowym radnym, 3 stycznia 1924 roku, został Paweł Ligęziński³⁸. Z kolei 7 stycznia 1924 roku w poczet radnych został wprowadzony prof. Ignacy Laskowski, który zastąpił Wincentego Iwaszkiewicza, wybranego na członka magistratu³⁹. Natomiast 25 listopada 1924 roku urząd radnego złożył Ignacy Wasielewski (NPR). Na posiedzeniu rady w dniu 4 grudnia 1924 roku odczytano jego list, w którym informował, że złożył mandat radnego⁴⁴. Kolejni na liście wyborczej kandydaci, którzy w wyborach zdobyli najwięcej głosów odmawiali przyjęcia mandatu radnego. Zrezygnowali z niego Adam Łagodziński, Józef Kowalski, Antoni Tomczak. Radnym został robotnik Ludwik Kaźmierczak⁴⁰. Po wyborze na członka magistratu z urzędu radnego zrezygnował także Stanisław Makowiecki. Nowym radnym został robotnik Michał Klimecki, którego wprowadzenie w urząd nastąpiło 26 lutego 1925 roku⁴¹. W dniu 28 lutego 1925 roku, z uwagi na pracę w komisariacie obwodowym (jako woźny), z funkcji radnego zrezygnował Michał Barański. Będąc pracownikiem administracji państwowej nie mógł pełnić funkcji radnego, o czym wojewoda poinformował Przewodniczącego Rady Miejskiej Miasta Pleszewa⁴². Były jednak problemy z obsadzeniem urzędu radnego za M. Barańskiego. Kolejni na liście wyborczej – Tomasz Szymański i Jan Gołębiwski w roku 1923 wyjechali do Francji. Nie przyjęli urzędu również Jan Matuzelski oraz Franciszka Wałęsowa. Dopiero Andrzej Jankowiak przyjął urząd radnego⁴³. Kolejne zmiany w składzie rady miały miejsce w grudniu 1924 roku.

W porównaniu z poprzednią radą rzadko dochodziło do sytuacji, w której nie mogły odbyć się posiedzenia z powodu zbyt małej liczby radnych. Problemem był jednak udział radnych w posiedzeniach komisji, gdzie dochodziło do częstych absencji. Posiedzenia rady miały jednak coraz częściej niespokojny charakter. Dochodziło do kłótni i opuszczania posiedzeń rady. Przy wyborach do prezydium rady raczej nie kierowano się przynależnością partyjną. Zdarzały się przypadki, że z jednej listy wyborczej kandydowały dwie osoby na jedno stanowisko.

W wyniku wyborów, które miały miejsce w 1925 roku, z dniem 1 stycznia 1926 roku pracę rozpoczęła nowa rada. Zdecydowaną większość w radzie mieli radni wybrani z list Narodowej Partii Robotniczej. Pierwsze posiedzenie nowo wybranej rady odbyło się 5 stycznia 1926 roku. Radnych w urząd wprowadził burmistrz Franciszek Nowacki. Początkowo obrady prowadził najstarszy wiekiem Paweł Ligęziński.

³⁶ APK, AMP, sygn. 719, s. 196 oraz sygn. 746, k. 141.

³⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 197.

³⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 206 oraz sygn. 746, k. 144.

³⁹ APK, AMP, sygn. 719, s. 211 oraz sygn. 746, k. 147.

⁴⁰ APK, AMP, sygn. 764, k. 169–173.

⁴¹ APK, AMP, sygn. 764, k. 175.

⁴² APK, AMP, sygn. 764, k. 178.

⁴³ APK, AMP, sygn. 764, k. 180.

⁴⁴ APK, AMP, sygn. 720, s. 153.

Na przewodniczącego rady zgłoszono trzech kandydatów: Stanisława Makowieckiego (NPR), Franciszka Kocimskiego (LO) oraz Ludwika Musiałka (Cech Obuwniczy). Zwyciężył S. Makowiecki, zdobywając 12 głosów. Na zastępcę przewodniczącego wybrano Stefana Stragierowicza również z NPR-u (10 głosów), który pokonał F. Kocimskiego, M. Puciatę oraz L. Musiałka. Natomiast sekretarzem został również radny z NPR Józef Kapela, zaś jego zastępcą Władysław Mianowski (NPR)⁴⁵. Całą władzę w prezydium rady miejskiej miała więc Narodowa Partia Robotnicza. Na posiedzeniu rady w dniu 5 stycznia 1926 roku wybrano również członków komisji: Rewizyjnej, Budżetowo – finansowej, Wodociągów i kanalizacji, Elektrycznej, Ubogich, Budowlanej, Sanitarnej, Rzeźni, Straży pożarnej, Parków i ogrodów miejskich, Szkolnej, Drogowej, Prawno – administracyjnej i regulaminowej oraz Przygotowującej wybory⁴⁶. W tym dniu uczczono również pamięć zmarłego w listopadzie 1925 roku pierwszego burmistrza Pleszewa Stefana Karczewskiego.

Nowe wybory prezydium rady odbyły się 5 stycznia 1927 roku. Przewodniczącym rady ponownie został wybrany St. Makowiecki, zastępcą Feliks Ligęziński, sekretarzem Józefa Kapela, a zastępcą sekretarza Władysław Mianowski⁴⁷. Skład prezydium rady nie zmienił się po wyborach, jakie miały miejsce 5 stycznia 1928 roku⁴⁸.

Zmiany w prezydium nastąpiły od 31 stycznia 1929 roku. Nowym Przewodniczącym Rady Miejskiej Miasta Pleszewa został Feliks Ligęziński (kandydaturę poparło 13 radnych), zastępcą Józef Kapela (13 głosów), sekretarzem Waclaw Hoffmann (15 głosów), zaś zastępcą sekretarza Władysław Mianowski (14 głosów)⁴⁹.

Podczas trwania kadencji rady w latach 1926–1929 miały miejsce zmiany w składzie osobowym rady. Już na samym początku, w urząd radnego nie został wprowadzony S. Karczewski, który zmarł w listopadzie 1925 roku. Jego miejsce zajął dyrektor młyna Stanisław Bielski. W dniu 10 marca 1927 roku urząd radnego złożyli Franciszek Kocimski oraz Stanisław Bielski. Ich miejsce zajęli Leon Bykowski oraz Szcześniak⁵⁰. Kolejne zmiany nastąpiły 17 listopada 1927 r. – urząd radnego złożyli Józef Krawczyk i Jan Bendlewicz. Ich miejsce zajęli Wincenty Bociański i Stanisław Kłapecki⁵¹. Natomiast po Stefanie Stragierowiczu, którego wybrano do magistratu radnym został w dniu 21 lutego 1928 r. M. Graczyk⁵². Także w roku 1929 miały miejsce zmiany. Z funkcji radnego, 17 kwietnia, zrezygnował Klemens Matuszewski. Jego miejsce zajął Stanisław Kranz⁵³. Także na posiedzeniu w dniu 27 czerwca 1929 roku miała miejsce zmiana w składzie rady. Radnego Wincentego Bociańskiego zastąpił Piotr Filipiak⁵⁴.

⁴⁵ APK, AMP, sygn. 720, s. 261 i 262.

⁴⁶ APK, AMP, sygn. 720, s. 264–267.

⁴⁷ APK, AMP, sygn. 720, s. 329.

⁴⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 44.

⁴⁹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 43–44.

⁵⁰ APK, AMP, sygn. 720, s. 348.

⁵¹ Wprowadzenie w urząd odbyło się 7 grudnia 1927r. APK, AMP, sygn. 1883, s. 36 i 38–39.

⁵² APK, AMP, sygn. 1883, s. 108.

⁵³ APK, AMP, sygn. 1883, s. 116.

⁵⁴ APK, AMP, sygn. 1883, s. 125.

Rada wybrana w październiku 1925 od początku swojej działalności rozpoczęła prace nad statutem Rady Miejskiej Miasta Pleszewa. Wystąpiono z prośbą do innych miast z poznańskiego by przesłały swoje statuty, celem zapoznania się z ich treścią (m.in. do Wrześni, Leszna, Krotoszyna, Rawicza, Gniezna). Nowy statut zaczął obowiązywać od 1 września 1927 roku. Przewidywał on, m.in. że co roku, na pierwszym posiedzeniu rady odbywają się wybory przewodniczącego i sekretarza rady oraz ich zastępców; przewodniczący reprezentował radę na zewnątrz, zwoływał posiedzenia rady oraz ustalał porządek obrad; posiedzenie rady mogło być również zwołane na wniosek magistratu lub $\frac{1}{4}$ członków rady; posiedzenia rady odbywają się w czwartki; zwoływane są za pomocą kurendy z dostarczeniem porządku obrad; protokół z poprzedniego posiedzenia, czyta się na początku następnej; posiedzenia rady są publiczne; rada mogła wykluczać z posiedzenia tych, którzy „rozsiewają fałszywe i mylne wieści”, które szkodzą członkom rady; na każde żądanie należało udzielić głosu radnemu oraz członkowi magistratu; do stałych komisji i do komisji rewizyjnej wybierano po trzech radnych, zaś do komisji wyborczych po dwóch członków; przewodniczący rady mógł uczestniczyć w posiedzeniach magistratu i we wszystkich komisjach; radnemu zakłócającemu porządek po dwóch upomnieniach, można było odebrać głos; za nieprzychodzenie na posiedzenia rady mógł być zawieszony, nawet na całą kadencję⁵⁵. Statut ten przyjęła 31 marca 1931 roku również rada kolejnej kadencji⁵⁶. Ostatnie posiedzenie kadencji 1925–1929 odbyło się 20 grudnia 1929 r.

W styczniu 1930 roku rozpoczęła pracę nowa rada miejska wyłoniona w wyborach, które miały miejsce w październiku 1929 roku. Większość w radzie mieli przedstawiciele partii i ugrupowań występujących przeciwko przewrotowi majowemu. Największe wpływy zdobyła Narodowa Demokracja (endecja). Radnych w urząd dnia 2 stycznia 1930 roku, wprowadził burmistrz Franciszek Nowacki, prosząc wszystkich o wspólną pracę dla dobra państwa polskiego oraz miasta i jego obywateli. Wprowadzenie w urząd odbyło się tradycyjnie poprzez podanie ręki. Początkowo obrady prowadził radny najstarszy wiekiem – Tomasz Makowiecki. Przystąpiono do wyboru prezydium rady. Na przewodniczącego rady zaproponowano dwóch kandydatów. BBWR zgłosił dr. Władysława Likowskiego (zgłoszony przez M. Puciatę), zaś Narodowy Blok Gospodarczy, na listach którego kandydowali przede wszystkim członkowie i sympatycy Narodowej Demokracji zgłosił Symforiana Melińskiego (zgłoszony przez A. Wyderkowskiego). Stosunkiem głosów 12:6 zwyciężył kandydat endecji, S. Meliński⁵⁷.

Endecja wygrała również kolejne wybory do prezydium rady. Zastępcą przewodniczącego został Antoni Wyderkowski, który pokonał M. Puciatę. Na sekretarza wybrano Józefa Drażewskiego, zaś zastępcą został Józef Witkowski⁵⁸. Na pierwszym posiedzeniu rady w dniu 2 stycznia 1930 roku wybrano również składy komisji: Rewizyjnej, Budżetowo – finansowej, Prawno – administracyjnej i regulaminowej, Przygotowującej wybory, Sanitarnej, Parków i ogrodów miejskich, Elektrowni, Wodociągów

⁵⁵ APK, AMP, sygn. 764, k. 282–288.

⁵⁶ APK, AMP, sygn. 745, k. 62 i nast.

⁵⁷ APK, AMP, sygn. 1883, s. 157–158.

⁵⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 158–159.

i kanalizacji miejskiej, Rzeźni miejskiej, Budowlanej, Drogowej, Straży pożarnej⁵⁹. Kandydaci Narodowej Demokracji musieli uzyskać poparcie radnych startujących z innych list, bowiem sami dysponowali 9 głosami w Radzie Miejskiej Miasta Pleszewa.

W kolejnych wyborach prezydium, które miały miejsce 5 stycznia 1931 roku, 21 stycznia 1932 roku oraz 13 stycznia 1933 roku stanowisko przewodniczącego powierzano S. Melińskiemu, zastępcy przewodniczącego A. Wyderkowskemu, zaś sekretarza Michałowi Wiśniewskiemu⁶⁰.

W latach 1930–1933 zdarzały się przypadki zmiany w składzie osobowym rady. Już 20 marca 1930 roku miejsce Andrzeja Juszczaaka zajęła Leokadia Bartczakowa⁶¹. Natomiast 4 kwietnia 1930 roku rezygnację złożył Józef Czajka. Miejsce jego miał zająć Antoni Komorski, który jednak nie przyjął tej funkcji. Kolejnym na liście nr 5 był Eugeniusz Juszczaak⁶². Był on radnym tylko do 11 marca 1932 roku, kiedy to zrezygnował – a jego miejsce zajął Adam Łagodziński⁶³. Z funkcji radnego zrezygnował również Józef Drajewski. W dniu 30 czerwca 1931 roku radnym zostaje Wincenty Straburzyński⁶⁴. W roku 1932 z funkcji radnego, z uwagi na wyprowadzenie się z Pleszewa, zrezygnował Władysław Likowski. W jego miejsce 28 stycznia radnym zostaje Maksymilian Dykiert⁶⁵. Natomiast 28 lipca 1932 roku za Stanisława Adamczyka radnym został Franciszek Kaniewski⁶⁶, który jednak już 30 stycznia 1933 roku zrezygnował z funkcji. Zastąpił go Jan Reich, którego w urząd wprowadzono 13 lutego 1933 roku⁶⁷. Po śmierci Mariana Puciaty, radnym został Ludwik Musiałek⁶⁸.

Kolejna kadencja rady miejskiej rozpoczęła się w styczniu 1934 roku. Nie wybierano już przewodniczącego rady, bowiem funkcję tę, na mocy ustawy scaleniowej, przejął burmistrz. Na pierwszym posiedzeniu rady, w dniu 19 stycznia 1934 roku wybrano skład komisji rady: Rewizyjnej, Budżetowo – finansowej, Przygotowującej wybory oraz komitetu rozbudowy miasta. Radnych w urząd wprowadził wiceburmistrz Stanisław Makowiecki⁶⁹. W pierwszym półroczu posiedzenia rady odbywały się bardzo rzadko.

Od czasu zakończenia kadencji przez F. Nowackiego, tj. od sierpnia 1933 roku Pleszew nie miał burmistrza, a jedynie wyznaczonego przez wojewodę tymczasowego przełożonego gminy i wiceburmistrza.

Podobnie jak w poprzednich kadencjach następowały zmiany w składzie rady. Zmiany w radzie były, podobnie jak wcześniej, częste. W dniu 18 marca 1935 roku

⁵⁹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 159–160.

⁶⁰ APK, AMP, sygn. 1883, s. 158–159, 266 oraz sygn. 1888, s. 34–35.

⁶¹ Wprowadzenie w urząd odbyło się 4 kwietnia 1930r. APK, AMP, sygn. 1883, s. 179.

⁶² APK, AMP, sygn. 1883, s. 180 i 185–186.

⁶³ APK, AMP, sygn. 1883, s. 286.

⁶⁴ APK, AMP, sygn. 1883, s. 237 i 239.

⁶⁵ APK, AMP, sygn. 1883, s. 270.

⁶⁶ APK, AMP, sygn. 1888, s. 9.

⁶⁷ APK, AMP, sygn. 1888, s. 43.

⁶⁸ APK, AMP, sygn. 1888, s. 16.

⁶⁹ APK, AMP, sygn. 1888, s. 76–77.

radnym został Władysław Mianowski⁷⁰, zaś 29 marca tegoż roku Czesław Kozłowicz⁷¹. Natomiast 19 sierpnia 1936 roku w urząd wprowadzono Wawrzyńca Szcześniaka. Nowymi radnymi byli również Jan Bendlewicz, Ludwik Cieślak, Maria Kempieńska, Kazimierz Leonhard, Stefania Beretówna. Zmiany w radzie podyktowane były również tym, że niektórzy członkowie magistratu (zarządu miejskiego) zostali wybrani radnymi, a zabraniało tego prawo.

Wejście w życie ustawy scaleniowej spowodowało, że przystąpiono do stworzenia kolejnego statutu rady miejskiej, uwzględniającego postanowienia nowej ustawy. Nowy statut uchwalono 4 stycznia 1935 roku. Rada Miejska Miasta Pleszewa liczyła 16 radnych. Radzie miejskiej przewodniczył burmistrz, a w razie nieobecności wiceburmistrz. Zwoływał on posiedzenia rady. Zobowiązany był zwołać posiedzenie rady również na żądanie 4 radnych lub komisji rewizyjnej. Na dwa dni przed posiedzeniem rady należało dostarczyć radnym za pokwitowaniem stosowne zawiadomienie, z podaniem porządku obrad. Radny, który opuścił 3 posiedzenia rady „z rzędu” bez usprawiedliwienia tracił mandat radnego. Dla prawomocności obrad musiało być obecnych 9 radnych. Porządek obrad musiał przewidywać: przyjęcie porządku obrad, przyjęcie protokołu z poprzedniego posiedzenia oraz wolne głosy i wnioski pod adresem zarządu⁷².

Ostatnie posiedzenie rady kadencji 1933–1938 odbyło się we wtorek 17 stycznia 1939 r. Prowadzący obrady burmistrz S. Jaworski wezwał radnych do uczczenia pamięci „(...) Wielkich Synów Ojczyzny: śp. Kardynała Kakowskiego, biskupa Teodorowicza oraz Romana Dmowskiego”. Radni przyjęli propozycję dr. Białasika, by do porządku obrad dołączyć punkt dotyczący rozpatrzenia przemianowania ulicy Kaliskiej na ulicę Romana Dmowskiego. Kolejne zmiany nazwy ulic dotyczyły Nowego Rynku (na Plac Powstańców) oraz ulicy Poznańskiej (na ulicę 6 stycznia). Zmiany nazw ulic Kaliskiej i Nowego Rynku, radni przyjęli. Natomiast przemianowanie ulicy Poznańskiej postanowiono „(...) odłożyć do 25 rocznicy oswobodzenia Pleszewa spod jarzma pruskiego”. Ostatnie posiedzenie rady było okazją do złożenia sprawozdania z pięcioletniej działalności. Burmistrz do największych sukcesów ostatniej kadencji zaliczył zniesienie uboju rytualnego w Pleszewie, zmotoryzowanie straży pożarnej, zakupienie elektrowni, uregulowanie Neru, urządzenie wystawy rolniczej⁷³.

Pierwsze posiedzenie ostatniej kadencji Rady Miejskiej Miasta Pleszewa Drugiej Rzeczypospolitej odbyło się 20 stycznia 1939 roku. Sala posiedzeń przybrana była w zieleń: radni klubu narodowego zajęli prawą stronę, a radni z klubu O.Z.N. stronę lewą. Na czele klubu Stronnictwa Narodowego stanął dr J. Białasik, zaś OZN-u Edward Perż⁷⁴. Radnych w urząd wprowadził burmistrz Stanisław Jaworski. Dokonano wyboru członków poszczególnych komisji rady. W radzie funkcjonowały komisje: Opieki Społecznej, Finansowo – Budżetowa, Prawno – Administracyjna i Regulaminowa, Sani-

⁷⁰ APK, AMP, sygn. 1888, k. 105.

⁷¹ APK, AMP, sygn. 1888, k. 109.

⁷² APK, AMP, sygn. 745, k. 158 i nast.

⁷³ APK, AMP, sygn. 1888, k. 151.

⁷⁴ „Orędownik Pleszewski”, Nr 7, z 22 stycznia 1939, s. 1.

tarna, Parków i Ogrodów Miejskich, Przedsiębiorstw i Zakładów Miejskich, Budowlana, Straży Pożarnej, Rewizyjna oraz Komitet Rozbudowy Miasta⁷⁵. Na kolejnym posiedzeniu rady powołano również Komisję Kulturalno – Oświatową⁷⁶. W pracach komisji brali udział nie tylko radni, ale również ks. Prałat Niesiołowski, dyrektor młyna, dyrektor gimnazjum.

Ostatnie posiedzenie Rady Miejskiej Miasta Pleszewa odbyło się 28 lipca 1939 roku. Informacja o posiedzeniu rady ukazała się w „Orędowniku Pleszewskim” z 30 lipca 1939 roku⁷⁷.

MAGISTRAT MIASTA PLESZEWA (ZARZĄD MIEJSKI)

Po 11 listopada 1918 roku magistrat w starym składzie zebrał się dwukrotnie: 23 listopada i 18 grudnia. Podobnie jak w przypadku rady miejskiej, w jej posiedzeniach brał udział przedstawiciel Rady Robotniczej i Żołnierzy. Odtąd akty prawne i ogłoszenia wydawane przez magistrat były podpisywane przez zastępcę burmistrza (burmistrza nie było do połowy grudnia w Pleszewie) oraz przedstawiciela RRiŻ⁷⁸.

Pierwszym Burmistrzem Miasta Pleszewa w Drugiej Rzeczypospolitej był Stefan Karczewski. Nie był on jednak wybrany przez radę miejską, ale został mianowany 3 stycznia 1919 roku przez Radę Ludową na Powiat Pleszewski⁷⁹. Funkcję miał sprawować do chwili ukonstytuowania się nowej rady miejskiej.

Dopiero na pierwszym posiedzeniu rady miejskiej w dniu 2 kwietnia 1919 roku wybrano członków magistratu. Nie wybrano jednak burmistrza, bowiem S. Karczewski nie przyjął propozycji kandydowania⁸⁰. Wybrano go jednak na zastępcę burmistrza⁸¹. Dodatkowo pełnił również obowiązki burmistrza⁸². Rada miejska na ławników wybrała Władysława Zboralskiego, Władysława Zielińskiego, Jana Kolipińskiego oraz Isidora Brandta, który wcześniej bezskutecznie kandydował do rady miejskiej z listy żydowskiej. Magistrat, oprócz burmistrza którego dotąd nie wybrano, po raz pierwszy na nieoficjalnym zebraniu zebrał się 24 kwietnia 1919 roku⁸³ z inicjatywy S. Karczewskiego⁸⁴. Tematyka posiedzenia była zdominowana przez problemy oświatowe i dotyczyła: zatrudnienia jednej z nauczycielek, likwidacji 7 klasy oddziału niemieckiej szkoły (ponieważ tylko sześć dziewcząt się zgłosiło), uposażenia dla ks. S. Herwarta za lekcje

⁷⁵ APK, AMP, sygn. 1888, k. 156.

⁷⁶ APK, AMP, sygn. 1888, k. 160.

⁷⁷ W protokolarzu brak jest ostatnich stron z posiedzenia rady miejskiej z dnia 28 lipca 1939 roku.

⁷⁸ A. Gulczyński, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 8.

⁷⁹ Ibidem, s. 8.

⁸⁰ Ibidem, s. 11.

⁸¹ S. Karczewski na posiedzeniu Magistratu w dniu 4 lipca 1919 roku poinformował, że chce się zrzec stanowiska Zastępcy Burmistrza. APK, AMP, sygn. 727, poz. 780. Następnie w dniu 8 lipca 1919 roku przesłał pismo do Rady Miejskiej, w którym poinformował, że z powodu zdrowia oraz zajęć we własnym przedsiębiorstwie zamierza zrezygnować z zajmowanej funkcji. Dołączył również stosowną informację lekarską. APK, AMP, sygn. 865, k. 35.

⁸² APK, AMP, sygn. 717, s. 157.

⁸³ APK, AMP, sygn. 727, poz. 675–680.

⁸⁴ Protokół spisano na odrębnej karcie i dopiero później wklejono go do księgi protokołów. Zob.: A. Gulczyński, *Kształtowanie się ...*, op. cit., s. 10 oraz APK, AMP, sygn. 727, poz. 675 i nast.

religii, wypożyczenia 8 ławek do szkoły, prowadzenia gimnastyki. Ponadto dyskutowano nad pracami ogrodniczymi na Pl. Wolności. Posiedzenie trwało od 4 do 4.40 po południu. Podział spraw wśród członków magistratu był następujący: burmistrz zajmował się wodociągami⁸⁵, Władysław Zboralski czyszczeniem ulic, utrzymaniem ulic, porządkiem, brukami, alejami drzewnymi na drogach, Isidor Brandt – oświetleniem, zaś Stefan Karczewski – rzeźnią⁸⁶. Samo mianowanie ich na ławników nastąpiło dopiero 13 maja 1919 roku⁸⁷.

Działania mające na celu wybór burmistrza podjęto już od pierwszego posiedzenia rady, tj. od 2 kwietnia 1919 roku. Na wniosek W. Zboralskiego powołano nawet specjalną komisję, której celem było przygotowanie wyboru burmistrza⁸⁸. W pracach komisji uczestniczyli radni: W. Lehmann, W. Likowski, J. Kasperski, M. Żeleziński, F. Gdeczyk oraz członkowie magistratu. Sprawozdanie z prac komisji na posiedzeniu rady w dniu 25 września przedstawił W. Likowski, informując że zgłosiło się 47 kandydatów gotowych objąć funkcję Burmistrza Pleszewa. Spośród nich komisja rekomendowała Jana Fignę – burmistrza Bnina, Fiedlera – sekretarza sądowego z Ostrowa oraz Niestrawskiego, który był kanclerzem w Ostrzeszowie. Rada Miejska Pleszewa w głosowaniu wybrała J. Fignę (13 głosów)⁸⁹. Zrezygnował on jednak z funkcji burmistrza, o czym poinformował radę miejską pismami z dnia 27 września i 10 października 1919 roku⁹⁰. Powodem odmowy funkcji było objęcie podobnej funkcji w Jarocinie⁹¹, co bardziej odpowiadało jego żonie. Rezygnacją J. Figny z funkcji burmistrza magistrat zajmował się również na posiedzeniu w dniu 15 października 1919 roku⁹². W dniu 18 października 1919 roku dano ogłoszenie m.in. do Kuriera Poznańskiego, w którym czytamy: „W Pleszewie (Ks. Poznańskie) wakuje zaraz posada BURMISTRZA. Uwzględnia się przede wszystkim osoby obeznane z prawami komunalnymi. Pensja zasadnicza 6000 marek. Pobory mieszkaniowe, dodatki drożyzniane i. t. d. podług taryfy K.N.R.L. z dnia 31. lipca 1919. Oprócz tego ewent. dochody z urzędów pobocznych, których przyjęcie zależy od zgody władz miejskich. Zgłośz. Przyj. Do 5 listopada 1919 r. Fr. Gdeczyk. Przewodniczący Rady miejskiej”⁹³. Rozpoczęto kolejne przygotowania.

Burmistrza wybrano dopiero 17 listopada 1919 roku. Został nim dotychczasowy członek magistratu Jan Kolipiński. Za jego kandydaturą głosowało 12 radnych, jedna kartka była pusta. Jan Kolipiński, który nie był obecny podczas głosowania (przebywał w magistracie, ale w innym pomieszczeniu), po wyborze przybył na posiedzenie

⁸⁵ Ponieważ nie wybrano jeszcze burmistrza wodociągami zajmował się Stefan Karczewski.

⁸⁶ APK, AMP, sygn. 741, k. 71 oraz sygn. 727, poz. 742.

⁸⁷ APK, AMP, sygn. 764, k. 33

⁸⁸ APK, AMP, sygn. 717, s. 173.

⁸⁹ APK, AMP, sygn. 717, k. 184

⁹⁰ APK, AMP, sygn. 865, k. 26 i 32.

⁹¹ Burmistrzem Jarocina był do roku 1922. Zrezygnował jednak z funkcji, ponieważ źle układała się współpraca z Radą Miejską oraz z wpływowymi mieszkańcami Jarocina. Zob.: *Dzieje Jarocina*, pod red. Cz. Łuczaka, Poznań 1998, s. 243–244.

⁹² APK, AMP, sygn. 727, poz. 936.

⁹³ APK, AMP, sygn. 865, k. 38. Ogłoszenie ukazało się w Nr 247 Kuriera Poznańskiego z dnia 25.10.1919 roku, PTPN, R. 14, sygn. Mf 616.

i podziękował radnym za wybór⁹⁴. Na posiedzeniu rady w dniu 30.12.1919 roku przy sięgę od burmistrza w imieniu Województwa odebrał starosta Skoraszewski. Nowy burmistrz podziękował za powierzenie funkcji, prosząc starostę, radę miejską i magistrat o pomoc, w tej ciężkiej pracy. Natomiast Emil Klautschke – rektor szkoły niemieckiej, w imieniu radnych niemieckich życzył mu „(...) wszelkiego powodzenia, prosi przy tem aby był i dla obcoplemieńców dobrym ojcem”⁹⁵.

W dniu 19 lipca 1920 roku nowym członkiem magistratu został Mieczysław Żeleziński⁹⁶, który dodatkowo od 11 listopada 1920 roku był również zastępcą burmistrza. Zastąpił on na tym stanowisku Stefana Karczewskiego, który 10 października 1920 roku złożył swój urząd, ponieważ objął funkcję sędziego pokoju przy sądzie powiatowym (sprawy karne i cywilne)⁹⁷. Wcześniej nie brał już udziału w posiedzeniach magistratu, ponieważ zgłosił się na ochotnika do Wojska Polskiego⁹⁸.

W listopadzie 1920 roku na nowych członków magistratu (ławników) zostali wybrani kupiec Antoni Wyderkowski (zastąpił Władysława Zboralskiego⁹⁹), zastępca procesowy Leon Helwig (zastąpił Władysława Zielińskiego¹⁰⁰) oraz inspektor szkolny Mieczysław Przyłuski (zastąpił wybranego na zastępcą burmistrza M. Żelezińskiego)¹⁰¹. Wszyscy nowi członkowie magistratu zostali wybrani stosunkiem głosów 12:5. Pracę w magistracie rozpoczęli od początku 1921 roku.

Zmiana na stanowisku Burmistrza Pleszewa nastąpiła w 1921 roku. Dnia 4 kwietnia 1921 roku burmistrz J. Kolipiński złożył wniosek o zwolnienie z urzędu z dniem 16 kwietnia¹⁰². Powodem rezygnacji były plany burmistrza i rodziny wyprowadzenia się z Pleszewa do Szamotuł¹⁰³. Ogłoszono więc konkurs na wakujące stanowisko. Komisja przygotowująca wybór nowego burmistrza, w składzie: A. Suchocka, W. Likowski, E. Klautschke oraz J. Kasperski¹⁰⁴, rekomendowała 3 kandydatów. Byli to Franciszek Nowacki z Ostrzeszowa¹⁰⁵, Stanisław Kuzdowicz z Grabowa oraz Jabłoński z Wrześni. Dnia 3 czerwca 1921 roku, po długiej dyskusji i pięciominutowej przerwie, burmistrzem został Franciszek Nowacki (8 głosowało „za”)¹⁰⁶. Przyznano mu wynagrodzenie z pensją podstawową 2.000 mkp miesięcznie. Za wysługę lat (12 lat) – 600 mkp,

⁹⁴ APK, AMP, sygn. 717, s. 189.

⁹⁵ APK, AMP, sygn. 718 (bez pozycji).

⁹⁶ Stąd jego rezygnacja z członka Rady Miejskiej.

⁹⁷ APK, AMP, sygn. 764, k. 39 i 55.

⁹⁸ APK, AMP, sygn. 764, k. 51.

⁹⁹ Rezygnację złożył 9 października 1920 roku, ponieważ w całości chciał się poświęcić prowadzonej przez siebie firmie. APK, AMP, sygn. 764, k. 38.

¹⁰⁰ Rezygnację złożył 9 października 1920 roku, ponieważ był urzędnikiem miejskim (kierownikiem eksploatacji torfem). APK, AMP, sygn. 764, k. 37.

¹⁰¹ APK, AMP, sygn. 718, poz. 163.

¹⁰² APK, AMP, sygn. 718, poz. 47.

¹⁰³ Szerzej zob. w rozdziale V „Burmistrzowie Pleszewa”.

¹⁰⁴ APK, AMP, sygn. 865, k. 46.

¹⁰⁵ W protokolarzu z posiedzeń Rady Miejskiej Pleszewa mylnie napisano, że Franciszek Nowacki pochodził z Opalenicy. W toku badań nad publikacją ustalono, że mieszkał w Ostrzeszowie.

¹⁰⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 87.

dodatek drożyzniany – 11.025 mkp, dodatek funkcyjny – 600 mkp. Razem 14.225 mkp. Burmistrza wybierała rada nie zdominowana jeszcze przez żadną partię polityczną – były jedynie listy narodowe. Trudno zatem określić poglądy i przynależność partyjną nowego burmistrza. Wprowadzenie przez starostę Władysława Kutznera (poprzez wręczenie nominacji i podanie ręki) w urząd miało miejsce podczas posiedzenia rady miejskiej w dniu 16 sierpnia 1921 roku. F. Nowacki podziękował za zaufanie podkreślając, że jego dążeniem będzie praca dla dobra miasta, prosząc magistrat i radę miejską o współpracę¹⁰⁷. Po raz pierwszy na posiedzeniu magistratu F. Nowacki był obecny w dniu 13 sierpnia 1921 roku.

Posiedzenia magistratu odbywały się co kilka dni, w zależności od potrzeb. Od roku 1921 posiedzenia odbywały się w czwartki o godzinie 6 po południu¹⁰⁸. Częstymi tematami posiedzeń była kwestia umorzeń podatków, udzielenia zapomóg, pomocy dla nieślubnych dzieci, przyjęcia w poczet mieszkańców Pleszewa, przydział drewna opałowego, wynagrodzenia urzędników, czy też przyjęć do pracy biurowej, w policji lub przy robotach budowlanych. Częstym przedmiotem obrad była również kwestia lasu na Karczemce. Natomiast w listopadzie 1919 roku doszło do spotkania członków magistratu z dorożkarzami, celem uruchomienia komunikacji konnej na „wielki dworzec”¹⁰⁹. Oprócz tego magistrat zajmował się sprawami, które należało przygotować pod obrady rady miejskiej.

Kolejne zmiany w magistracie miały miejsce w okresie, kiedy ukonstytuowała się nowa rada miejska, która pracę rozpoczęła 1 stycznia 1922 roku. Duże wpływy zaczęli mieć radni Narodowej Partii Robotniczej. Już 20 lutego z funkcji zrezygnował I. Brandt, który optował na rzecz Niemiec¹¹⁰. Jego miejsce miał zająć p. Kostrzewa, który jednak był urzędnikiem państwowym¹¹¹. Obowiązujące przepisy wykluczały możliwość łączenia funkcji członka magistratu z pracą w urzędzie państwowym.

Posiedzenie rady w dniu 27 kwietnia 1922 roku było dość istotne z punktu widzenia późniejszych wydarzeń. Otóż dwóch członków magistratu M. Żeleziński i L. Helwig, zrezygnowało z członkowstwa w magistracie. Powodem decyzji była coraz bardziej napięta sytuacja na linii rada – magistrat oraz oskarżenia formułowane wobec tego ostatniego. W miejsce zastępcy burmistrza M. Żelezińskiego rada wybrała Stanisława Makowieckiego, zaś za L. Helwiga członkiem został Andrzej Juszczak. Obydwaj byli członkami NPR-u. Uchwała o ich powołaniu, ze względu na problemy z interpretacją przepisów oraz okoliczności złożenia przez Żelezińskiego i Helwiga rezygnacji, została jednak zaskarżona przez magistrat¹¹². S. Makowiecki i A. Juszczak nie rozpo-
częli wówczas pracy w magistracie¹¹³.

¹⁰⁷ APK, AMP, sygn. 718, poz. 132.

¹⁰⁸ APK, AMP, sygn. 764, sygn. 56.

¹⁰⁹ APK, AMP, sygn. 727, poz. 987.

¹¹⁰ APK, AMP, sygn. 764, k. 64.

¹¹¹ APK, AMP, sygn. 719, s. 20–22 oraz 764, k. 66 i 67.

¹¹² APK, AMP, sygn. 764, k. 88.

¹¹³ APK, AMP, sygn. 764, k. 91.

Nowego członka magistratu wybrano 4 sierpnia 1922 roku. Radny Waclaw Hofmann z NPR zaproponował p. Frąckowiaka, S. Makowiecki również z NPR zaproponował Ludwika Musiałka, zaś Piotr Staškowiak z Listy Obywatelskiej zgłosił kandydaturę Stefana Karczewskiego. Najwięcej głosów otrzymał Frąckowiak (8 głosów), następnie L. Musiałek (6 głosów) oraz S. Karczewski (2 głosy). Żaden jednak nie uzyskał wymaganej większości, stąd zarządzono ponowne głosowanie. Zarówno Frąckowiak, jak i Musiałek dostali po 8 głosów. O wyborze zdecydowało losowanie. Członkiem magistratu miał zostać L. Musiałek¹¹⁴. Wojewoda poznański nie zatwierdził go jednak na członka magistratu¹¹⁵.

Wybory do magistratu odbyły się również 4 stycznia 1923 roku. Na członków magistratu zgłoszono wówczas 2 kandydatury. Paweł Heyducki z Listy Obywatelskiej zgłosił W. Likowskiego, zaś Wojciech Gościniak z NPR-u zgłosił A. Juszcza. Kandydaci dostali po 9 głosów. O zwycięstwie zdecydowało losowanie, w wyniku którego nowym ławnikiem został W. Likowski. Na drugiego ławnika zgłoszono kandydatury A. Juszcza (zgłoszony przez S. Makowieckiego z NPR) oraz L. Musiałka (zgłoszony przez Romana Gajewskiego z Listy Obywatelskiej). Stosunkiem głosów 10:8 nowym członkiem magistratu został A. Juszcza¹¹⁶. Wprowadzenie w urząd nowych ławników nastąpiło 15 lutego 1923 roku. Burmistrz F. Nowacki zwrócił się do nowo wybranych, by działali dla dobra miasta i Najjaśniejszej Rzeczypospolitej, a nie mieli na względzie interesów partyjnych i politycznych. Dnia 15 lutego 1923 roku radni wybrali również zastępcę burmistrza. Zgłoszono dwie kandydatury – dotychczasowego zastępcę burmistrza M. Żelezińskiego oraz Jana Bendlewicza. W wyniku głosowania zastępcą został J. Bendlewicz (11 głosów). Wprowadzenie w urząd nastąpiło 22 marca 1923 roku. Burmistrz Nowacki również i w tym przypadku zwrócił się do nowego członka magistratu, by w swojej działalności kierował się przede wszystkim dobrem miasta, a nie partii¹¹⁷.

Po tych zmianach skład magistratu był następujący: Franciszek Nowacki – burmistrz, Jan Bendlewicz – zastępca burmistrza, ławnicy: Andrzej Juszcza, Władysław Likowski, Antoni Wyderkowski, Mieczysław Przyłuski.

Zmiany w magistracie miały miejsce także 29 września 1923 roku. Urząd ławnika złożył A. Wyderkowski. Zgłoszono 3 kandydatów: Stefana Karczewskiego, Wincentego Iwaszkiewicza oraz Stanisława Makowieckiego. Żaden z nich nie uzyskał jednak wymaganej liczby głosów. W ponownym głosowaniu, w którym wzięli udział S. Karczewski z W. Iwaszkiewiczem, stosunkiem głosów 7:9 zwyciężył W. Iwaszkiewicz, i to on został ławnikiem¹¹⁸. Wprowadzenie w urząd W. Iwaszkiewicza miało miejsce 7 stycznia 1924 roku. Na uwagę zasługuje fakt, że S. Makowieckiego w pierwszym głosowaniu nie poparli wszyscy radni NPR. W drugiej turze byli tylko kandydaci poza-partyjni, kojarzeni z Listą Obywatelską.

¹¹⁴ APK, AMP, sygn. 719, s. 47.

¹¹⁵ APK, AMP, sygn. 764, k. 88.

¹¹⁶ APK, AMP, sygn. 719, s. 84.

¹¹⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 104 i 117.

¹¹⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 211.

Kolejnym członkiem magistratu, który zrezygnował z funkcji był M. Przyłuski (był ławnikiem od 1920 roku). Powodem rezygnacji, którą złożył 20 października 1924 roku, było wyprowadzenie się z Pleszewa. Rada przyjęła rezygnację na posiedzeniu w dniu 10 listopada¹¹⁹. Nowym członkiem magistratu, w dniu 27 listopada 1924 roku został wybrany z NPR-u S. Makowiecki, którego kandydaturę zgłosił L. Musiałek startujący z Listy Obywatelskiej. Wprowadzenie w urząd nastąpiło 26 lutego 1925 roku¹²⁰.

W dniu 16 kwietnia 1925 roku z funkcji ławnika zrezygnował również W. Iwaszkiewicz. Jego miejsce w dniu 7 maja 1925 roku zajął Józef Biernacki¹²¹.

Natomiast Kazimierz Karwasiński członkiem magistratu został 17 sierpnia 1925 roku, zaś wprowadzenie go w urząd miało miejsce 18 grudnia¹²².

Kolejne wybory do magistratu miały miejsce po wyborach do rady miejskiej, które odbyły się w październiku 1925 roku. Bardzo duży sukces odniosła Narodowa Partia Robotnicza zdobywając aż 12 mandatów. Jednak w 1926 roku miało miejsce jeszcze jedno, istotne wydarzenie, a mianowicie doszło do przewrotu majowego. Dla układu sił w pleszewskiej radzie duże znaczenie miał podział NPR-u na „Lewicę” popierającą J. Piłsudskiego oraz „Prawicę” występującą przeciwko rządowi sanacji. Należy domniemywać, że i w pleszewskiej radzie nastąpiła zmiana układu sił. Wybory do magistratu odbywały się w 1928 roku. Wówczas to upływała kadencja zastępcy burmistrza J. Bendlewicza oraz dwóch ławników – W. Likowskiego oraz A. Juszcza. W dniu 19 lipca 1928 roku przystąpiono do wyborów. Na zastępcę burmistrza zgłoszono 3 kandydatury: Stanisława Makowieckiego, dr Jana Białasika oraz Jana Bendlewicza. Wybrano S. Makowieckiego, który zdobył 9 głosów (na początku kadencji NPR posiadał 12 radnych). W miejsce W. Likowskiego zgłoszono aż 7 kandydatów; trudno więc było dokonać wyboru w pierwszej turze. Do kolejnej przeszli mistrz rzeźnicki Stefan Stragierowicz oraz Paweł Ligęziński, obydwaj formalnie z NPR. Wygrał S. Stragierowicz¹²³. Jeszcze większe problemy wystąpiły w związku z wyborem ławnika za A. Juszcza. Dopiero za 7 razem zdołano wybrać zwolennika Związku Ludowo Narodowego J. Białasika (pokonał Józefa Kapelę z NPR)¹²⁴. Wszyscy, nowo wybrani zostali zatwierdzeni przez wojewodę o czym poinformowano pismem z dnia 13 listopada 1928 roku¹²⁵. Nowi członkowie magistratu pracę rozpoczęli dopiero od roku 1929.

Po zmianach dokonanych w roku 1928 pleszewski magistrat stanowili: F. Nowacki (burmistrz), S. Makowiecki (wiceburmistrz) oraz ławnicy: S. Stragierowicz, J. Białasik, J. Biernacki, K. Karwasiński. Zwolennikiem sanacji był S. Makowiecki i K. Karwasiński, zaś endecji J. Białasik oraz S. Stragierowicz.

Kulminacyjnym punktem konfliktów i sporów w pleszewskim samorządzie okresu międzywojennego było ustanowienie komisarycznego burmistrza Pleszewa.

¹¹⁹ APK, AMP, sygn. 720, s. 112 i 135.

¹²⁰ APK, AMP, sygn. 720, s. 186.

¹²¹ APK, AMP, sygn. 720, s. 204.

¹²² APK, AMP, sygn. 720, s. 234.

¹²³ APK, AMP, sygn. 764, k. 138.

¹²⁴ APK, AMP, sygn. 764, k. 139.

¹²⁵ APK, AMP, sygn. 764, k. 147.

Na posiedzeniu rady w dniu 23 czerwca 1927 roku wszyscy radni, a było ich zaledwie 10, przegłosowali kandydaturę emerytowanego sędziego Kazimierza Miszke z Pleszewa¹²⁶. Kandydatura nie została zatwierdzona przez wojewodę, o czym poinformowano 11 sierpnia 1927 roku. Następnym kandydatem był A. Juszcak, który już podczas nieobecności zastępcy burmistrza J. Bendlewicza (był na ćwiczeniach wojskowych) sprawował władzę w mieście. W dniu 23 sierpnia 1927 r. postanowiono wystąpić do wojewody, by mianować go na stanowisko komisarycznego burmistrza. A. Juszcak wywodził się z Narodowej Partii Robotniczej, stąd poparcie większości rady, co do jego kandydatury¹²⁷. Poparcia w radzie nie miał dotychczasowy zastępca burmistrza J. Bendlewicz. W sytuacji braku nominacji dla A. Juszcaka, radni mieli zwrócić się do rządu¹²⁸. Cały czas nie powołano komisarycznego burmistrza¹²⁹.

Ostatecznie dekretem nominacyjnym Wojewody Poznańskiego z dnia 5 października 1927 roku (L.dz. 8616/27 III) został wyznaczony komisaryczny burmistrz, którym został Piotr Kubiak. Wprowadzenie go w urząd miało miejsce 13 października 1927 roku¹³⁰. Wyznaczenie komisarycznego burmistrza pleszewska rada przyjęła z zadowoleniem, o czym świadczy inicjatywa S. Makowieckiego, poparta przez 16 radnych, by przesłać wojewodzie podziękowania za przysłanie miastu „(...) odpowiedniego i bezpartyjnego burmistrza”¹³¹.

O tym, że F. Nowacki został przywrócony na urząd Burmistrza Pleszewa Wojewoda Poznański poinformował pismem z dnia 28 września 1928 roku¹³². Z dniem 1 października 1928 roku F. Nowackiemu przywrócono pełne pobory z tytułu zajmowanego stanowiska¹³³, zaś Wojewódzka Komisja Dyscyplinarna, przed którą toczyło się postępowanie dyscyplinarne F. Nowackiego kosztami całego postępowania obciążyła Miasto Pleszew¹³⁴. F. Nowacki, Orzeczeniem Wojewódzkiej Komisji Dyscyplinarnej z dnia 21 stycznia 1929 roku, został ukarany za wykroczenie służbowe z art. 3 ust. 2 Rozporządzenia Prezydenta z dnia 27 lutego 1928 roku¹³⁵ grzywną w wysokości 200 zł.

Dotychczasowego komisarycznego burmistrza – P. Kubiaka odwołano jednak dopiero z dniem 23 kwietnia 1929 roku (Ldz. 3745/29 III). Radni podziękowali P. Kubiakowi za pracę w samorządzie na posiedzeniu rady w dniu 7 maja 1929 roku¹³⁶. Przejęcie urzędu burmistrza nastąpiło 10 maja 1929 roku o godzinie 11.00 w obecności wice-

¹²⁶ APK, AMP, sygn. 1883, s. 7.

¹²⁷ Jednak w wyborach w roku 1929 został wybrany na radnego z list endeckiego Narodowego Bloku Gospodarczego.

¹²⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 24–25.

¹²⁹ APK, AMP, sygn. 865, k. 51, 54, 66.

¹³⁰ APK, AMP, sygn. 865, k. 69.

¹³¹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 44.

¹³² APK, AMP, sygn. 864, k. 12.

¹³³ APK, AMP, sygn. 864, k. 11.

¹³⁴ APK, AMP, sygn. 864, k. 16.

¹³⁵ Dz. U. Nr 24, poz. 206.

¹³⁶ APK, AMP, sygn. 1883, s. 120.

burmistrza S. Makowieckiego (funkcję sprawował od 5 kwietnia 1929 r.¹³⁷) oraz ławników S. Stragierowicza (był ławnikiem od 21 lutego 1929 r.¹³⁸) i K. Karwasińskiego. W przejmowanej przez F. Nowackiego dokumentacji znajdowały się akta: poufne z lat 1926 – 1929, dziennik spraw tajnych i poufnych, pieczęcie magistratu, USC i Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego, sprawy mobilizacyjne, karty powołań, obwieszczenia starosty i jego pismo z dnia 11.07.1925 r., poczta, biblioteka, rejestr majątku ruchomego, protokółarz Magistratu, akta personalne, klucze do sejfów nr 20, klucze do szafy żelaznej, 2 weksle gwarancyjne firmy M. Janiak i „Czar”. Akta z okresu pruskiej niewoli dotyczące działalności „Hauptverein deutscher Bauern Vereine” i „Vererinigunng des deutschen Volkstums in Polen” oraz śledzenia członków byłego „Ostmarkenvereinu” i organizacji socjalistycznych „Poale Sion”¹³⁹. Burmistrz F. Nowacki ponownie w posiedzeniach rady miasta bierze udział od 6 czerwca 1929 roku.

W roku 1929 przeprowadzono wybory do rady miejskiej. Najwięcej mandatów w radzie zdobyli zwolennicy endecji (9 mandatów). Wybory do magistratu odbyły się w dniu 30 kwietnia 1931 roku. Wybierano wówczas ławnika w miejsce J. Biernackiego. Zgłoszono dwóch kandydatów – Jana Bendlewicza oraz dr Władysława Wiczorka – byłego starostę pleszewskiego. Wygrał W. Wiczorek, który jednak funkcji nie przyjął¹⁴⁰. Funkcji ławnika nie przyjął również wybrany 30 czerwca 1931 roku mecenas Edward Perż¹⁴¹. Kolejne wybory odbyły się 22 października 1931 roku. Rada wybrała na ławnika członka zarządu Banku Pożyczkowego w Pleszewie – Wacława Białęskiego. Nie zatwierdził go jednak wojewoda¹⁴². Dopiero 3 grudnia 1931 roku na ławnika wybrano adwokata Konrada Kędzierskiego¹⁴³. Zastanawiające może być wybranie przez endecką większość do magistratu E. Perża (choć nie przyjął funkcji), członka BBWR-u, czy też K. Kędzierskiego, któremu w okresie późniejszym wojewoda powierzył tymczasowe kierownictwo magistratu.

Problemem stał się również wybór następcy Kazimierza Karwasińskiego. Pierwsze wybory odbyły się w dniu 30 czerwca 1931 roku. Rada wybrała kupca Władysława Kozłowicza, który wygrał z J. Bendlewiczem¹⁴⁴. Kandydatura ta nie została jednak zatwierdzona przez wojewodę¹⁴⁵. Kolejne wybory odbyły się 17 listopada 1931 roku. Rada, za K. Karwasińskiego, wybrała Mikołaja Misiaka, ten jednak nie przyjął funkcji ławnika¹⁴⁶. W ten sposób doszło do sytuacji, w której wojewoda zagroził, że powoła ławnika komisarycznego¹⁴⁷. Tak też się stało – komisarycznym ławnikiem został mia-

¹³⁷ APK, AMP, sygn. 1883, s. 113.

¹³⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 108.

¹³⁹ APK, AMP, sygn. 864, k. 20.

¹⁴⁰ APK, AMP, sygn. 764, k. 170 i 171.

¹⁴¹ APK, AMP, sygn. 765, k. 172 i 174.

¹⁴² APK, AMP, sygn. 764, k. 176, 177, 180.

¹⁴³ APK, AMP, sygn. 764, k. 184.

¹⁴⁴ APK, AMP, sygn. 764, k. 169.

¹⁴⁵ APK, AMP, sygn. 764, k. 169 i 181.

¹⁴⁶ APK, AMP, sygn. 182, 184.

¹⁴⁷ Zob.: pismo z dnia 17 lutego 1932 roku (APK, AMP, sygn. 764, k. 180).

nowany Antoni Janiak. Wprowadzenie w urząd nowych ławników – K. Kędzierskiego i A. Janiaka – miało miejsce 10 maja 1932 roku¹⁴⁸.

W czerwcu 1933 roku skład magistratu był następujący: burmistrz – F. Nowacki, wiceburmistrz S. Makowiecki oraz ławnicy: J. Białasik, A. Janiak, K. Kędzierski oraz S. Stragierowicz.

Ponieważ 16 sierpnia 1933 roku kończyła się kadencja burmistrza F. Nowackiego, w dniu 9 marca 1933 roku zlecono w „Kurierze Poznańskim” ogłoszenie o naborze na stanowisko burmistrza Pleszewa. Chętni mieli zgłaszać się do 31 marca¹⁴⁹. Na ogłoszony konkurs zgłosiło się aż 26 kandydatów. Wśród nich był również ustępujący burmistrz F. Nowacki oraz dwóch innych mieszkańców Pleszewa. Powołana 28 kwietnia specjalna komisja oceniająca kandydatów w składzie S. Meliński, M. Wiśniewski, E. Perz oraz L. Musiałek zarekomendowała radzie miejskiej 6 kandydatów¹⁵⁰. Wybory nowego burmistrza przeprowadzała jeszcze rada, w której połowę radnych posiadała endecja. Pierwotnie wybory miały odbyć się 5 maja 1933 roku. Odroczone je jednak i odbyły się 24 maja 1933 roku. Zdaniem komisji najlepsze referencje posiadał Marcele Wojciechowski, burmistrz Sulmierzyc. Ostatecznie zgłoszono 3 kandydatury. Mecenas Edward Perz zgłosił Franciszka Nowackiego, zaś Ludwik Musiałek – byłego zastępcę burmistrza Jana Bendlewicza. Endecja zgłosiła natomiast Marcelego Wojciechowskiego. W pierwszym głosowaniu żaden nie otrzymał wymaganej liczby głosów. Wojciechowski dostał 9 głosów, J. Bendlewicz – 5 głosów, zaś F. Nowacki – 4 głosy. W ponownym głosowaniu stosunkiem głosów 11:7 wybrano M. Wojciechowskiego, któremu funkcję burmistrza powierzono na jeden rok próby¹⁵¹. Nie objął on jednak funkcji burmistrza, ponieważ od lipca 1933 roku weszła w życie ustawa „scaleniowa”, zaś starosta jarociński uznał wybory za „nieaktualne”¹⁵².

Dnia 2 sierpnia 1933 roku ukazał się dekret Wojewody Poznańskiego, który powierzył z dniem 16 sierpnia 1933 roku (upłynęła kadencja F. Nowackiego) tymczasowe kierownictwo magistratu K. Kędzierskiemu. Przejmował obowiązki od F. Nowackiego¹⁵³, który w dniu 17 sierpnia 1933 roku¹⁵⁴ całą dokumentację zdał wiceburmistrzowi S. Makowieckiemu oraz sekretarzowi miejskiemu S. Jarzębowskiemu. Od 16 marca aż do 13 czerwca 1934 roku tymczasowym przełożonym gminy miejskiej Pleszewa był A. Janiak¹⁵⁵.

Od sierpnia 1933 roku, aż do czerwca 1934 roku Pleszew nie miał burmistrza. W mieście rządził tymczasowy przełożony gminy, mianowany przez wojewodę. Przełożony posiadał w zasadzie kompetencje burmistrza. Instytucję tymczasowego prze-

¹⁴⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 294.

¹⁴⁹ APK, AMP, sygn. 1888, s. 36.

¹⁵⁰ APK, AMP, sygn. 865, k. 165 oraz sygn. 1888, s. 44, 46–47.

¹⁵¹ APK, AMP, sygn. 865, k. 165.

¹⁵² APK, AMP, sygn. 865, k. 177.

¹⁵³ APK, AMP, sygn. 864, k. 47. Możliwość mianowania tymczasowego przełożonego gminy przewidywał art. 72 ust. 4 ustawy scaleniowej.

¹⁵⁴ APK, AMP, sygn. 864, k. 48–50.

¹⁵⁵ APK, AMP, sygn. 864, k.53 i 75.

łożonego gminy, rządy sanacyjne bardzo często wykorzystywały m.in. w walce z opozycją. Tam, gdzie radni BBWR-u nie posiadali większości by wybrać burmistrza mianowano przełożonego gminy. Do końca 1933 roku większość w radzie posiadała endecja. Od stycznia 1934 roku urzędowanie rozpoczęła nowa rada, w której zasiadało po 8 przedstawicieli obozu porządkowego oraz endecji.

Już 19 stycznia 1934 r. podjęto próbę wyboru wiceburmistrza i 3 ławników. Na posiedzeniu rady było obecnych 15 radnych. Na wiceburmistrza zgłoszono dwóch kandydatów. Należy domniemywać, że sanacja zgłosiła Stanisława Jaworskiego, zaś endecja Piotra Kubiaka. W pierwszej turze wygrał P. Kubiak stosunkiem głosów 8:7. W drugiej turze wynik był odwrotny. Kolejne głosowanie nie wyłoniło wiceburmistrza¹⁵⁶. Część radnych zakwestionowała, że w nowej radzie znaleźli się dotychczasowi członkowie Zarządu Miejskiego. Stąd nie mieli prawa brać udziału w głosowaniu. Postanowiono wystąpić do Związku Miast Polskich o wyrażenie wykładni w tej sprawie¹⁵⁷. Natomiast radni sanacyjnego Narodowego Bloku Gospodarczego – E. Perz, S. Szulczyński, J. Wolfowa oraz S. Jaworski – wnieśli protest do Tymczasowego Przełożonego Gminy Miasta Pleszewa A. Janiaka. Osobą, która miała przeszkodzić w wyborach wiceburmistrza i pozostałych ławników miał być S. Makowiecki – dotychczasowy wiceburmistrz, wybrany również do nowej rady¹⁵⁸. W opinii wnioskodawców S. Makowiecki winien brać udział w głosowaniu¹⁵⁹. Pogląd radnych NBG podzielił Starosta Powiatowy. Pismem z dnia 15 marca 1934 roku poinformował o unieważnieniu wyborów¹⁶⁰.

Kolejne wybory do Zarządu odbyły się na posiedzeniu rady w dniu 29 marca 1934 roku. Dodatkowo przystąpiono do wyboru burmistrza. Na to stanowisko zaproponowano Stanisława Jaworskiego (Narodowy Blok Gospodarczy) oraz Bronisława Danielewicza (Stronnictwo Narodowe). Jaworskiego poparło 9 radnych, zaś Danielewicza – 7. Na burmistrza wybrano więc S. Jaworskiego. Wybierano również wiceburmistrza i tu także było dwóch kandydatów. NBG wystawił S. Makowieckiego (otrzymał 9 głosów), zaś SN K. Nowickiego (otrzymał 7 głosów). Dokonano także wyboru ławników. Na pierwszej liście (Stronnictwa Narodowego) znaleźli się tacy kandydaci jak: A. Wyderkowski, L. Cieślak, J. Magnuszewski, J. Białasik, S. Meliński. Na liście nr 2 (Narodowego Bloku Gospodarczego) byli: Z. Laube, S. Szulczyński, A. Janiak. Obydwie listy otrzymały po 8 głosów, a o wyborze ławników zdecydowało losowanie. W wyniku tego losowania do Zarządu Miejskiego weszli: Z. Laube, S. Szulczyński oraz A. Wyderkowski¹⁶¹.

Termin i procedury wyboru burmistrza na posiedzeniu rady w dniu 29 marca od samego początku kwestionowali radni Stronnictwa Narodowego – S. Meliński i J. Białasik. Zgłoszono więc protest na wybór burmistrza. Początkowo protest rozpa-

¹⁵⁶ APK, AMP, sygn. 765, k. 1.

¹⁵⁷ APK, AMP, sygn. 765, k. 4.

¹⁵⁸ Niezrozumiałym jest konflikt sanacyjnych radnych ze Stanisławem Makowieckim, również piłsudczykiem, startującym z list Narodowego Bloku Gospodarczego.

¹⁵⁹ APK, AMP, sygn. 765, k. 10.

¹⁶⁰ APK, AMP, sygn. 765, k. 14.

¹⁶¹ „Gazeta Pleszewska”, Nr 26 z 1 kwietnia 1934, s. 3 oraz APK, AMP, sygn. 765, k. 18 oraz k. 31.

trywany był przez Wydział Powiatowy, Starostę, a następnie Izbę Wojewódzką¹⁶². Rozprawa w Wojewódzkim Sądzie Administracyjnym odbyła się 12 czerwca 1934 roku. Utrzymano decyzję podjętą przez radę miejską. Kandydaturę S. Jaworskiego na burmistrza zatwierdził również starosta (l.dz. 3770/34), odbierając od niego przysięgę służbową¹⁶³.

Burmistrz S. Jaworski, urzędowanie na 5 letnią kadencję rozpoczął na posiedzeniu rady, w dniu 19 czerwca 1934 roku¹⁶⁴. Dokumentację od tymczasowego przełożonego Pleszewa A. Janiaka, przejął w dniu 20 czerwca 1934. Oprócz akt magistratu, akt osobowych, spisu majątku miejskiego, pieczęci, kluczy itp. były jeszcze 2 sztuki parabellum (nr 8853 i 1018) i 1 magazynek naboju (11 sztuk)¹⁶⁵. Msza święta w intencji nowego Zarządu Miejskiego odbyła się dnia 25 czerwca w kościele farnym¹⁶⁶.

W zarządzie oprócz S. Jaworskiego byli: wiceburmistrz S. Makowiecki oraz Z. Laube, S. Szulczyński i A. Wyderkowski. Zarząd Miejski zdominowany został przez przedstawicieli sanacji (S. Jaworski, S. Makowiecki, Z. Laube, S. Szulczyński). Jedyne A. Wyderkowski był zwolennikiem endecji.

Wkrótce nastąpiła zmiana na stanowisku wiceburmistrza. W dniu 10 grudnia 1934 roku rezygnację złożył Stanisław Makowiecki. Powodem decyzji było objęcie funkcji kontrolera i magazyniera zakładów użyteczności publicznej (w elektrowni miejskiej)¹⁶⁷. Następcą S. Makowieckiego od dnia 14 lutego 1935 roku był Tadeusz Szulczyński, dyrektor Pleszewskich Młynów Parowych, wcześniej przewodniczący Rady Miejskiej w Jarocinie. T. Szulczyński został zgłoszony przez Narodowy Blok Gospodarczy. Za Szulczyńskim głosowało 9 radnych, przeciw 6¹⁶⁸. Wprowadzenie w urząd wiceburmistrza nastąpiło 30 kwietnia 1935 roku¹⁶⁹.

Kolejne wybory ławników miały miejsce już po wyborach, które odbyły się w grudniu 1938 roku. Zdecydowany sukces odniosła endecja zdobywając 11 mandatów w 16 osobowej radzie. Wybory do Zarządu odbyły się 23 stycznia 1939 roku. Zgłoszono dwie listy kandydatów. Listę nr 1 zgłosili radni Stronnictwa Narodowego. Na liście tej byli: Leon Bykowski, Józef Suchocki, Leon Drzewiecki, Józef Gulczyński, Józef Witkowski oraz Jan Białasik. Natomiast na liście nr 2 – OZON-u byli: Antoni Janiak, Wojciech Młynarz oraz Stefan Szulczyński¹⁷⁰. Lista Stronnictwa Narodowego zdobyła 11 głosów (tytuł radnych miało stronnictwo w Radzie Miejskiej Miasta Pleszewa), zaś OZON – 5 głosów. Ławnikami zostali wybrani J. Suchocki, L. Bykowski oraz A. Janiak¹⁷¹. Wprowadzenie w urząd nowych ławników odbyło się 3 lutego

¹⁶² „Gazeta Pleszewska”, Nr 30 z 15 kwietnia 1934, s. 3; Nr 42 z 27 maja 1934, s. 3.

¹⁶³ „Gazeta Pleszewska”, Nr 47 z 14 czerwca 1934, s. 3 oraz APK, AMP, sygn. 765, k. 16–17.

¹⁶⁴ APK, AMP, sygn. 1888, s. 84–85 oraz „Gazeta Pleszewska”, Nr 49 z 21 czerwca 1934, s. 3.

¹⁶⁵ APK, AMP, sygn. APK, AMP, sygn. 864, k. 75.

¹⁶⁶ „Gazeta Pleszewska”, Nr 49 z 21 czerwca 1934, s. 3.

¹⁶⁷ APK, AMP, sygn. 865, k. 193.

¹⁶⁸ APK, AMP, sygn. 1888, k. 112.

¹⁶⁹ APK, AMP, sygn. 865, k. 184 i 187.

¹⁷⁰ APK, AMP, sygn. 765, k. 59.

¹⁷¹ APK, AMP, sygn. 765, k. 55.

1939 roku¹⁷². W zarządzie obóz sanacji reprezentowali S. Jaworski – burmistrz, T. Szułczyński – wiceburmistrz, A. Janiak. Endecja reprezentowana była przez J. Suchockiego oraz L. Bykowskiego.

Burmistrz Stanisław Jaworski był ostatnim burmistrzem Pleszewa okresu międzywojennego. Jego kadencja zakończyła się 18 czerwca 1939 roku, a więc na krótko przed wybuchem II wojny światowej. Pożegnanie S. Jaworskiego z pracownikami urzędu i przedsiębiorstw miejskich odbyło się w poniedziałek 19 czerwca 1939 roku. W imieniu urzędników burmistrza żegnał dr Barzykowski, zaś w imieniu pracowników przedsiębiorstw miejskich dyrektor Roszak i Ludwiczak¹⁷³. Na posiedzeniu rady, burmistrz Jaworski ostatni raz był 2 maja 1939 roku¹⁷⁴. Po zakończeniu kadencji, wraz z rodziną miał się wyprowadzić do miejscowości Dęba, w okolicach Tarnobrzegu, gdzie miał podjąć pracę w fabryce amunicji.

Nowego burmistrza wybierano na posiedzeniu rady w sobotę 17 czerwca 1939 roku¹⁷⁵. Podobnie jak 5 lat wcześniej endecja zgłosiła na burmistrza Marcelgo Wojciechowskiego. Zgłoszenia dokonał radny Kazimierz Sieradzki ze Stronnictwa Narodowego. W głosowaniu wzięło udział 15 radnych; za kandydaturą M. Wojciechowskiego głosowało 10, 5 kart było pustych¹⁷⁶. Starosta nie zatwierdził wyboru Wojciechowskiego, o czym poinformował 9 sierpnia 1939 r. M. Wojciechowski znowu nie objął funkcji burmistrza Pleszewa.

Wg protokolarza ostatnie posiedzenie Zarządu odbyło się 26 sierpnia 1939 r. Mało jest jednak prawdopodobne, by w okresie późniejszym, aż do wkroczenia armii niemieckiej do Pleszewa nie odbywały się posiedzenia Zarządu.

W momencie wkroczenia wojsk niemieckich do Pleszewa, w dniu 7 września 1939 roku, obowiązki burmistrza pełnił wiceburmistrz T. Szułczyński¹⁷⁷.

¹⁷² APK, AMP, sygn. 1888, k. 160.

¹⁷³ „Orędownik Pleszewski”, Nr 50 z 22 czerwca 1939, s. 3.

¹⁷⁴ APK, AMP, sygn. 1888, k. 168 i nast.

¹⁷⁵ „Orędownik Pleszewski”, Nr 49 z 18 czerwca 1939, s. 3.

¹⁷⁶ „Orędownik Pleszewski”, Nr 50 z 22 czerwca 1939, s. 2.

¹⁷⁷ S. Bródka, Okupacja hitlerowska, w *Dzieje Pleszewa*, pod red. M. Drozdowskiego, Kalisz 1989, s. 262.

ROZDZIAŁ III

RELACJE MIĘDZY ORGANAMI SAMORZĄDU MIEJSKIEGO

Było kilka czynników, które wpływały na relacje między organami samorządu. Przede wszystkim to rozwiązania prawne, które wyznaczyły kompetencje i zadania rady oraz magistratu (zarządu). Drugi czynnik to różnice, co do przynależności partyjnej członków rady i magistratu¹. Do tego dochodziła jeszcze ocena sytuacji w mieście i kierunków jego rozwoju. Niewątpliwie na relacje te mogły mieć również wpływ względy charakterologiczne osób zaangażowanych w pracę samorządową.

Relacje między radą, a magistratem w pierwszej kadencji rady (1919–1921) były poprawne. Większość wniosków i uchwał zgłaszanych przez magistrat było pozytywnie oceniane i rozpatrywane przez radę. Tylko w pojedynczych przypadkach rada nie wyrażała zgody na propozycje magistratu, co dotyczyło np. powołania przez magistrat na wakującą posadę kanclerza p. Niemczewskiego, czy też przekazanie Towarzystwu Upiększania Miasta subwencji w wysokości 1.000 marek.

Jednak w czerwcu 1920 roku doszło do poważnego konfliktu pomiędzy członkami magistratu, a radnym Aleksandrem Gielniakiem. Przewodniczący rady miejskiej Franciszek Gdeczyk poinformował, że magistrat na posiedzeniu w dniu 7 czerwca podjął uchwałę, na mocy której członkowie magistratu nie będą brali udziału w posiedzeniach rady miejskiej. Powodem tego jest „(...) ubliżających i na honorze krzywdzących słów wypowiedzianych publicznie przez p. A. Gielniaka na zebraniu NPR w dniu 5. b. m. i postanowił prędeż nie brać udziału w posiedzeniach dopóki p. A. Gielniak nie udowodni prawdziwości publicznego oskarżenia albo przestanie tenże być członkiem Rady Miejskiej”. Otóż na posiedzeniu Narodowej Partii Robotniczej w dniu 5 czerwca 1920 roku nawoływano do rozpędzenia magistratu, zaś A. Gielniak zarzucił członkom magistratu przekupstwo przy dzierżawieniu ogrodu i alei owocowych². Dla dobra miasta w posiedzeniach rady miał brać udział jedynie burmistrz J. Kolipiński. By rozwiązać problem powołano specjalną komisję³. W dniu 19 lipca 1920 roku przewodnicząca komisji - Anna Suchocka poinformowała, że komisja stwierdziła, iż radny Gielniak rzeczywiście obraził magistrat. Rada miejska wyraziła jednogłośnie wotum zaufania dla magistratu. Polecono jednocześnie, by w celu pogodzenia A. Giel-

¹ Kadencja rady nie pokrywała się z kadencją członków magistratu: burmistrza, wiceburmistrza, ławników.

² APK, AMP, sygn. 727, poz. 1578.

³ W składzie komisji znaleźli się: Anna Suchocka, Kazimierz Chudziak, Wojciech Bigoński, Antoni Janiak, Franciszek Kocimski.

niaka z magistratem, komisja nadal ma pracować⁴. Konflikt był jednak na tyle silny, że 6 września 1920 roku postanowiono zwołać „(...) nagłe i tajne posiedzenie Rady Miejskiej”. Przewodniczący rady F. Gdeczyk poinformował, że z powodu nierozwiązania sporu pomiędzy A. Gielniakiem, a magistratem, burmistrz Kolipiński, tak jak i cały magistrat poda się do dymisji⁵. Rada miejska, po dłuższej dyskusji, postanowiła wysłać do magistratu specjalny list⁶. Do dymisji magistratu nie doszło.

Kolejna kadencja rady nie miała już tak spokojnego charakteru. W latach 1922–1925 pojawiają się konflikty między radnymi NPR, a burmistrzem Franciszkiem Nowackim. Do ostrej wymiany zdań dochodziło np. przy podwyższaniu opłat za prąd⁷, ilości jarmarków w mieście⁸, czy kwestii poborów uzyskiwanych przez burmistrza. Konsekwencją powstających konfliktów było opuszczanie przez radnych posiedzeń w trakcie obrad rady, czy też całkowita absencja. Tak było np. 30 czerwca 1922 roku, gdy na posiedzenie rady nie przybyli radni NPR, za co zostali skrytykowani przez pozostałych⁹. Głównym interlokutorem burmistrza Nowackiego był Stanisław Makowiecki.

Poważny konflikt części radnych, głównie z NPR, a burmistrzem F. Nowackim rozpoczął się w kwietniu 1922 roku i związany był z kontrowersjami wokół wyborów nowych członków magistratu, którzy mieli zastąpić M. Żelezińskiego i L. Helwiga. (S. Makowieckiego, A. Juszcza), jakie miały miejsce 27 kwietnia 1922 roku. Wybory te uruchomiły lawinę wzajemnych oskarżeń, pomówień i były prefiguracją późniejszych wydarzeń, w tym powołania komisarycznego burmistrza Pleszewa.

Dziesięciu radnych (9 radnych z NPR oraz 1 z Listy Obywatelskiej) w dniu 31 maja 1922 roku wysłało protest do wojewody na opieszałość magistratu. Zarzucono magistratowi, że ten nie przesyła uchwały o powołaniu S. Makowieckiego i A. Juszcza do wojewody, celem jej zatwierdzenia¹⁰.

Natomiast w dniu 8 sierpnia 1922 roku magistrat złożył skargę na uchwałę rady powołującej S. Makowieckiego i A. Juszcza w skład magistratu. Na sześciostronicowej skardze, magistrat scharakteryzował szkodliwą działalność radnych, wywodzących się z Narodowej Partii Robotniczej. Zarzucano radnym NPR partyjność w załatwianiu spraw urzędowych, blokowanie obsady miejskich urzędników, jeżeli kandydat nie był członkiem NPR-u. W skardze wskazano, że radni z tej partii „(...) z ledwością potrafią czytać i pisać i są na pasku prowodyrów swych”. Poza tym dwóch radnych było karanych. Pierwszy miał wyrok za odgrażanie i zniewagę sądu powiatowego, pobicie obywateli oraz zniewagę starosty. Drugi ukarany był za kradzież węgla. Kwestionowano

⁴ APK, AMP, sygn. 718, poz. 115.

⁵ Miało to miejsce na posiedzeniu magistratu w dniu 28 sierpnia 1920 roku. Problem ten był również rozpatrywany na posiedzeniu w dniu 2 października 1920 roku. APK, AMP, sygn. 727, poz. 1763–1764 oraz 1827.

⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 115 oraz list do magistratu przedstawiony na posiedzeniu rady w dniu 6 września 1920 roku: APK, AMP, sygn. 718, poz. 134.

⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 114

⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 136.

⁹ APK, AMP, sygn. 719, s. 32–33.

¹⁰ APK, AMP, sygn. 764, k. 80.

również kompetencje i wiedzę następców M. Żelezińskiego i L. Helwiga. S. Makowieckiemu zarzucono, że jest „w piśmie słaby”, a za interes miasta uznaje interes partii. Natomiast A. Juszczakowi zarzucono, że jest karany i brakuje mu odpowiedniej inteligencji. W skardze tej, magistrat odrzucał zarzuty radnych NPR-u, o tym że pracuje on na niekorzyść miasta i nie cieszy się zaufaniem mieszkańców¹¹.

Konsekwencją zaistniałego sporu wokół wyboru nowych ławników było złożenie przez S. Makowieckiego, w dniu 15 lutego 1923 roku, wniosku o wytoczenie postępowania dyscyplinarnego wobec burmistrza. Zarzucono burmistrzowi zaniechanie sprawy urzędowej oraz to, że pobierał nieprawnie część swojego uposażenia. Większość radnych przychyliła się do wniosku S. Makowieckiego. Jednak 5 radnych z Listy Obywatelskiej – P. Heyducki, W. Iwaszkiewicz, M. Puciata, R. Gajewski oraz F. Kocimski opuścili posiedzenie rady¹².

W dniu 5 lutego 1924 roku burmistrz F. Nowacki odpierał wszelkie zarzuty S. Makowieckiego, jakoby pobierał nieprawnie swoje uposażenie. Sprawę przekazał do prokuratury. F. Nowacki, w dniu 25 lutego napisał również do województwa, informując że inspiratorem ataków na niego jest były sekretarz miejski Władysław Krantz, który wykorzystuje do tego celu S. Makowieckiego. W. Krantz miał być tą osobą, która dostarczała S. Makowieckiemu dokumenty na podstawie których formułowano zarzuty o bezprawnym pobieraniu części uposażenia. Zdaniem Nowackiego dostarczane dane, które pochodziły z okresu pracy Krantza w magistracie, były już nieaktualne¹³. W maju 1924 roku burmistrz Nowacki przedstawił województwu wyliczenia, na podstawie których wypłacano mu wynagrodzenie¹⁴.

Konflikt rada – magistrat nasilał się. Pojawiają się kolejne oskarżenia. W efekcie, po tym jak magistrat opuścił posiedzenie rady, ta w dniu 21 lutego 1924 roku udzieliła pierwszego votum nieufności. Opuszczenie posiedzenia rady przez magistrat spowodowane było zarzutami wobec magistratu, że ten ordynarnie postępuje z mieszkańcami, którzy nie chcą oczyszczać ulic ze śniegu. Radni chcieli, by nałożone na te osoby mandaty zostały cofnięte¹⁵. Powołano wówczas Komisję Kontrolującą Magistrat w składzie: P. Heyducki (LO), I. Wasielewski (NPR), F. Tokarski (LO), R. Gajewski (LO). Na posiedzeniu rady w dniu 20 marca 1924 roku dokooptowano M. Puciatę (LO) i P. Ligęzińskiego (LO). Przeciwno powołaniu komisji był Franciszek Kocimski¹⁶. Komisja miała zająć się m.in. kwestią pobierania pieniędzy przez burmistrza z tytułu administrowania elektrownią¹⁷.

W dniu 21 lutego 1924 roku rada sformułowała wobec burmistrza F. Nowackiego postulat związany z formą przyjmowania mieszkańców Pleszewa. Zarzucano burmistrzowi, że mieszkańcy przyjmowani są przez biuro podawcze, a nie bezpośrednio

¹¹ APK, AMP, sygn. 764, k. 69–71.

¹² APK, AMP, sygn. 719, s. 103.

¹³ APK, AMP, sygn. 1902, k. 72–73.

¹⁴ APK, AMP, sygn. 1902, k. 74–75.

¹⁵ APK, AMP, sygn. 719, s. 230–231.

¹⁶ APK, AMP, sygn. 719, s. 232–233 oraz 245.

¹⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 234.

przez burmistrza. Ponadto urzędnicy wypytywali mieszkańców w jakich sprawach przychodzą do burmistrza oraz, że między godziną 11 przedpołudniem, a 1 popołudniu burmistrz winien przyjmować wyłącznie mieszkańców. Przedstawione radzie wnioski zostały przez nią przyjęte¹⁸. Przeciwno takiej formie przyjmowania mieszkańców wystąpiło również Towarzystwo Przemysłowców oraz Towarzystwo Właścicieli Domów i Gruntów¹⁹. Organizacje zapewne ściśle współpracowały z NPR, ponieważ w roku 1925 z jej list wystartowały do rady miejskiej.

Rozwijający się konflikt spowodował, że magistrat przestał uczestniczyć w posiedzeniach rady. W dniu 13 marca 1924 roku zastępca burmistrza Jan Bendlewicz odczytał stosowne pismo od magistratu. Poinformował jednocześnie, że magistrat, tak długo nie będzie uczestniczył w posiedzeniach rady, dopuki radny Ludwik Musiałek (LO)²⁰ i przewodniczący Stanisław Makowiecki będą obrażać magistrat. Powołano nawet komisję, której celem było rozwiązanie konfliktu. Nie rozwiązano jednak zaistniałego problemu, stąd wybrano skład delegacji, która miała zainteresować województwo zaistniałym konfliktem. W grupie tej byli radni: S. Makowiecki, M. Puciata oraz R. Gajewski²¹.

Konfliktu nie zakończono. Dodatkowo, 20 marca 1924 roku w tajnej części posiedzenia rady miejskiej rozpatrywano pobory dla burmistrza. Ponieważ nie dostarczono radzie odpowiednich uchwał, ta oddała do prokuratora burmistrza Franciszka Nowackiego, celem zbadania, czy część poborów, które pobiera, jest legalne (chodziło o dodatek drożyzniany)²².

Kolejne votum nieufności wobec magistratu, rada uchwaliła w dniu 25 kwietnia 1924 roku. Na dwunastu radnych, aż dziewięciu było za votum nieufności. Powodem tej decyzji, było nieprzychodzenie magistratu na posiedzenia rady, co w opinii rady, utrudniało funkcjonowanie samorządu²³. Magistrat był nieugięty i nadal nie uczestniczył w posiedzeniach rady.

W dniu 20 czerwca 1924 roku burmistrz odczytał radnym stanowisko magistratu, w którym stwierdzono że wobec intryg, magistrat nie będzie przychodził na posiedzenia rady²⁴. Odpowiedź rady była natychmiastowa. W dniu 29 czerwca 1924 roku rada miejska sformułowała postulaty wobec magistratu, w których domagano się by przewodniczący rady miał stały dostęp do burmistrza oraz, żeby mógł brać udział w posiedzeniach magistratu. Na posiedzeniu było 15 radnych, którzy postulat przyjęli jednogłośnie. Głosowali więc również radni wybrani z Listy Obywatelskiej²⁵. Kolejna dyskusja nad konfliktem magistrat – rada, a zwłaszcza nad nadesłanym przez magistrat listem, miała miejsce 17 lipca 1924 roku²⁶.

¹⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 235.

¹⁹ APK, AMP, sygn. 1902, k. 8 i 9.

²⁰ L. Musiałek wycofał w dniu 3 kwietnia 1924 roku obraźliwe słowa wystosowane wobec magistratu
Zob.: APK, AMP, sygn. 719, s. 252.

²¹ APK, AMP, sygn. 719, s. 242

²² APK, AMP, sygn. 719, s. 247–249 (karta protokołu części tajnej wklejona została do protokolarza).

²³ APK, AMP, sygn. 719, s. 263.

²⁴ APK, AMP, sygn. 720, s. 28.

²⁵ APK, AMP, sygn. 720, s. 34–35.

²⁶ APK, AMP, sygn. 720, s. 66–67.

Kolejna kadencja rady to lata 1926–1929. Konflikt toczący się w poprzedniej kadencji pomiędzy burmistrzem Nowackim, a radnymi NPR został „przeniesiony” do nowej rady. Narodowa Partia Robotnicza nie tylko zwiększyła liczbę swoich radnych, ale również magistrat był w coraz większym stopniu zdominowany przez osoby wywodzące się lub popierane przez NPR. W efekcie, 26 stycznia 1926 roku trzech członków magistratu – Kazimierz Karwasiński, Józef Biernacki oraz Andrzej Juszcak napisali do wojewody, by rozstrzygnął w jaki sposób liczone są głosy podczas posiedzeń magistratu²⁷. Celem tego było zapewne przegłosowywanie burmistrza i zastępcy burmistrza podczas posiedzeń magistratu.

W dniu 5 sierpnia 1926 roku Starosta Pleszewski Władysław Wieczorek poinformował wojewodę, że dalsza współpraca burmistrza i rady jest niemożliwa. Winą za ten stan obciążył głównie burmistrza Nowackiego. Zarzucając mu, że przez długi czas nie zwoływane są posiedzenia magistratu, nie wykonywane są uchwały rady, niewłaściwie przyjmowani są mieszkańcy, jest zbyt wysokie wynagrodzenie burmistrza z tytułu zasiadania w radzie szkolnej, szkodenie opinii dyrektora szkoły Walentego Szwedy, jakoby ten nie chciał gimnazjum w Pleszewie. Jednocześnie wskazywał, że upomnienie należy się ławnikom K. Karwasińskiemu, J. Biernackiemu oraz A. Juszcakowi z NPR, którzy również ponoszą winę za to, że posiedzenia magistratu są burzliwe²⁸. Burmistrz Franciszek Nowacki odrzucił stawiane mu zarzuty, odnosząc się szczegółowo do każdego z nich²⁹.

Kolejnym elementem działań przeciwko burmistrzowi było zorganizowanie w dniu 6 lutego 1927 roku wiecu, podczas którego nawoływano wprost do usunięcia burmistrza przemocą!³⁰.

W dniu 16 sierpnia 1927 roku, rada miejska wystąpiła do prokuratora przy Sądzie Okręgowym w Ostrowie o przeprowadzenie śledztwa przeciwko członkom magistratu: F. Nowackiemu, J. Bendlewiczowi i W. Likowskiemu. Pierwszemu rada zarzuciła tolerowanie nadużyć wśród urzędników, nakłanianie urzędników do pobierania pieniędzy z kasy miasta, za co miał rzekomo brać prowizje, wyjazd w prywatnej sprawie do Ostrzeszowa (napisanie, że był to wyjazd służbowy do Poznania w sprawie likwidacji powiatu), ukrywanie książeczek depozytowych. Janowi Bendlewiczowi, pełniącemu wówczas funkcję burmistrza (F. Nowacki był zawieszony w funkcji burmistrza), postawiono zarzut ułatwiania F. Nowackiemu działania, które rada mu zarzuciła oraz że wzbrania się od rewizji w kasach miejskich. Natomiast dr. W. Likowskiego oskarżano o to, że obiecywał za „pobory i diety skaptować pozostałych członków Magistratu” by poparli F. Nowackiego. Na świadków powoływano J. Biernackiego, K. Karwasińskiego, J. Kapelę, P. Ligęzińskiego oraz S. Makowieckiego³¹. Od sierpnia 1927 roku w pracach magistratu odmawia udziału dr Likowski³².

²⁷ APK, AMP, sygn. 764, k. 109.

²⁸ APK, SP, sygn. 28, k. 39–40.

²⁹ APK, SP sygn 28, k. 69.

³⁰ APK, AMP, sygn. 1902, k. 123.

³¹ APK, AMP, sygn. 764, k. 128–129.

³² APK, AMP, sygn. 764, k. 122.

Przesłuchanie F. Nowackiego przed Wojewódzką Komisją Dyscyplinarną w Poznaniu odbyło się 20 sierpnia 1927 roku. W projekcie aktu oskarżenia zarzucono F. Nowackiemu, że nakłaniał podwładnego urzędnika (skarbnika miejskiego – Helwiga) do naruszania obowiązków służbowych; nie wypełniał należycie obowiązków służbowych oraz nietaktownie zachowywał się w czasie urzędowania, czego skutkiem miało być narażenie na szwank powagi urzędu³³.

Pierwszy zarzut dotyczył nakłaniania „(...) skarbnika miejskiego do wypożyczenia pieniędzy z kasy miejskiej na procent, który miał wpływać na korzyść burmistrza oraz że pobrał (F. Nowacki – przyp. A.P.) prowizji 30 złotych od kupca Wróblewskiego za udzielenie pożyczki z kasy oszczędności”. Zarzuty sformułowane przez skarbnika Helwiga przeciwko F. Nowackiemu znalazły finał w sądzie. Burmistrz wniósł skargę do Sądu Powiatowego w Pleszewie (sprawa: 2.B.48/27), który uznał winnym skarbnika; ten jednak wniósł apelację. W Sądzie Okręgowym w Ostrowie doszło między nimi do ugody³⁴.

Drugi zarzut związany był z brakiem kontroli nad urzędnikami. Podczas rewizji dokonanej przez rewizora przysłanego przez wojewodę okazało się, że urzędnik Urzędu Stanu Cywilnego na miasto Pleszew zdefraudował ok. 200 złotych. Pieniądze te pochodziły z opłat za akty i wyciągi wydawane przez USC. Sprawę przeciwko nieuczciwemu urzędnikowi skierowano do prokuratury. F. Nowacki twierdził, że zdefraudowanie pieniędzy nie nastąpiło z jego winy, ponieważ nadzór nad USC zlecił sekretarzowi miejskiemu. Sekretarz jednak twierdził, że burmistrz upoważnił go, ale tylko do kontroli związanej z prawidłowym wystawianiem dokumentów, bez kontroli kasowej³⁵. Zarzucano również F. Nowackiemu, że nastąpiły przekroczenia w budżecie miejskim, bez stosownej zgody rady miejskiej. Dotyczyło to zwłaszcza roku 1926³⁶. Ponadto, burmistrz jako komendant straży pożarnej zaniedbywał swoje obowiązki w ten sposób, że urządzenia pożarnicze były utrzymywane w nienależytym stanie³⁷. Zarzucono mu również, że utrudniał współdziałanie z innymi organami administracyjnymi, zwłaszcza w przypadku korespondencji prowadzonej ze starostą³⁸. F. Nowacki miał także przedstawić władzy nadzorczej niezgodne ze stanem rzeczywistym powody, na podstawie których doszło do odwołania przewodniczącego komisji budowlanej (Biernackiego). Zarzucono Biernackiemu, że ten przetrzymuje niepotrzebnie sprawy i przedłuża terminy rozpatrywanych spraw oraz nie przekazuje akt do magistratu, celem dalszego rozpatrywania. Na podstawie tych informacji (przedstawionych przez F. Nowackiego) władza nadzorcza oddaliła zażalenie Biernackiego. Pomimo przekroczenia terminów załatwiania spraw, kontrola wojewódzkiego rewizora, nie potwierdziła jednak winy Biernackiego. Jako przewodniczący komisji kilkakrotnie wysyłał zaproszenia dla członków komisji, ta jednak nie mogła się zebrać³⁹.

³³ APK, SPP, sygn. 28, k. 106.

³⁴ APK, SPP, sygn. 28, k. 106.

³⁵ APK, SPP, sygn. 28, k. 108.

³⁶ APK, SPP, sygn. 28, k. 109.

³⁷ APK, SPP, sygn. 28, k. 110.

³⁸ APK, SPP, sygn. 28, k. 110.

³⁹ APK, SPP, sygn. 28, k. 108.

Ostatnia grupa zarzutów dotyczyła nietaktownego zachowania burmistrza w czasie urzędowania. Podnoszono kwestie niewłaściwego przyjmowania interesantów.

Wnioskowano o wdrożenie głównego postępowanie dyscyplinarnego, celem zwolnienia F. Nowackiego z zajmowanego stanowiska⁴⁰ oraz pozbawienia go praw emerytalnych⁴¹.

Franciszek Nowacki nie został zwolniony z funkcji. Przywrócono go na urząd Burmistrza Pleszewa, o czym Wojewoda Poznański poinformował pismem z dnia 28 września 1928 roku⁴². Z dniem 1 października 1928 roku F. Nowackiemu przywrócono pełne pobory z tytułu zajmowanego stanowiska⁴³. Postępowanie przed Wojewódzką Komisją Dyscyplinarną zakończyło się jednak dopiero 21 stycznia 1929 roku. Choć burmistrza nie zwolniono z funkcji ukarano go karą 200 złotych.

Informacji o przywróceniu F. Nowackiego na funkcję burmistrza radni rady miejskiej nie przyjęli z zadowoleniem. Już 4 października 1928 roku grupa 11 radnych wystosowała pismo do wojewody, by ten uchylił rozporządzenie nakazujące płacenie F. Nowackiemu pełnych poborów⁴⁴.

W dniu 21 lutego 1929 roku została również powołana komisja, która miała na celu skłonić burmistrza F. Nowackiego do rezygnacji z funkcji w zamian za zachowanie wynagrodzenia do końca kadencji lub za jednorazowe odszkodowanie⁴⁵. Do komisji powołano F. Ligezińskiego, S. Makowieckiego, S. Stragierowicza, I. Piątkowskiego, ks. Kazimierza Niesiołowskiego i prezesa związku miejscowych cechów – Antoniego Malinowskiego⁴⁶. F. Nowacki nie przystał na propozycje komisji, odmawiając jakichkolwiek pertraktacji⁴⁷. Komisja nie zamierzała ustąpić i wystąpiła do wojewody. Podjęto również decyzje, że w przypadku objęcia funkcji burmistrza przez F. Nowackiego, to rada powoła płatnego członka magistratu, który kontrolowałby finanse miejskie⁴⁸.

Aktywną rolę w pracach komisji porozumiewawczej odgrywał ks. Kazimierz Niesiołowski. Z tego też zresztą powodu grupa siedemnastu parafian skierowała do księdza prymasa Hlonda zażalenie na ks. Niesiołowskiego. W trakcie wyjaśniania sprawy, pięć osób które podpisało pismo stwierdziło, że nie znało treści listu⁴⁹. Do listu skierowanego do prymasa Hlonda ustosunkowała się rada miejska na posiedzeniu w dniu 15 marca 1929 roku⁵⁰.

⁴⁰ APK, SPP, sygn. 28, k. 106.

⁴¹ APK, SPP, sygn. 28, k. 111.

⁴² APK, AMP, sygn. 864, k. 12.

⁴³ APK, AMP, sygn. 864, k. 11.

⁴⁴ APK, SPP, sygn. 28, k. 103 i 104.

⁴⁵ Proponowano wypłacić początkowo 25.000 zł., a następnie 15.000 zł jednorazowego odszkodowania, w zamian za rezygnację z funkcji burmistrza. Propozycję przedstawiono na posiedzeniu rady w dniu 17.04.1929 r. oraz 7 maja 1929r. APK, AMP, sygn. 1883, s. 117 i 120.

⁴⁶ APK, AMP, sygn. 1883, s. 106.

⁴⁷ A. Gulczyński, *Ks. prałat Kazimierz Niesiołowski 1872–1949*, Pleszew 1995, s. 26.

⁴⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 109.

⁴⁹ A. Gulczyński, *Ks. prałat ...*, op. cit., s. 26–27.

⁵⁰ APK, AMP, sygn. 1883, s. 111 oraz A. Gulczyński, *Ks. prałat ...*, op. cit., s. 27.

Podejmowane były również inne działania przeciw F. Nowackiemu. W dniu 15 marca 1929 roku wytoczono mu proces za wyrządzenie szkody miastu⁵¹.

Po przywróceniu Franciszka Nowackiego na funkcję burmistrza, pierwszy raz uczestniczył w posiedzeniu rady w dniu 6 czerwca 1929 r. Kończyła się właśnie kadencja rady, bowiem 6 października 1929 roku odbyły się wybory do rady miejskiej.

Kolejna kadencja rady przypadła na lata 1930–1933. Była to kadencja szczególna i wyjątkowa. Przede wszystkim pojawiły się nowe podmioty na szczeblu ogólnopolskim, jak i lokalnym. Zaczęła słabnąć Narodowa Partia Robotnicza, która do tej pory miała dominującą pozycję w Pleszewie. Ponadto, w roku 1933 kończyła się kadencja burmistrza Franciszka Nowackiego.

W wyniku wyborów, które odbyły się w 1929 roku zwycięstwo osiągnęła endecja, zdobywając połowę miejsc w radzie. Przewodniczącym rady został przedstawiciel endecji Symforian Meliński. Jeszcze w kadencji 1926–1929 nastąpiły również zmiany w składzie magistratu. Już w roku 1929⁵² wiceburmistrzem został największy interlokutor burmistrza Nowackiego – S. Makowiecki. Pozostałymi członkami magistratu byli S. Stragierowicz, J. Białasik, J. Biernacki oraz K. Karwasiński.

Kadencja ławników J. Biernackiego oraz K. Karwasińskiego kończyła się w roku 1931. Były jednak problemy z wyborem ich następców. Wybierani kolejni kandydaci, albo nie przyjmowali funkcji, albo nie byli zatwierdzani przez wojewodę. W efekcie za J. Biernackiego wybrano K. Kędzierskiego. Natomiast za K. Karwasińskiego wojewoda musiał powołać ławnika komisarycznego, którym został A. Janiak.

W sierpniu 1933 roku skończyła się kadencja burmistrza Nowackiego. Wyboru chciała dokonać jeszcze rada wybrana w roku 1929 (zdominowana przez endecję). Choć formalnie dokonano wyboru, to jednak wybrany M. Wojciechowski nie objął funkcji burmistrza⁵³.

W latach 1930–1933 relacje między radą, a magistratem układały się w zasadzie poprawnie. Nie dochodziło do większych konfliktów. W ostatniej części kadencji, gdy nie było burmistrza, w mieście rządził mianowany przez wojewodę tymczasowy przełożony gminy miejskiej. Nie był on w ogóle podporządkowany radzie.

Od kolejnej kadencji, która rozpoczęła się w roku 1934 zaszły duże zmiany w ustawodawstwie samorządowym. Otóż w 1933 roku uchwalono ustawę o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego⁵⁴. Zwiększył się m.in. zakres uprawnień nadzorczych ze strony administracji rządowej odpowiednich szczebli, do którego należało zatwierdzanie wyborów sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów, zatwierdzanie lub zawieszanie uchwał organów samorządowych oraz możliwość ich rozwiązywania. Co ważne, w ustawie powielono zasadę domniemania kompetencji przewodniczących organów wykonawczych samorządu. Zważywszy na fakt wykonywania przez ten

⁵¹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 111.

⁵² Wybory odbyły się już w 1928 roku.

⁵³ Szerzej zob. w rozdziale II.

⁵⁴ Ustawa z dnia 23 marca 1933r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. 1933, Nr 35, poz. 294).

samorząd zadań poruczonych przez administrację rządową, umocniono pozycję tej ostatniej. Ponadto istniała możliwość powoływania na długie kadencje zawodowych przełożonych gmin, którzy mieli bardziej charakter organów biurokratycznych, aniżeli samorządowych. Dla relacji zarząd – rada istotne znaczenie miało również zlikwidowanie stanowiska przewodniczącego rady; jego funkcję przejął burmistrz.

W nowej radzie endecja i sanacja miała po 8 radnych. Już wybory w styczniu 1934 roku pokazały, że układ sił w radzie powodował trudności w wyborze członków zarządu. W marcu został wybrany nowy burmistrz – przedstawiciel sanacji Stanisław Jaworski. I te wybory nie odbyły się bez problemów, bowiem radni endecji wnieśli protest w tej sprawie. Był on rozpatrywany nie tylko przez wydział powiatowy i starostę, ale nawet Wojewódzki Sąd Administracyjny. Decyzję rady utrzymano w mocy. W kolejnych latach coraz większe wpływy w zarządzie miała sanacja. Aż do końca kadencji, tj. do końca 1938 r. nie występowały konflikty między radą, a zarządem.

Radykalna zmiana układu sił w radzie nastąpiła po wyborach, które miały miejsce 18 grudnia 1938 roku. Na 16 radnych, aż 11 mieli przedstawiciele endecji. W wyborach do zarządu 23 stycznia 1939 roku endecja wybrała dwóch swoich przedstawicieli. Przygotowywała się również do wyboru burmistrza, bowiem w czerwcu kończyła się kadencja S. Jaworskiego. Dokonano nawet wyboru burmistrza (ponownie M. Wojciechowski), ale znowu nie został zatwierdzony przez wojewodę, a w dniu 1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa.

ROZDZIAŁ IV

DZIAŁALNOŚĆ SAMORZĄDU MIEJSKIEGO

1. ADMINISTRACJA

Siedzibą władz miejskich był ratusz, którego budynek wzniesiono już w roku 1835. W budynku mieściły się biura Magistratu, Miejskiego Urzędu Policyjnego i Mel-dunkowego, Urzędu Podatkowego, Urzędu Stanu Cywilnego, Głównej Kasy Miejskiej i Miejskiej Kasy Oszczędności oraz Sądu Powiatowego¹. Na parterze siedzibę miała policja wraz z aresztem² i kasą miejską. Na pierwszym piętrze były magistrackie biura, zaś na drugim sąd powiatowy oraz sala posiedzeń radnych Rady Miejskiej Miasta Pleszewa³.

Poza tym w początkach lat dwudziestych w Pleszewie było Starostwo Powiatowe oraz Wydział Powiatowy z siedzibą przy ulicy Poznańskiej. Pierwszym starostą został Artur Szenic (1919 rok). Kolejno funkcję tę sprawowali: Wadyński (wrzesień 1919), Skoraszewski (grudzień 1919), Władysław Kutzner (1920–1926)⁴, dr Władysław Wiczorek (1926-1930) oraz Kazimierz Siekierczyński (1930–1932), który po zwolnieniu z Pleszewa został starostą w Chodzieży⁵.

¹ MRP, sygn. Ew. BPH, t. 34.

² Areszt był w miejscu dzisiejszego biura obsługi interesantów, zaś policja w pokoju 002, gdzie obecnie są pomieszczenia Wydziału Finansowego (Informacja A. Klonowskiego, 9.06.2006 r. – w posiadaniu autora).

³ Relacja Władysławy Oleksy, (29 czerwca 2006 r. – w posiadaniu autora).

⁴ Pożegnanie starosty W. Kutznera odbyło się w styczniu 1926 roku. Po opuszczeniu Pleszewa przeniesiony został do Szubina (w) „Kurier Pleszewski” Nr 7, z 19.01.1926 r. (APK, AMP, sygn. 764, k. 111). Stanowisko objął z dniem 14 stycznia 1926 roku (zob.: Poznański Dziennik Urzędowy, poz. 60 z 1926 roku).

⁵ Zob.: Ruch służbowy. Resort Ministerstwa Spraw wewnętrznych. Przeniesieni i mianowani, Poznański Dziennik Wojewódzki, poz. 259 z 1932 r.

Rok 1930. Starosta dr Władysław Wieczorek (pośrodku w pierwszym rzędzie) wraz ze współpracownikami Starostwa i Wydziału Powiatowego. Fot. ze zbiorów E. Olejczuk.

W roku 1919 problemem była budowa miejskiej administracji, która do tej pory była w rękach niemieckich. Po odzyskaniu niepodległości były trudności kadrowe, głównie z powodu braku polskich urzędników. Jak podaje A. Gulczyński - doszło do sytuacji, w której kierownictwo urzędu miejskiego było w rękach polskich, ale posługiwało się językiem niemieckim ze względu na pracujących w nim urzędników⁶. Potwierdzają to dokumenty z tego okresu. Wykorzystywano nawet niemieckie druki i pieczęcie, używane wcześniej przez zaborczą administrację. W dniu 2 marca 1921 roku do wszystkich magistratów przesłano okólnik Ministerstwa B. Dzielnicy Pruskiej zakazujący używania „nalepek o barwach i godłach pruskich oraz o oznaczeniach b. władz pruskich”. Używanie ich możliwe było tylko, po przekreśleniu lub nalepieniu polskich oznaczeń⁷.

Stopniowo następowały zmiany w miejskiej administracji. Proces ten jednak był bardzo trudny. Przyjmowano nowych urzędników. I tak na posiedzeniu rady w dniu 10 stycznia 1920 roku na budowniczego miejskiego powołano Ignacego Piątkowskiego⁸ (był do 3.04.1924 r.), na ogrodnika miejskiego Franciszka Chraplaka⁹, zaś na urzędnika dla Urzędu Rozdzielczego Franciszka Lewandowskiego¹⁰. Dokonano również wyboru

⁶ A. Gulczyński, *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918–1919*, Pleszew 1988, s. 11.

⁷ APK, AMP, sygn. 739, k. 4.

⁸ APK, AMP, sygn. 718, poz. 13.

⁹ APK, AMP, sygn. 718, poz. 14.

¹⁰ APK, AMP, sygn. 718, poz. 15.

sędziego polubownego, którym został Paweł Heyducki¹¹. Ponadto zatrudniono urzędnika kasowego, którym został Flaczyński z Gostynia¹². Początkowo sekretarzem miejskim był Włodzimierz Krantz, a od 6 lutego 1923 roku Stanisław Jarzębowski¹³.

W dniu 7 grudnia 1921 roku rada wyraziła zgodę na przejęcie policji komunalnej przez policję państwową. Trzej wachmistrze policyjni – Woźniak, Staśkiewicz i Andrzejewski przeszli do policji państwowej. Natomiast komisarz Brodala nadal był zatrudniony na etacie miasta¹⁴.

Od 1 października 1920 roku magistrat i urząd policyjny otwarty był dla obywateli od 9 do 1 po południu. Burmistrz przyjmował między 11 a 12, zaś urzędnicy pracowali od 9 do 1 po południu oraz od 3 do 6. Godziny obiadowe były od 1 do 3¹⁵.

Na początku kształtowania się polskiej administracji wiele kontrowersji budziło wynagradzanie pracowników magistratu. W dniu 16 sierpnia 1920 roku doszło nawet do „nagłego i tajnego” posiedzenia rady. Burmistrz J. Kolipiński poinformował radnych, że urzędnicy magistracy złożyli gremialnie swe urzędy z powodu niskich pensji. Prosił jednocześnie o podwyższenie uposażenia urzędnikom. Radni dali burmistrzowi wolną rękę, co do płacenia urzędnikom pensji¹⁶. W roku 1920 wynagrodzenia kształtowały się na poziomie: burmistrz – 14.225 mkp¹⁷, inspektor rzeźni – 10.141 mkp, sekretarz miejski – 2.000 mkp, zamiataczki ulic – 15 mkp na godzinę (1921 r.). Godzina pracy bezrobotnego przy pracach miejskich – 2,10 mkp. Stawki te, z uwagi na wysoką inflację, często ulegały zmianom.

W roku 1921 utworzono w Pleszewie Stowarzyszenie urzędników i funkcjonariuszy państwowych i komunalnych na powiat pleszewski. Celem stowarzyszenia było „(...) popieranie materialnego i moralnego bytu swoich członków”. Realizacja celu stowarzyszenia odbywała się m.in. poprzez wpływanie na rozwiązania dotyczące regulaminu pracy i płacy, prowadzenie kasy zapomogowej, utrzymywanie bibliotek, organizowanie odczytów, zabaw tanecznych, wycieczek¹⁸. Z pleszewskiego magistratu, w początkach lat trzydziestych, do stowarzyszenia należeli: Kazimierz Antecki (pomocnik biurowy), Michał Akulicz (książkowy), Stanisław Barzykowski, Władysław Brodala (inspektor), Jan Borocho (asystent), Michał Behnke (asystent), Janina Bandoszówna (pomocnik biurowy), Stanisław Bierła (registrator), Edward Graja (kierownik urzędu meldunkowego), Franciszek Chraplak (ogrodnik), Michał Chudy (książkowy), Waclaw Hoffmann (kierownik wodociągów), Stanisław Jarzębowski (sekretarz), Stanisław

¹¹ Posiedzenie Rady Miejskiej w dniu 12.02.1920. APK, AMP, sygn. 718, poz. 36.

¹² Posiedzenie Rady Miejskiej w dniu 4.03.1920.: APK, AMP, sygn. 718, poz. 47.

¹³ Urodzony 26 października 1895 roku w Gnieźnie, gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej, gimnazjum oraz szkoły handlowej. Powstaniec Wielkopolski. Na podstawie archiwum domowego Henryka Jarzębowskiego oraz relacji (Pleszew, wrzesień 2006 rok).

¹⁴ APK, AMP, sygn. 718, poz. 204 oraz sygn. 749, k. 115.

¹⁵ APK, AMP, sygn. 342, k. 81.

¹⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 133. W księdze uchwał Rady Miejskiej (APK, AMP, sygn. 718) „nagłe” posiedzenie Rady z dnia 16 sierpnia 1920 roku było zaprotokołowane później, niż posiedzenie Rady opatrzone datą 26 sierpnia 1920 r.

¹⁷ Marki polskie.

¹⁸ APK, AMP, sygn. 1815, k. 1–4.

Rok 1928. Miejscy urzędnicy przygotowują listy wyborcze do Sejmu i Senatu. Od lewej po zewnętrznej stronie stołu: K. Antecki, Straburzyńska, Jarzębowski (stoi), J. Bierła, M. Behnke, F. Chraplak, H. Tyczyński, J. Boroch, J. Depta, W. Zimny, Kościelak, E. Graja, P. Kubiak (stoi), Tomaszewski, J. Szlachta. Od lewej po wewnętrznej stronie stołu: Grochowska, Bandoszówna, S. Łapacz. Fot. ze zbiorów B. Kaczmarka.

Łapacz (kontroler), Ignacy Kaczmarek (pomocnik kasowy), Jan Lewandowski (kierownik chłodni), Stanisław Radomski, Czesław Szuszczyński (pomocnik kasowy), Adela Straburzyńska (kancelistka), Wincenty Sieradzki (woźny), Józef Siuda (rachmistrz), Florian Tyczyński (pomocnik biurowy), Władysław Tomaszewski, Władysław Zimny (asystent) oraz Ignacy Cierniak (pedel)¹⁹. Oprócz członków magistratu, do stowarzyszenia należeli również urzędnicy Wydziału Powiatowego, Starostwa Powiatowego, Kolei Powiatowej, Urzędu Kontroli Skarbowej, Urzędu Pocztowego, Powiatowej Kasy Chorych, Urzędu Skarbowego, Sądu Grodzkiego, Ubezpieczalni Krajowej, Kolei Państwowej oraz nauczyciele²⁰.

2. FINANSE I MAJĄTEK

Już na pierwszym posiedzeniu rady miejskiej w dniu 2 kwietnia 1919 roku burmistrz S. Karczewski poinformował o odbytych rewizjach, jakie miały miejsce od stycznia do marca 1919 roku w kasach miasta. Należy zauważyć, że rewizje odbyły się jeszcze przed wyborami do rady oraz przed ukonstytuowaniem się magistratu.

¹⁹ APK, AMP, sygn. 1815, k. 10–11.

²⁰ APK, AMP, sygn. 1815, k. 8–12.

Tabela 9: Stan kas w okresie od 20.01 do 25.03.1919 roku. Kwoty w mkp.

	20.01.1919	20.02.1919	20.03.1919	25.03.1919
Główna kasa miastowa	8.213,19	12.507,00	29.213,00	25.617,74
Bank Rzeszy	115.410,93	b.d.	2.254,75	1.704,75
Kasa prądu elektrycznego	279,63	805,19	3.533,97	32,97
Obywatelska kasa zapomóg	1.218,65	1.145,03	1.618,53	1.618,53
Kasa oszczędności	19.142,21	5.714,35	19.823,49	18.700,13

Źródło: Zestawienie własne na podstawie APK AMP, sygn. 717, s. 158–159.

Miasto czerpało dochody z różnych źródeł. Np. w styczniu 1920 roku opłaty za czyszczenie kloak wynosiły 5 mkp (za każdorazowy wywóz). W kwietniu tego samego roku opłaty za bicie bydła kształtowały się na poziomie: bydło rogate – 25 mkp za szt., świnie – 15 mkp za szt., cielęta – 10 mkp, kozy i owce – 8 mkp. Ale już w listopadzie 1920 roku kwoty te uległy dużemu wzrostowi i wynosiły za bydło rogate – 100 mkp; świnie – 75 mkp; cielęta, owce i kozy po 20 mkp.

Dochodem miasta była również dzierżawa dróg owocowych (szosa jarocińska – 4.150 mkp, szosa kalińska – 7.450 mkp, droga lenartowicka – 12.100 mkp (połowa 1920 roku). Również właściciele psów musieli płacić

podatki. W sierpniu 1920 roku podatek za psa podwórzowego wynosił 15 mkp, drugiego podwórzowego – 30 mkp, luksusowego – 100 mkp, a za każdego następnego luksusowego psa – 150 mkp. Natomiast w grudniu 1921 dzierżawa za używanie cel więziennych w ratuszu wynosiła 6.000 mkp rocznie. Miasto czerpało również dochody z podatku gruntowego, budynkowego, od wyszynków i drobnej sprzedaży trunków, od oświetlenia elektrycznego w lokalach z wyszynkiem alkoholu, od lokalu, od zbytku mieszkaniowego, od prawa polowania, hotelowego, od samochodów, od publicznych zabaw i rozrywek, opłaty targowe, opłaty za wodę, straż ogniową, opłaty w rzeźni, połączenia wodociągowe i kanalizacyjne, czyszczenie ulic. Koszt utrzymania chorego w zakładzie św. Józefa oscylował na poziomie 8 mkp dziennie (lipiec 1920 rok). Z uwagi na wysoką inflację, stawki podatków, opłat, dzierżaw itp. ulegały częstym zmianom. Kompetencje do zmian posiadała rada miejska na wniosek magistratu.

Potwierdzenie zapłaty za ubój w pleszewskiej rzeźni z roku 1931.

Dochodem miasta były opłaty targowe. W roku 1935 wprowadzono ich nowe stawki²¹. Na targach małych sprzedający musiał zapłacić 0,10 zł. za jeden metr kwadratowy. Taka sama stawka dotyczyła wózka ręcznego, taczki lub kosza z towarem oraz od sprzedaży cielaka, prosiaka, owcy lub kozy. Natomiast za wóz z zaprzęgiem naładowanym słomą, sianem lub drzewem lub od sprzedaży tuczniaka trzeba było zapłacić 0,25 zł. Wyższe stawki obowiązywały na targach wielkich. Za metr kwadratowy obszaru należało zapłacić już 0,25 zł. Za wóz z zaprzęgiem – 0,50 zł.; od cielaka, prosiaka, owcy i kozy – 0,20 zł.; od świń 0,40 zł; od bydła rogatego, konia, czy osła po 0,75 zł.

Kwestia handlu w Pleszewie budziła wiele kontrowersji, zwłaszcza przy ustalaniu ilości jarmarków w roku. Organizacje kupieckie i przemysłowe były przeciwnie zbyt dużej ilości jarmarków w mieście. Także w radzie miejskiej nie było jednomyślności, co do ilości jarmarków. Zwracano uwagę, że więcej jarmarków to większa konkurencja, a przez to niższe ceny. Dotyczyło to zwłaszcza targów konnych. Na posiedzeniu rady w dniu 9 maja 1923 roku doszło nawet do sytuacji, w której część radnych opuściła z tego powodu posiedzenie, przez co nie można było kontynuować obrad²². W 1923 roku przyjęto, że będzie 10 jarmarków rocznie. Radni informowali, że na targowisku wyrzucani są handlujący Polacy, a „(...) Żydki mogą sobie spokojnie handlować”²³.

Finanse samorządów to również zobowiązania. Sytuacja Pleszewa była o tyle trudna, że administracja polska przejęła długi po administracji zaborczej, które zaciągnięto na budowę szkoły wydziałowej (29.09.1917 r.), zakup budynku szkolnego (29.09.1917 r.), zakup terenu na plac ćwiczeń (16.09.1913 r.), pokrycie kosztów utworzenia garnizonu (8.10.1917 r.), pokrycie długów budowlanych (30.08.1907 r.), pobudowanie rzeźni miejskiej (2.01.1890 r.) oraz urządzenie rzeźni miejskiej (2.01.1907 r.)²⁴. W Pleszewie, w roku 1920 niedobór w kasie miejskiej był na poziomie 1.345.600 mkp. Został pokryty przez podwyższenie podatków bezpośrednich o 580%. Dotyczyło to podatku dochodowego, gruntowego, budynkowego, procederowego, wyszynkowego²⁵. Na koniec kadencji w grudniu 1921 roku niedobór w kasie był na poziomie 12.593.162,50 mkp. Rozchód miejski wynosił 14.267.372, zaś dochód – 1.674.209,50 mkp²⁶. Także później sytuacja finansowa samorządu nie była dobra, na co wpływ miało wiele czynników, głównie zewnętrznych. Dla przykładu zadłużenie w roku 1937 wynosiło 410.020,25 zł., na co składały się pożyczki i kredyty w Wojewódzkim Banku Kredytowym w Poznaniu, Komunalnym Banku Kredytowym w Poznaniu, Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie, Miejskiej Komunalnej Kasie Oszczędności, czy też Komunalnym Banku Kredytowym²⁷. W kolejnym roku zadłużenie wzrosło do 415.262,09 zł²⁸. W latach

²¹ Uchwała magistratu z dnia 28 stycznia 1935 roku dotycząca pobierania opłat targowych w obrębie miasta Pleszewa.

²² APK, AMP, sygn. 719, s. 136.

²³ APK, AMP, sygn. 719, s. 136.

²⁴ MRP, sygn. Ew. BPH, t. 34.

²⁵ Posiedzenie rady w dniu 29 listopada 1920 r.

²⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 214.

²⁷ APK, AMP, sygn. 920, k. 6.

²⁸ APK, AMP, sygn. 920, k. 8.

trzydziestych zadłużenie miasta było duże, pomimo że w roku 1936 roku zostało częściowo zmniejszone przez Centralną Komisję Oszczędnościowo Oddłużeniową w Warszawie. Sytuacja finansowa była na tyle zła, że dochody nie wystarczały na pokrycie wydatków, stąd prośby do Komunalnego Funduszu Pożyczkowo – Zapomogowego w Warszawie o dodatkowe pieniądze²⁹. Znaczne środki finansowe przeznaczane były na szeroko pojętą pomoc społeczną.

3. SZKOLNICTWO

Problematyka szkolnictwa była bardzo często przedmiotem dyskusji zarówno na posiedzeniach rady miejskiej, jak i magistratu. Od początku odzyskania niepodległości władze samorządowe przywiązywały dużą wagę do funkcjonowania oświaty w mieście.

Szczególnie zajmowano się Wyższą Szkołą Żeńską, której siedziba znajdowała się początkowo przy ulicy Sienkiewicza nr 39³⁰. W dniu 29 września 1920 roku zwołano nadzwyczajne posiedzenie rady, na którym odczytano uchwałę magistratu³¹. Z powodu braku środków finansowych magistrat proponował zamknąć Wyższą Szkołę Żeńską, chyba że stworzona zostanie w mieście szkoła wydziałowa o charakterze koedukacyjnym. W tym celu zobowiązano się do przygotowania odpowiedniego gmachu, poniesienia kosztów urządzenia i wyposażenia szkoły, dostarczenia bezpłatnie opału, światła i wody. Miasto skłonne było nawet opłacać pracowników, gdyby nie przyjęto ich na etat państwowy. Ponadto zobowiązano się poczynić starania, by pozyskać odpowiednią liczbą uczniów³². Decyzję o utworzeniu szkoły wydziałowej – koedukacyjnej miała podjąć Komisja dla spraw wyznaniowych i szkolnych. Decyzja w sprawie utworzenia szkoły koedukacyjnej była pozytywna, ale pod pewnymi warunkami. Rada, na posiedzeniu w dniu 20 października 1920 roku przystała na warunek Województwa, by wziąć na swoje utrzymanie nauczycieli (pensje podstawowe i opłaty emerytalne)³³. Przekształcenie Wyższej Szkoły Żeńskiej w placówkę koedukacyjną (Koedukacyjna Szkoła Wydziałowa) nastąpiło 1 listopada 1920 roku. W roku 1921 utworzono dwie nowe III klasy wydziałowe, poproszono kuratorium o przydzielenie dwóch „sił nauczycielskich”. Kierowniczką szkoły była Stanisława Kościańska, zaś nauczycielkami Kazimiera Kubacka, Stefania Likowska oraz Zofia Münzberżanka. Kolejnym kierownikiem szkoły był Antoni Kaczorowski³⁴. Zmiany następowały również w obsadzie nauczycielskiej. Z każdym rokiem szkoła miała coraz więcej uczniów. W roku 1921–1922 trzy klasy

²⁹ APK, AMP, sygn. 920, k. 50.

³⁰ *Dziesięciolecie Koedukacyjnej Szkoły Wydziałowej w Pleszewie 1920–1930*, Pleszew 1930, s. 3 oraz R. Borkiewicz, W dobie II Rzeczypospolitej, (w) *Dzieje Pleszewa*, pod red. M. Drozdowskiego, s. 234.

³¹ Zob.: Posiedzenie magistratu w dniu 29 września 1919 r. APK, AMP, sygn. 727, poz. 1820 i 1821.

³² APK, AMP, sygn. 718, poz. 137.

³³ APK, AMP, sygn. 718, poz. 162.

³⁴ Zob. na temat powołania na stanowisko kierownika: APK, AMP, sygn. 720, s. 69.

szkoły mieściły się przy ulicy Sienkiewicza, trzy zaś w budynku szkoły ewangelickiej przy Placu Kościuszki³⁵.

Oplątek w szkole przy ul. Ogrodowej. Fot. ze zbiorów L. Miszke.

Kształcenie w szkole dla dzieci zamiejskowych było odpłatne. W połowie 1920 roku czesne w Wyższej Szkole Żeńskiej wynosiło w klasie 7 i 6 – 300 mkp, w klasie 5 i 4 – 400 mkp, w klasie 3 i 2 – 500 mkp. Samo wpisowe ustalono na 25 mkp. Dodatkowo, w dniu 27 stycznia 1921 roku rada przeznaczyła 2.000 mkp na zakupienie książek i zeszytów dla biednych, uzdolnionych dzieci ze szkoły wydziałowej³⁶. Od roku 1930 także i miejscowe dzieci musiały wносить opłaty za kształcenie w szkole. Opłata miesięczna wynosiła 6 złotych (3 złote płaciły dzieci robotników). Dzieci zamiejskowe za naukę musiały płacić 20 złotych kwartalnie³⁷.

Samorząd miejski dążył do poprawy sytuacji lokalowej szkoły. Budynek mieścił się przy ul. Ogrodowej (obecnie Zespół Szkół Publicznych nr 2) oraz na ul. Sienkiewicza. Nie były one jednak wystarczające dla potrzeb nowej Koedukacyjnej Szkoły Wydziałowej. Podczas posiedzenia rady miejskiej w dniu 21 września 1922 roku podjęto dyskusję nad przebudową szkoły. W tym celu zaproponowano by dawny Królewski Zakład Przygotowawczy przy ul. Ogrodowej przebudować na szkołę wydziałową. Pojawiły się jednak głosy, by odstąpić od tego zamiaru, a przeznaczyć go dla przyszłego kierownika szkoły. W zamian, proponowano nadbudować nad aulą jedno piętro³⁸. Problemem rozbudowy szkoły zajmowała się Komisja Budowlana oraz magistrat (m.in. 14 września 1922 roku)³⁹. Na rozbudowę szkoły zaciągnięto w listopadzie

³⁵ *Dziesięciolecie ...*, op. cit., s. 3.

³⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 23.

³⁷ *Dziesięciolecie ...*, op. cit., s. 5.

³⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 56.

³⁹ APK, AMP, sygn. 728, poz. 1105.

1922 roku pożyczkę w wysokości 3.250.000 mkp⁴⁰. Po przebudowaniu szkoły urządzono 7 klas oraz pomieszczenie dla woźnego⁴¹.

Pomimo przebudowy pozostawienie szkoły wydziałowej nie było pewne. W dniu 30 czerwca 1924 roku burmistrz poinformował radę, że Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego nosi się z zamiarem likwidacji jednostki. Dodatkowym obciążeniem dla budżetu samorządu miało być przejście całości finansowania szkoły przez miasto⁴².

Środki finansowe przeznaczano również na gimnazjum, które dzięki staraniom władz miasta od roku 1920 miało charakter koedukacyjny. Utworzenie kolejnych klas uwarunkowane było jednak rozbudową szkoły o nowe izby lekcyjne, salę gimnastyczną oraz z zakupem pomocy naukowych⁴³. Podjęto więc działania w kierunku rozbudowy. Pierwsza propozycja dyskutowana była na posiedzeniu rady miejskiej 6 września 1923 roku i dotyczyła zakupu byłego hotelu Wiktoria od Hałasińskiego⁴⁴. Powołano nawet specjalną komisję do rozbudowy szkoły, w której pracowali Ordynat Taczanowski, rektor F. Kocimski, dyrektor poczty W. Iwaszkiewicz oraz budowniczy A. Janiak. Dodatkowo powołano komisję propagandy rozbudowy gimnazjum w składzie M. Puciata, P. Heyducki, F. Tokarski, W. Cierniak oraz W. Hoffmann⁴⁵. Na rozbudowę szkoły planowano zaciągnąć pożyczkę w wysokości 10 miliardów mkp w Pocztovej Kasie Oszczędności w Warszawie⁴⁶. Uchwałę o zaciągnięciu pożyczki uchylono jednak w styczniu 1924 roku. Radny I. Laskowski przekonał radnych, że były hotel nie nadaje się na szkołę. Bardziej celowym byłoby przebudować lub rozbudować obecny budynek. Powołano kolejną komisję w składzie: burmistrz Franciszek Nowacki, Ignacy Laskowski, dyrektor Walenty Szweda, Wacław Hoffmann, budowniczy miejski Ignacy Piątkowski, Ludwik Musiałek oraz Stanisław Makowiecki⁴⁷. Gmach, pomimo trudności finansowych, w kolejnych latach rozpoczęto rozbudowywać. Projekt przebudowy wykonał inż. Andrzejewski z Poznania.

W dniu 5 lipca 1923 roku pojawiło się niebezpieczeństwo pozbawienia miasta gimnazjum. By temu zapobiec postanowiono by Artur Szenic, ks. Kazimierz Niesiołowski oraz senator Grabski udali się do Warszawy, celem zmiany decyzji⁴⁸. W delegacji byli również burmistrz Franciszek Nowacki, rektor Franciszek Kocimski oraz budowniczy, a zarazem przewodniczący rady Antoni Janiak. Także w 1925 roku z powodu przeciągających się prac budowlanych kuratorium zagroziło władzom miasta zamknięciem nawet całego gimnazjum⁴⁹. Dyskusja nad rozbudową gimnazjum odbyła się

⁴⁰ APK, AMP, sygn. 728, poz. 1306.

⁴¹ MRP, sygn. Ew. BPH, t. 34.

⁴² APK, AMP, sygn. 720, s. 41–42.

⁴³ R. Borkiewicz, R. Kulig, J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie. Lata. Szkoła. Gimnazjum i liceum w Pleszewie (1871–1996)*, Pleszew 1996, s. 31.

⁴⁴ APK, AMP, sygn. 719, s. 158.

⁴⁵ APK, AMP, sygn. 719, s. 175.

⁴⁶ APK, AMP, sygn. 719, s. 188.

⁴⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 212.

⁴⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 158.

⁴⁹ Szerzej zob.: R. Borkiewicz, R. Kulig, J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie ...*, op. cit., s. 31–32.

podczas posiedzenia rady w dniu 5 lutego 1925 roku. Referującym był I. Laskowski. Proponowano, by pieniądze na rozbudowę gimnazjum pozyskać ze sprzedaży gminnych budynków – przy ul. Zapłocie 3 (dziś ul. Gen. J. Hallera), lub nawet domów urzędniczych przy Alejach. Pojawił się również pomysł oddania dwóch pomieszczeń szkoły ewangelickiej na potrzeby gimnazjum. Zobowiązano również magistrat, by ten przygotował stosowny kosztorys, zaś dyrektora Szwedę upoważniono do starania o pożyczkę na rozbudowę szkoły⁵⁰. W dniu 12 marca 1925 roku podjęto uchwałę o zaciągnięciu 25.000 zł. na rozbudowę gimnazjum w Komunalnym Banku Kredytowym oraz 50.000 zł. w Pocztovej Kasie Oszczędności w Warszawie⁵¹. Także w okresie późniejszym (19 września 1929 r.) dyskutowano na temat pokrycia kosztów rozbudowy przybudówki gimnazjum⁵².

Natomiast 4 września 1924 roku dyskutowano nad przekazaniem placu pod boisko dla gimnazjum. Zaproponowano dwie lokalizacje: pierwszą przy ulicy Poznańskiej, druga przy ul. Zapłocie 3 (po Bączyku)⁵³.

Samorząd miejski przekazywał również środki na zakup pomocy naukowych. I tak 23 listopada 1922 roku przeznaczono 100.000 mkp⁵⁴.

4. OPIEKA SPOŁECZNA ORAZ POMOC DLA BEZROBOTNYCH

Kryzys gospodarczy występujący po zakończeniu I wojny światowej oraz kryzys z przełomu lat dwudziestych i trzydziestych spowodował, że wiele osób wymagało pomocy od instytucji publicznych i towarzystw.

W międzywojennym Pleszewie opieka społeczna była dość dobrze rozwinięta. Funkcjonował Katolicki Dom Sierot dla 60 dzieci przy ulicy Podgórznej, Zakład opiekuńczy fundacji im. Josta – Streckera zlokalizowany w budynkach przy ul. Podgórznej, Malińskiej oraz Placu Wolności. W gestii samorządu miejskiego pozostawał Miejski Przytułek przy ul. Podgórznej 3 i 5. Działalność na rzecz najbardziej potrzebujących prowadziły: Towarzystwo Pań św. Wincentego á Paulo, Związek Obywatelskiej Pracy Kobiet, Czerwony Krzyż, Caritas⁵⁵.

Realizując nałożone na miasto obowiązki, podjęto starania na rzecz utworzenia domu dla ubogich. Zajmowano się tym problemem szczególnie w roku 1922⁵⁶. Pierwsza propozycja domu dla ubogich związana była z zaadaptowaniem budynku Radomskiego przy ul. Marszewskiej. Miasto proponowało w zamian dać budynek po Bączyku.

⁵⁰ APK, AMP, sygn. 720, s. 172–173.

⁵¹ APK, AMP, sygn. 720, s. 194.

⁵² APK, AMP, sygn. 1883, s. 140.

⁵³ APK, AMP, sygn. 720, s. 89.

⁵⁴ APK, AMP, sygn. 719, s. 72.

⁵⁵ R. Borkiewicz, *W dobie II Rzeczypospolitej ...*, op. cit, s. 240; J. Piasecki, *Trochę wiosny jesienią. Dom Pomocy Społecznej w Pleszewie wczoraj i dziś*, Pleszew 1994, s. 25–28.

⁵⁶ Zob.: posiedzenia Rady Miejskiej z dnia 21.09, 19.10, 27.10, czy też 23.11.

Druga koncepcja, to zakup dwóch budynków przy ul. Podgórznej za 6.600.000 mkp. Była to bardzo duża kwota. Rada miejska w dniu 23 listopada 1922 roku przychyliła się do uchwały magistratu, by sprzedać dom po Bączyku, a za uzyskane środki oraz za zaciągniętą pożyczkę (3.100.000 mkp) kupić dwa domy przy ul. Podgórznej.

Postępująca bieda w mieście spowodowała, że w końcu 1922 roku utworzono również kuchnię dla starców, kalek i niezdolnych do zarobkowania. Na ten cel przeznaczono 8.000.000 mkp. Nad wydawaniem funduszy na ten cel czuwała specjalna komisja wybrana przez radę miejską⁵⁷. Zaproponowano, by powołać Komitet Pomocy Biednym. Kuchnię prowadziło Towarzystwo Św. Wincentego á Paulo w Pleszewie. Początkowo kuchnia działała tylko od zimy do kwietnia.

Wydawanie posiłków dla biednych. Kuchnia mieściła się w piwnicach Koedukacyjnej Szkoły Wydziałowej (budynek dzisiejszego ZSP nr 2 przy ul. Ogrodowej). Pierwszy z prawej burmistrz Franciszek Nowacki. Fot. ze zbiorów J. Szczepaniaka.

Problemem Drugiej Rzeczypospolitej byli żebracy. Dotyczyło to zarówno dużych, jak i małych miast. Dla przykładu w Poznaniu zwiększająca się plaga żebractwa spowodowała, że Związek Towarzystw Kupieckich wystąpił do rady miejskiej w roku 1922 z propozycją urządzenia przez magistrat schroniska i zapewnienie żebrakom posiłku. Kupiectwo zobowiązywało się przekazywać określoną kwotę pieniędzy, w zamian mieli prawo wywieszania tabliczki z napisem: „Wstęp żebrakom wzbroniony – firma płaci odpowiedni podatek”⁵⁸. Inną inicjatywą była sprzedaż tabliczek „Żebrakom wstęp wzbroniony” ze stemplem magistratu. Pieniądze uzyskane ze sprzedaży miały być przekazywane na utrzymanie stałych domów pracy dla ubogich. Obowiązkiem magi-

⁵⁷ APK, AMP, sygn. 719, s. 76–77; sygn. 728, poz. 1326; sygn. 1359, k. 83.

⁵⁸ W. Fidler, *Historia Miejskiego komitetu walki z żebractwem w Poznaniu*, Poznań 1937, s. 11.

stratu było zaś zabezpieczenie sklepów i innych lokali przemysłowych od chodzenia przez żebraków⁵⁹.

Tabliczka „Żebrakom wstęp wzbroniony” z pieczęcią Magistratu Miasta Pleszewa.

Tego rodzaju tabliczki znajdowały się również w Pleszewie z pieczęcią „Magistrat Miasta Pleszewa”.

Powstawały również „Komitety do Walki z Żebractwem”. W Pleszewie taki komitet powstał w roku 1924. Opłacał on miesięczne składki, zamiast piątkowej jałmużny.

Sytuację gospodarczą Polski po zakończeniu I wojny światowej cechowało wysokie bezrobocie. W Wielkopolsce najniższe bezrobocie było w latach 1924–1925 oraz 1927–1929, kiedy liczba ta nie przekraczała 10.000. Natomiast najwyższe bezrobocie zanotowano w roku 1937, kiedy osób bez pracy było 52.338. Nie była to jednak rzeczywista liczba bezrobotnych, bowiem ta była znacznie wyższa. Zmniejszanie bezrobocia odbywało się poprzez roboty publiczne i prace sezonowe. Duża liczba ludności decydowała się na emigrację zarobkową⁶⁰.

Problem bezrobocia nie ominął również Pleszewa. Władze samorządowe, w granicach uprawnień jakie otrzymały i możliwości finansowych, podejmowały działania w kierunku łagodzenia skutków tego zjawiska. Problemem bezrobocia Rada Miejska Pleszewa zajęła się na posiedzeniu w dniu 10 października 1920 roku. W tym okresie liczba bezrobotnych wynosiła 150 osób⁶¹. Przyjęto uchwałę, która miała łagodzić bezrobocie w mieście. W tym celu zaplanowano prace mające na celu brukowanie ul. Lenartowickiej, kopanie stawu na łąkach miejskich, regulowanie Neru, regulowanie ogrodu

⁵⁹ Ibidem, s. 13.

⁶⁰ E. Makowski, *Kształtowanie się stosunków społeczno – politycznych w Wielkopolsce w latach 1926–1939*, Warszawa – Poznań 1979, s. 110–111.

⁶¹ APK, AMP, sygn. 1359, k. 66.

miejskiego i pogłębianie stawu oraz prace przy kanalizowaniu. Zgłoszone propozycje radni przyjęli jednogłośnie⁶². W przypadku regulacji rzeki Ner, stosowny projekt wykonał budowniczy miejski I. Piątkowski. Zaciągano na ten cel długoterminowe pożyczki (np. w dniu 22 kwietnia 1920 roku – 25.000 marek). Ponadto 16.08.1921 r. postanowiono pozyskać środki na postawienie trzech stawideł: przy ulicy Sienkiewicza, ulicy Ogrodowej oraz przy moście na drodze do Malinia⁶³. Prace te wykonano w 1922 roku. Wówczas liczba bezrobotnych wynosiła już 224 osoby⁶⁴. Nastroje w mieście nie były spokojne i z czasem następowała ich radykalizacja. Oblegano nawet magistrat, by ten udzielił pomocy w znalezieniu pracy⁶⁵. Niektórzy radni zgłaszali jednak przypadki bezrobotnych, którzy nie chcą pracować, a tylko o ubezpieczenie im chodzi⁶⁶.

W roku 1927 bezrobotni z Pleszewa wysłali do wojewody poznańskiego memoriał, w którym skarżyli się na burmistrza, który nie realizował postanowień rady miejskiej w przedmiocie pomocy dla bezrobotnych. Doszło nawet do zwołania wieców, na których krytykowano magistrat, żądając jednocześnie usunięcia burmistrza. Jeden z wieców, konkurencyjny wobec poprzednich, w dniu 3 marca, zorganizowała Polska Partia Socjalistyczna. Autorzy memoriału ostrzegali wojewodę o rosnących wpływach PPS-u⁶⁷. Należy zauważyć, że wiec został zorganizowany w kulminacyjnym okresie konfliktu między radą a magistratem, stąd głównym powodem zwołania wiecu przez bezrobotnych nie musiała być ich sytuacja materialna. Mogli być inspirowani przez część radnych i wykorzystani dla celów politycznych.

Trudny okres na rynku pracy zaczął się od 1929 i 1930 roku, co miało związek ze światowym kryzysem gospodarczym. Sytuacja na rynku pracy w kolejnych latach nie przedstawiała się korzystnie. W roku 1934 liczba bezrobotnych wynosiła: w czerwcu 136 osób (33 korzystało z zasiłków), w październiku 186 osób (13 korzystało z zasiłków, 30 bezrobotnych zatrudniło miasto do czyszczenia rowów), w listopadzie 226 bezrobotnych (31 korzystało z zasiłków, 120 bezrobotnych niezarejestrowanych)⁶⁸.

Rozwiązaniem skutków bezrobocia była inicjatywa z 28 marca 1938 roku oddania gruntów przy szosie kaliskiej na działki dla bezrobotnych na okres 15 lat⁶⁹.

⁶² APK, AMP, sygn. 718, poz. 146, 147, 148.

⁶³ APK AMP, sygn. 718, poz. 142 oraz sygn. 728, poz. 228.

⁶⁴ APK, AMP, sygn. 1359, k. 38–39.

⁶⁵ APK, AMP, sygn. 1359, k. 66.

⁶⁶ Posiedzenie w dniu 8 maja 1919 roku: APK, AMP, sygn. 717, s. 160–161.

⁶⁷ APK, AMP, sygn. 1359, k. 199–203.

⁶⁸ APK, AMP, sygn. 1776, k. 1–7.

⁶⁹ APK, AMP, sygn. 1888, k. 150.

5. MIESZKALNICTWO

W okresie międzywojennym, podobnie jak w całej Wielkopolsce, problemem był brak mieszkań. Głównym powodem tego zjawiska był szybszy wzrost liczby ludności w stosunku do wzrostu liczby mieszkań. Dane statystyczne uzyskane podczas pierwszego spisu ludności z roku 1921 wskazują, że na terenie Pleszewa było 512 nieruchomości z 1665 mieszkańcami.

Sytuacja mieszkaniowa w mieście była na tyle trudna, że w lipcu 1919 roku postanowiono wydzierżawić 23 pomieszczenia w więzieniu na mieszkania za 750 mkp na pół roku⁷⁰. Magistrat tym problemem zajmował się na posiedzeniu już 20 maja 1919 roku⁷¹ oraz 9 grudnia 1919 roku⁷². W tym zakresie radni zgłaszali również interpelacje, w których wskazywano, że sytuacja mieszkaniowa niektórych robotników jest fatalna i muszą spać w stodołach. Dalszy taki stan rzeczy może prowadzić do radykalizacji nastrojów społecznych⁷³. By rozwiązać problem mieszkań rada na posiedzeniu w dniu 4 sierpnia 1921 roku powołała komisję, w której pracowali radni: Janiak, Gielniak, Jubelt, Radomski⁷⁴. Problemem tym zajmował się magistrat na posiedzeniu w dniu 30 sierpnia 1921 roku⁷⁵. Wcześniej, bo już 16 kwietnia 1920 roku magistrat zatrudnił nawet osobę, której celem było wyszukiwanie w mieście wolnych mieszkań⁷⁶.

Szansą na poprawę warunków mieszkaniowych miało być wejście w życie ustawy z dnia 26 września 1922 roku w przedmiocie rozbudowy miast⁷⁷. Ustawa skierowana była do gmin miejskich, w których było brak mieszkań. Zadaniem gmin było dążenie do pobudzenia prywatnej inicjatywy w zakresie budownictwa mieszkaniowego lub rozpoczęcie samodzielnej akcji budowlanej. W tym celu gmina miała pomagać w budowie domów przez odstąpienie gruntów, dostarczenie materiałów budowlanych. Stworzono warunki dla uzyskania środków na sfinansowanie budowy domów. Rady mogły występować do rządu, by rozszerzać granice administracyjne miasta⁷⁸.

W 1922 roku podjęto decyzję o wybudowaniu domu za 2 miliardy mkp⁷⁹. Pobudowano wówczas dom dla 16 rodzin przy ulicy Marszewskiej. Natomiast w roku 1925 przystąpiono do wybudowania domów mieszkalnych dla urzędników z trzypokojowymi mieszkaniami przy Alejach. Środki pozyskano z Ubezpieczalni Krajowej⁸⁰. Budowa domów w bardzo poważny sposób obciążała budżet samorządu miejskiego.

⁷⁰ APK, AMP, sygn. 717, s. 172.

⁷¹ APK, AMP, sygn. 727, poz. 686.

⁷² APK, AMP, sygn. 727, poz. 1077.

⁷³ APK, AMP, sygn. 717, k. 174.

⁷⁴ APK, AMP, sygn. 718, poz. 127.

⁷⁵ APK, AMP, sygn. 728, poz. 260.

⁷⁶ APK, AMP, sygn. 727, poz. 1424.

⁷⁷ Ustawa z dnia 26 września 1922 w przedmiocie rozbudowy miast (Dz. U. Nr 89, poz. 811).

⁷⁸ APK, AMP, sygn. 719, s. 172.

⁷⁹ APK, AMP, sygn. 728, poz. 1288.

⁸⁰ MRP, sygn. Ew. BPH, t. 34.

Na początku lat trzydziestych podjęto dyskusję na temat budowy baraków dla bezdomnych. Mieszkania dla bezdomnych powstały na Przydziałkach. Pierwsza propozycja przedstawiona radnym w dniu 10 października 1930 roku przewidywała budowę tych baraków na Karczemce. Nie było jednak zgody na taką lokalizację. Uważano, że baraki winny powstać w samym mieście lub na jego obrzeżach⁸¹. W dniu 19 sierpnia 1936 roku wyrażono zgodę na zakup terenu pod baraki dla bezdomnych⁸².

6. ESTETYKA I ZIELEŃ MIEJSKA

Nie zapomniano również o estetyce i zieleni miejskiej. W dniu 12 lutego 1920 roku rada miejska przychyliła się do uchwały magistratu i Towarzystwa Upiększania Miasta w sprawie obsadzenia drzewkami ulic miasta. Z kolei 26 października 1920 roku przyjęto statut w przedmiocie zapobieżenia zeszpeceniu wyglądu miasta Pleszewa. W myśl tego statutu, magistrat mógł przeprowadzać zmiany w tych budynkach, które zeszpecały wygląd ulic i placów. Umieszczanie wszelkich szyldów, reklam, napisów, czy wizerunków mogło odbywać się za zgodą władz gminnych. Za nieprzestrzeganie tych zapisów groziła kara grzywny w wysokości 10.000 mkp⁸³.

Przy ulicy Ogrodowej funkcjonował zaś ogród miejski, zwany również ogrodem zamkowym⁸⁴ (dziś park miejski). Znajdował się tam dom ogrodnika, stajnia, oranżeria, pomieszczenia gospodarcze. Bramy wjazdowe były od ulicy Ogrodowej i Słowackiego. W okresie późniejszym część budynków została rozebrana. Obecnie nie ma już po nich żadnych śladów.

W dniu 24 listopada 1919 roku odbyło się posiedzenie komisji ogrodniczej rady miejskiej celem reorganizacji ogrodu miejskiego⁸⁵. Rozważano dwie koncepcje: dzierżawę ogrodu lub samodzielne prowadzenie ogrodu przez miasto i czerpanie dochodu ze sprzedaży warzyw i owoców. W tym celu o opinię poproszono Wielkopolską Izbę Rolniczą. Opinia Izby wskazywała na samodzielne prowadzenie ogrodu i zatrudnienie ogrodnika⁸⁶. Magistrat jednak wydzierżawił drzewa i krzewy. W 1923 roku zawarł kontrakt z ogrodnikiem miejskim Franciszkiem Chraplakiem. W zamian za dzierżawę ogrodu i prawo do płodów owocowych i warzywnych, F. Chraplak nie otrzymywał wynagrodzenia z tytułu zajmowanego stanowiska. Dzierżawę zawarto do 1 listopada 1925 roku⁸⁷. W 1925 roku dzierżawę przedłużono do 1931 roku⁸⁸.

⁸¹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 200.

⁸² APK, AMP, sygn. 1888, k. 125.

⁸³ APK, AMP, sygn. 1928, k. 1.

⁸⁴ Zob. również S. Małyszko, Park Miejski, Pleszew 2007 (maszynopis w posiadaniu Urzędu Miasta i Gminy w Pleszewie): <http://www.pleszew.pl/?m=artykul&dzial=4&sm=95>.

⁸⁵ APK, APM, sygn. 903, k. 49.

⁸⁶ APK, AMP, sygn. 903, k. 59.

⁸⁷ APK, AMP, sygn. 903, k. 105.

⁸⁸ APK, AMP, sygn. 903, k. 107–108.

Prowadzono szereg prac w ogrodzie. W dniu 17 czerwca 1921 roku rada postanowiła wyłożyć na ten cel 60.000 mkp. Środki miały być przeznaczone na reperacje budynków, urządzenie stajni, rozebranie zapadającej się starej oranżerii i wyreperowanie nowej, opłotowanie ogrodu miejskiego.

Już od początku lat dwudziestych toczyła się dyskusja dotycząca przekształcenia ogrodu miejskiego w ogólnodostępny park miejski. Jednak dopiero w latach trzydziestych pojawiają się koncepcje tego przekształcenia. Zapowiedź takich działań miała miejsce na posiedzeniu rady 11 sierpnia 1931 r. Zakładano, że prace te potrwać ok. 3 lat⁸⁹.

Autorem pierwszego projektu parku był Ignacy Piątkowski, zaś drugiego budowniczego miejski – Czopeńko⁹⁰. W 1932 roku przygotowano kosztorys przekształcenia ogrodu w park. W pierwszym wariantie koszt oszacowano na 13.625,45 zł., w drugim zaś, bardziej rozbudowanym, na 25.647,75 zł⁹¹. Kosztorysy obejmowały urządzenie deptaków, nasadzenia wikliny, wykonanie drewnianych mostków, rozbiórkę stajni i drewnianej szopy, przebudowę oranżerii i wykonanie bramy wjazdowej⁹².

Pojawiały się również propozycje by w parku miejskim zbudować dwutorową kręgielnię (koszt wybudowania oszacowano na 4.639,26 zł.). Do przedsięwzięcia

*Lata trzydzieste XX wieku. Staw rybny w ogrodzie miejskim przy ul. Ogrodowej.
Fot. ze zbiorów K. Benedykcińskiej.*

⁸⁹ APK, AMP, sygn. 1883, s. 243.

⁹⁰ APK, AMP, sygn. 903, k. 248.

⁹¹ APK, AMP, sygn. 903, k. 253.

⁹² APK, AMP, sygn. 903, k. 252.

nie przystąpiono jednak z uwagi na brak środków finansowych klubu pleszewskich kręglarzy „Olimpia”⁹³. Ponadto w roku 1933 rozważano możliwość budowy strzelnicy małokalibrowej⁹⁴, jak również kortu tenisowego i miejsca na organizowanie koncertów i zabaw letnich⁹⁵. Ponadto, w dniu 26 października 1933 roku podjęto decyzję o przeznaczeniu części gruntów miejskich przy parku na targowisko⁹⁶.

Natomiast 17 stycznia 1939 roku rada miejska zatwierdziła uchwałę magistratu z dnia 10 grudnia 1938 roku w sprawie zamiany placu pod budowę nowego kościoła w parku miejskim. W planach było przeznaczenie 5.000 metrów kwadratowych parku miejskiego pod budowę kościoła⁹⁷.

Z kolei w plantach miejskich w roku 1920 założono 3 stawy rybne⁹⁸.

Wykonywano również prace remontowe w ratuszu i wokół niego. W roku 1919 zburzono stare domy od strony północnej Rynku, które znajdowały się przy ratuszu⁹⁹. Rada na posiedzeniu w dniu 26 sierpnia 1920 roku przeznaczyła 7.000 mkp na naprawę przeciekającego dachu na ratuszu, przychylając się tym samym do wniosku magistratu z dnia 6 sierpnia 1920 r.¹⁰⁰. Już w lipcu 1919 roku podjęto decyzję o ustawieniu pisuarów w Rynku¹⁰¹, zaś 3 sierpnia 1921 r. wyrażono zgodę na brukowanie drogi przed ratuszem, wg projektu I. Piątkowskiego¹⁰². W tym celu zaciągnięto kredyt. W 1922 roku wykonano dwa filary przed budynkiem ratusza i go otynkowano.

We wrześniu 1922 roku rozpoczęto dyskusję nad odnowieniem figur w Rynku. Magistrat na posiedzeniu w dniu 23 września 1922 roku ustalił, że do tych prac przystąpi się w roku 1923, jak będą sprzyjające warunki atmosferyczne¹⁰³. Do tematu powrócono na posiedzeniu rady w dniu 14 czerwca 1923 roku. Ustalono, że 3 figury zostaną odmalowane, czwarta zaś zostanie dokładnie oczyszczona. Postanowiono, że kratka okalająca figurę zostanie usunięta, a w jej miejsce pobuduje się stopnie¹⁰⁴.

Rosnące wokół ratusza lipy postanowiono usunąć we wrześniu 1922 roku. Ze sprzedaży uzyskano 400 mkp. W miejsce tych drzew zakupiono 30 sztuk akacji (po 500 mkp za sztukę), którymi obsadzono Rynek¹⁰⁵. Akacjami obsadzono również Plac Kościelny. Przed ratuszem w roku 1922 urządzono taras z klombami i trawnikiem.

⁹³ APK, AMP, sygn. 903, k. 172.

⁹⁴ APK, AMP, sygn. 903, k. 215.

⁹⁵ APK, AMP, sygn. 903, k. 258–259.

⁹⁶ APK, AMP, sygn. 1888, s. 68.

⁹⁷ APK, AMP, sygn. 1888, k. 153 oraz W. Zientarski, *Zarys dziejów parafii pod wezwaniem święcia św. Jana Chrzciciela w Pleszewie*, Pleszew 1994, s. 36.

⁹⁸ MRP, sygn. Ew. BPH, T. 34.

⁹⁹ MRP, sygn. Ew. BPH, T. 34.

¹⁰⁰ APK, AMP, sygn. 727, poz. 1725.

¹⁰¹ APK, AMP, sygn. 727, poz. 763.

¹⁰² APK, AMP, sygn. 728, poz. 209.

¹⁰³ APK, AMP, sygn. 728, poz. 1132.

¹⁰⁴ APK, AMP, sygn. 719, s. 152.

¹⁰⁵ APK, AMP, sygn. 728, poz. 1116.

Rok 1925. Pleszewski Rynek wraz z ratuszem. Zdjęcie przedstawia Rynek po przebudowie – wyburzone zostały stare domy, które znajdowały się przed ratuszem, zaś miejsce lip zajęły posadzone w roku 1922 akacje. Fot. ze zbiorów autora.

12 marca 1925 roku przyjęto koncepcję przebudowy Placu Kościelnego, zaś 16 kwietnia 1928 roku podjęto decyzję o rozebraniu pomnika wojny francusko-pruskiej na Placu Wolności¹⁰⁶. Pojawił się również pomysł, przedstawiony na posiedzeniu rady w dniu 10 października 1930 roku, by przeznaczyć jakiś plac w mieście pod budowę pomnika w rocznicę Dziesięciolecia Zwycięskiego Odparcia Najazdu Rosji Sowieckiej. Na kolejnym posiedzeniu, w dniu 7 listopada rada nie zaaprobowwała tego pomysłu¹⁰⁷.

W zakresie czystości, w końcu 1932 roku zaczęła obowiązywać uchwała magistratu dotycząca czyszczenia ulic w mieście¹⁰⁸. Uchwała regulowała w dość szczegółowy sposób obowiązki właścicieli, dzierżawców i administratorów wszelkich nieruchomości położonych w Pleszewie związane z porządkowaniem ulic. Sprzątanie obejmowało czyszczenie chodników, ścieków, połowy jezdni, usuwanie trawy i zielska, pomiędzy brukowymi kamieniami w ściekach lub na chodnikach. Przed zamiataniem ulicy należało „(...) bruk w porze letowej skropić wodą”. Zimą, chodniki musiały być stale czyszczone ze śniegu i lodu, zaś w przypadku gołoledzi chodnik, najpóźniej do godziny 8.00 musiał być posypany piaskiem, lub popiołem miałkim bez gruzu. Czyszczenie ulic musiało być wykonywane codziennie – od 1 kwietnia do 30 września musiały być wyczyszczone najpóźniej do godziny 7.00, zaś od 1 października do 31 marca,

¹⁰⁶ APK, AMP, sygn. 1883, s. 55.

¹⁰⁷ APK, AMP, sygn. 1883, s. 202.

¹⁰⁸ Uchwała magistratu z dnia 7 grudnia 1932 roku w przedmiocie czyszczenia ulic w mieście Pleszewie (Poznański Dziennik Urzędowy z 1933 roku, Nr 1, poz. 10.)

najpóźniej do godziny 8.00. W sytuacji, gdy naprzeciw danej nieruchomości znajdowały się place o charakterze użyteczności publicznej, trawniki lub plantacje, wówczas właściciel tej nieruchomości zobowiązany być czyścić całą jezdnię. Nieprzestrzeganie powyższych zapisów podlegało karze.

7. ELEKTROWNIA I ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ

Niewątpliwym problemem Pleszewa był brak własnej elektrowni, która należała do niemieckiego Towarzystwa „Elektrizitäts Lieferungs – Gesellschaft” w Berlinie.

Jednak już od samego początku funkcjonowania polskiego samorządu terytorialnego podejmowano próby przejścia tej elektrowni. W grudniu 1919 roku magistrat, po wysłuchaniu opinii inżyniera Sroczyńskiego oraz wskazówek Urzędu Likwidacyjnego i Departamentu Skarbu, cofnął jednak wniosek o zakup elektrowni¹⁰⁹. Nie było to jedyne posiedzenie magistratu, na którym omawiano kwestię elektrowni¹¹⁰. Ponadto, magistrat udzielał często elektrowni zaliczek i kredytów na zakup węgla. Istniały również problemy ze ściąganiem należności za prąd. Kwestie elektrowni były często poruszane na posiedzeniu rady, w tym, w dniu 15 maja 1919 roku, kiedy to burmistrz S. Karzewski poinformował radnych, że Towarzystwo żąda, by sprawę podwyższenia cen na energię poddać pod sąd polubowny¹¹¹.

W dalszym ciągu nie wykupiono elektrowni. W dniu 15 lutego 1923 roku radni dali wolną rękę magistratowi, co do zakupu elektrowni¹¹². Temat elektrowni powrócił w listopadzie 1924 roku, kiedy odbyła się bardzo długa dyskusja, w której postanowiono jak najszybciej wykupić elektrownię. Aby przyspieszyć zakup planowano powołać nawet specjalną komisję¹¹³.

Systematycznie na posiedzeniach rady i magistratu pojawiał się problem opłat za energię, jak i sam wykup elektrowni z rąk niemieckich. Trwały rozmowy dotyczące kupna elektrowni. Ostatecznie do jej zakupu doszło 6.09.1934 r.

Częstym tematem posiedzeń rady miejskiej i magistratu była również kwestia zakupu i eksploatacji torfu¹¹⁴. Powołano nawet specjalną komisję torfową, zaś w Tursku wydzierżawiono 80 mórg łąki do suszenia torfu. Z powodu braku opału zdecydowano się także na zakup od rządu 250 mórg lasu w Psieniu¹¹⁵, Wieczynie i Suchozrzewie. Na ten cel zaciągnięto kredyt w wysokości 250.000 marek¹¹⁶.

¹⁰⁹ Posiedzenie rady miejskiej w dniu 15.12.1919 r.

¹¹⁰ Zob. m.in. posiedzenia w dniu 10.10.1919; 5.11.1919; 15.12.1919; 29.06.1920, 12.07.1920. APK, AMP, sygn. 727, poz. 934, 988, 1102, 1619, 1163.

¹¹¹ APK, AMP, sygn. 717, s. 162.

¹¹² APK, AMP, sygn. 719, s. 106.

¹¹³ APK, AMP, sygn. 720, s. 148–149.

¹¹⁴ Zob. posiedzenia magistratu w dniu 9.12.1919; 29.02.1920; 12.03.1920; 22.03.1920; 10.07.1920. APK, AMP, sygn. 727, poz. 1091, 1273, 1332, 1369, 1643.

¹¹⁵ Magistrat kwestią zakupu lasu w Psieniu zajmował się na posiedzeniach w dniu: 2.02.1920; 8.02.1920; 22.02.1920. APK, AMP, sygn. 727, poz. 1225, 1249, 1261.

¹¹⁶ APK, AMP, sygn. 717, s. 192.

8. ROZWÓJ I PLANY ROZBUDOWY MIASTA

Plany rozbudowy miasta zostały stworzone już w okresie pruskiej niewoli na przełomie lat 1912/1913. Autorami planu byli inżynierowie Melcer i Kranz (Technisches Bureau, Breslau)¹¹⁷.

Obszar miasta w okresie międzywojennym wynosił 1122 ha. Ciekawie przedstawia się analiza powierzchni Pleszewa na tle innych miast województwa, których liczba mieszkańców była w przedziale od 5 do 10 tysięcy mieszkańców.

Należy zwrócić uwagę na strukturę powierzchni Pleszewa w okresie międzywojennym. Dominowała własność prywatna. Niewielka część powierzchni należała do samorządu, co wydaje się zjawiskiem niekorzystnym, szczególnie w kontekście rozbudowy i rozwoju miasta. Sytuacja ta dotyczyła zwłaszcza terenów niezabudowanych. Wśród grupy miast pomiędzy 5 – 10 tysięcy mieszkańców Pleszew posiadał najmniej terenów, których właścicielem było miasto. Nie było w zasadzie żadnego zapasu gruntów miejskich. O ile Pleszew miał tylko 1 ha, inne miasta znacznie więcej: Jarocin – 51 ha, Września – 57 ha, Śrem – 363 ha, Chodzież – 282 ha, Rogoźno – 203 ha, Ostrzeszów – 404 ha, Trzemeszno – 60 ha. Wg obowiązujących norm urbanistycznych gmina powinna posiadać od 40% do 60% ogólnej powierzchni miasta¹¹⁸.

Dodatkowo Pleszew posiadał 50 ha poza granicami miasta¹¹⁹. W mieście było 11,6 km dróg, w tym blisko 9 km wybrukowanych, głównie w okresie zaborów. Drzew przy drogach było zaś 728¹²⁰.

Natomiast liczba ludności kształtowała się na następującym poziomie: w roku 1921 – 7.638¹²¹; 1926 – 8.415¹²²; 1929 – 8.666¹²³; 1930 – 8.668¹²⁴; 1931 – 8.329¹²⁵; 1932 – 8.688¹²⁶; 1935 – 9.662¹²⁷; 1937 – 9.994¹²⁸. Najwięcej było Polaków (ok. 90% mieszkańców). W dalszej kolejności była ludność pochodzenia niemieckiego (ok. 350 osób) oraz żydowskiego (ok. 60 osób).

¹¹⁷ APK, AMP, sygn. 1053, k. 94.

¹¹⁸ U. Cynalewska, *Sytuacja społeczno-ekonomiczna miast wielkopolskich w międzywojennym dziesięcioleciu 1918–1939*, Warszawa-Poznań 1977, s. 146–147.

¹¹⁹ Ibidem, 148.

¹²⁰ Dane za rok 1935. APK, AMP, sygn. 763, k. 105.

¹²¹ Spis powszechny Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo poznańskie, Warszawa 1928, s. 3.

¹²² *Dzieje miasta Pleszewa od chwili założenia po dobę obecną*, s. 2 (MR, EwBPH, t. 34).

¹²³ APK, AMP, sygn. 1777, k. 42.

¹²⁴ *Opis miasta Pleszewa* (MR, EwBPH, t. 34).

¹²⁵ APK, AMP, sygn. 763, k. 118.

¹²⁶ *Na 40-lecie Koła Śpiewackiego „Lutnia” w Pleszewie 1896–1936 z krótkim zarysem dziejów miasta Pleszewa*, Pleszew 1936, s. 50.

¹²⁷ APK, AMP, sygn. 763, k. 112.

¹²⁸ „Orędownik Pleszewski”, Nr 4 z 11 grudnia 1937, s. 2.

Tabela 10: Podział powierzchni miejskiej według sposobu użytkowania w 1931 roku.

Miejscowość	Powierzchnia miasta (w ha)											parków, ogrodów, skwerów	arterii i placów komunikacyjnych	cmentarzy
	zabudowana				niezabudowana				ogółem	ogółem	parków, ogrodów, skwerów			
	Ogółem	komunalne	państwowe	prywatne	komunalne	państwowe	prywatne							
Pleszew	1 122	3	8	139	811	1	0	810	113	37	11			
Jarocin	747	3	20	42	622	51	20	551	55	0	5			
Szamotuły	979	4	20	56	854	7	199	648	35	5	5			
Września	627	2	22	40	499	57	13	429	52	8	4			
Śrem	1 177	1	16	38	1 056	363	6	687	41	19	6			
Chodzież	1 383	6	4	182	1 171	282	2	887	14	0	6			
Kępno	694								47	6	5			
Gostyń	743	2	1	62	640	23	8	609	31	3	4			
Rogoźno	1 624	5	2	121	1 434	203	3	1 228	55	2	5			
Ostrzeszów	1 946	2	4	150	1 712	404	12	1 296	71	3	4			
Trzemeszno	1 834	28	13	279	1 457	60	1	1 396	46	5	6			

Źródło: Statystyka Polska, Seria B, z. 14, s. 26–29 (za: U. Cynalewska, Sytuacja społeczno – ekonomiczna miast wielkopolskich w międzywojennym dwudziestolecu, Warszawa – Poznań 1977, s. 145–146.

Tabela 11: Urodzenia, zgony oraz małżeństwa w księgach USC w Pleszewie w latach 1919–1939.

Rok	Urodzenia	Zgony	Małżeństwa
1919	201	180	64
1920	221	202	60
1921	235	203	66
1922	234	146	62
1923	212	150	38
1924	236	140	44
1925	239	118	41
1926	250	177	41
1927	230	183	45
1928	237	156	47
1929	233	152	46
1930	224	145	41
1931	219	144	44
1932	194	137	51
1933	205	143	41
1934	181	154	48
1935	189	130	53
1936	189	133	58
1937	203	144	62
1938	170	138	62
1939	199	162	35

Źródło: Księgi Urzędu Stanu Cywilnego Miasta Pleszewa z lat 1919–1939.

W okresie międzywojennym do działań mających na celu rozbudowę miasta należało m.in. pozyskiwanie nowych terenów pod budownictwo w mieście, wcześniej niezabudowane. Powstawały nowe ulice, do których należy zaliczyć m.in.:

- ulicę Targową (1.10.1935 r.)¹²⁹,
- ulicę Strumykową (7.02.1936 r.)¹³⁰,
- ulicę Batorego (19.08.1936 r.)¹³¹,
- ulicę Traugutta,
- ulicę Kubackiego,
- ulicę Krótką.

¹²⁹ APK, AMP, sygn., 1888, k. 116.

¹³⁰ APK, AMP, sygn., 1888, k. 119.

¹³¹ APK, AMP, sygn., 1888, k. 125

W dniu 4 września 1924 roku rada podjęła uchwałę o uznanie drogi dojazdowej do kasyna, obok boiska, za publiczną¹³².

Na tzw. malińskich parcelach zaczynają powstawać ulice Zachodnia, Pomorska, Kurlandzka (obecnie Nowa) oraz Gdańska.

Uchwalenie ustawy z dnia 26 września 1922 roku w przedmiocie rozbudowy miast¹³³ spowodowało, że pojawiła się szansa na rozbudowę terytorialną miasta. W dniu 14 maja 1925 roku powołano Komitet Rozbudowy Miasta¹³⁴ określając sferę interesów miasta Pleszewa. W gminie Baranów było to 288 ha, gminie Kowalew – 120 ha, gminie Nowawieś¹³⁵ – 244 ha, zaś w obszarze dworskim Malinie – 244 ha¹³⁶. W pracach komitetu rozbudowy uczestniczyli: L. Cieślak, F. Jankowski, S. Bielski, W. Hoffmann, M. Janiak, W. Radomski, J. Madyński, R. Gajewski, J. Biernacki, F. Tokarski oraz L. Musiałek¹³⁷. Także w kolejnych kadencjach rady powoływano komitety rozbudowy miasta.

Szczególne plany władze Pleszewa miały w odniesieniu do obszaru dworskiego Malinie. Od roku 1842 właścicielami Malinia była rodzina Jouanne: Beniamin, Beniamin Jules, Günter, a następnie Christian¹³⁸.

W dniu 11 czerwca 1926 roku wystosowano pismo w sprawie włączenia do miasta części obszaru dworskiego Malinie. Argumentowano to tym, że włączenie przyniosłoby szereg korzyści gospodarczych i finansowych. Miasto osiągałoby również więcej podatków i opłat¹³⁹. Pierwsze propozycje dotyczyły terenu 17 hektarów Malinia – na południe od szosy poznańskiej i na zachód od drogi Malińskiej (w miejscu domu fiskusa sądownego)¹⁴⁰. W tym celu do właściciela Malinia – Güntera von Jouanna (z Chorzewa) udali się przedstawiciele Komitetu Rozbudowy Miasta. Odpowiedź G. von Jouanna była negatywna. Był jednak skłonny sprzedać inny teren majątności Malinie, który był zlokalizowany przy obszarze dworskim Marszew (na północ do Pleszewa i na zachód od szosy Marszewskiej). Jego propozycja nie znalazła akceptacji u władz miasta¹⁴¹. Uważano jednak, że nawet brak zgody G. von Jouanna nie przeszkadza w przejęciu gruntów, którymi zainteresowane było miasto, bowiem teren ten mógł być objęty, w myśl stosownych przepisów, przymusową parcelacją. Na to nie zgodził się właściciel Malinia i zaangażował w sprawę adwokata Ciechowicza z Poznania¹⁴².

¹³² APK, AMP, sygn. 720, s. 89–90.

¹³³ Ustawa z dnia 26 września 1922 w przedmiocie rozbudowy miast (Dz. U. Nr 89, poz. 811).

¹³⁴ Statut komitetu uchwalono 17 września 1925 roku (APK, AMP, sygn. 1052, k. 26).

¹³⁵ Pisownia oryginalna.

¹³⁶ APK, AMP, sygn. 1053, k. 33.

¹³⁷ APK, AMP, sygn. 1053, k. 33.

¹³⁸ *Majątki Wielkopolskie. Tom II, Powiat Pleszewski*, opr. S. Małyszko, Ł. Gajda, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno – Spożywczego w Szreniawie 1997, s. 130.

¹³⁹ APK, AMP, sygn., 1053, k. 15.

¹⁴⁰ APK, AMP, sygn., 1053, k. 33.

¹⁴¹ APK, AMP, sygn., 1053, k. 34.

¹⁴² APK, AMP, sygn., 1053, k. 36.

Stanowisko i opinię von Jouanna potwierdził starosta, który nie zatwierdził decyzji o przymusowej parcelacji zwracając uwagę, że obszar majątności Malinie nie leżał w granicach miasta, ale był wyłącznie w sferze interesów miasta¹⁴³.

Sprawa trafiła przed Wojewódzki Sąd Administracyjny, który 27 stycznia 1927 roku odmówił włączenia do granic miasta nie tylko obszaru dworskiego Malinie, ale również gmin Baranów, Kowalew, Nowawieś¹⁴⁴. W opinii sądu nie było publicznego uzasadnienia do przyłączenia tych terenów do Pleszewa. Władze miejskie wniosły odwołanie do Wojewódzkiej Rady Administracyjnej. Ta, 7 listopada 1929 roku podtrzymała decyzję sądu wojewódzkiego¹⁴⁵. Także w kolejnych latach stawiano wnioski o włączenie części obszaru dworskiego Malinie do Pleszewa¹⁴⁶.

Dokonania samorządu miejskiego z lat 1919–1939 to między innymi¹⁴⁷:

- przebudowa Rynku – wyburzenie domów od strony północnej (rok 1919),
- wykonanie 3 stawów rybnych w Plantach (rok 1920),
- budowa domów dla 16 rodzin robotniczych i bezdomnych przy ulicy Marszewskiej (rok 1921/1922),
- prace remontowe na Rynku (rok 1922),
- przebudowa szkoły wydziałowej przy ul. Ogrodowej (rok 1922),
- budowa 3 stawów na Nerze (rok 1922),
- gruntowny remont ćwicni miejskiej (rok 1925),
- budowa domów mieszkalnych (urzędniczych) przy Alejach (rok 1926),
- rozbudowa gimnazjum (rok 1926),
- budowa czteropiętrowej konstrukcji wspinanej dla straży pożarnej (rok 1928),
- budowa domu dla 12 rodzin bezdomnych przy Przydziałkach,
- urządzenie targowiska (rok 1933),
- urządzenie plantacji miejskich przy ul. Ogrodowej (rok 1933),
- budowa warsztatów wodociągowych (rok 1934),
- rozbudowa remizy strażackiej (rok 1935),
- powiększenie stawu rybnego (rok 1936).

W tym czasie wykonano również szereg prac w zakresie kanalizowania i wodociągowania miasta. Kanalizację pobudowano m.in. w ulicach: Marszewskiej, Poznańskiej, Hallera, Kaliskiej, Tyniec, Bramkowej, Kraszewskiego, Kościelnej, Zamkowej. Przebrukowano również wiele ulic.

¹⁴³ APK, AMP, sygn., 1053, k. 48.

¹⁴⁴ APK, AMP, sygn., 1053, k. 77.

¹⁴⁵ APK, AMP, sygn., 1053, k. 81 oraz *Dzieje miasta ...*, op. cit., s. 4.

¹⁴⁶ Np. 30.04.1935 r. (APK, AMP, sygn. 1888, k. 112) oraz 25.03.1936 r. (APK, AMP, sygn. 1888, k. 120).

¹⁴⁷ APK, AMP, sygn. 775, k. 40–41.

¹⁴⁸ Zob.: *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925r. (przewodnik); Wystawa przemysłowo – rolnicza w Pleszewie od 14 – 21 sierpnia 1938. Przewodnik, Pleszew 1938.*

Dwukrotnie, w roku 1925 i 1938 Pleszew zorganizował wystawy rolniczo – przemysłowe¹⁴⁸. Życie gospodarcze Pleszewa koncentrowało się w centrum miasta: w Rynku, na ulicy Kaliskiej, Poznańskiej, Sienkiewicza, Garncarskiej, Gnieźnieńskiej. Było ponad 250 podmiotów funkcjonujących w handlu, przemyśle, rzemiośle oraz w rolnictwie¹⁴⁹. Część z nich znana była w całej Wielkopolsce.

¹⁴⁹ Obliczenia własne na podstawie: *Księga adresowa Polski (wraz z W.M. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa 1928*, Warszawa, s. 1387–1389.

ROZDZIAŁ V

BURMISTRZOWIE PLESZEWA

Stefan Karczewski

(1872 – 1925)

Fot. ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Pleszewie

Urodzony 11 czerwca 1872 roku w Gnieźnie. Ojciec S. Karczewskiego – Władysław był sekretarzem sądowym. Matka Eleonora z Kossowskich pochodziła z Kowalewa¹. W roku 1906 ożenił się z urodzoną 4 maja 1878 roku Zofią z Włodarskich pochodzącą ze znanej pleszewskiej rodziny. Ojciec Zofii – Stanisław był nauczycielem, pełniącym również funkcję organisty². Sylwetkę S. Włodarskiego opisuje ks. Kazimierz Niesiołowski w książce „Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa”³. Charakteryzuje go, jako doskonałego pedagoga oraz wielkiego wielbiciela muzyki i śpiewu: „Czy w dni powszechnie, czy w uroczystości świąteczne śpiew i muzyka kościelna były zawsze miłe i piękne, prawdziwie ku chwale Bożej”. Także wśród lokalnej społeczności S. Włodarski cieszył się autorytetem i szacunkiem, stąd jak pisze ks. K. Niesiołowski „Pogrzeb tego patrioty, nauczyciela i wiernego sługi kościoła był manifestacją uczuć, jakie ożywiały serca dwóch pokoleń, które zmarły wychowywał i prowadził do Boga”. Wiele lat później, wnuczka S. Włodarskiego – Zofia Karczewska – Markiewicz książkę pt. „Panna Lodowata”⁴ zadedykowała właśnie jemu: „Pamięci mojego dziadka Stanisława Włodarskiego”. Matką Z. Karczewskiej była Rozalia Kaush. Zofia Karczewska zmarła w Pleszewie 9 lipca 1953 r.⁵

¹ USC Pleszew, 1906r., Nr 10, cz. B.

² Ibidem.

³ K. Niesiołowski, *Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa*, Pleszew 1938, s. 62–63.

⁴ Z. Karczewska – Markiewicz, *Panna Lodowata*, Poznań 1973.

⁵ USC Pleszew, 1953r., Nr 84, cz. C.

Zofia i Stefan Karczewscy mieli czworo dzieci⁶. Najstarszym była Bogumiła Irena urodzona 4 kwietnia 1907 roku w Pleszewie⁷, absolwentka pleszewskiego gimnazjum (rocznik 1925)⁸. Działała w pleszewskim harcerstwie, pełniąc m.in. w roku 1928 funkcję drużynowej w II Drużynie Żeńskiej im. M. Konopnickiej⁹. Nauczała w Koedukacyjnej Szkole Wydziałowej przy ul. Ogrodowej, zaś w latach 1946–1947 uczyła geografii w pleszewskim gimnazjum¹⁰. W dniu 26 lipca 1947 roku zawarła związek małżeński z urzędnikiem Janem Sokołowskim, który zamieszkiwał w Poznaniu przy ulicy Marcelińskiej¹¹. Świadkiem na ślubie Sokołowskich była Stefania Rzepecka, córka dr. Wojciecha Likowskiego oraz Ludomiry ze Zboralskich. Zarówno rodzina Likowskich (Władysław), jak i Zboralskich (Władysław) brała czynny udział w działalności pleszewskiego samorządu w pierwszych latach niepodległej Polski. Bogumiła po opuszczeniu Pleszewa mieszkała w Bydgoszczy przy ulicy Bojowników PPR. B. Karczewska zmarła 1 maja 1965 roku¹².

Drugim dzieckiem był Władysław, urodzony 20 maja 1909 roku również w Pleszewie. Absolwent pleszewskiego gimnazjum (rocznik 1927)¹³. Był żołnierzem Wojsk Polskich. Służył m.in. w Poznaniu, Radomiu, Piankach, zaś po II wojnie światowej w Nowym Dworze Mazowieckim. Zmarł w Poznaniu 16 czerwca 1968 roku¹⁴.

Kolejnym dzieckiem była urodzona 14 maja 1911 roku – Zofia¹⁵. Absolwentka pleszewskiego gimnazjum (rocznik 1928 r.)¹⁶ oraz filologii francuskiej (1933 r.). Była pracownikiem naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Uniwersytetu Warszawskiego; twórcą Katedry Iberystyki¹⁷. We wspomnianej już książce „Panna Lodowata” opisuje swoje rodzinne miasto oraz rodzinę: pradziadka Marcina i dziadka Stanisława. We wstępie można przeczytać: „W pierwotnym zamyśle miała to być książka o moich przodkach – powstańcach i nauczycielach. Pragnęłam ocalić od zapomnienia tych ludzi, w których życiorysach odbijają się polskie losy narodowe XIX wieku. Jednakże – w miarę jak narastała dokumentacja – sprawy mające stanowić jedynie tło zaczęły zajmować miejsce czołowe i w końcu przesłoniły samych bohaterów. Ale chociaż pojawiają się oni tylko marginesowo, sądzę że ich sylwetki są wyraziste”. Z. Karczewska - Markiewicz zmarła 11 lipca 1975 roku w Warszawie. Jest pochowana na Powązkach¹⁸.

⁶ Zob.: Księga kontroli ruchu ludności nr 1523 (Zofii Karczewskiej)

⁷ USC Pleszew, 1907r., Nr 83, cz. A.

⁸ R. Borkiewicz, R. Kulig R., J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie. Lata. Szkoła. Gimnazjum i Liceum w Pleszewie w latach 1871 – 1996*, Pleszew 1996, s. 298.

⁹ Zob.: Gulczyński A., *Harcerstwo pleszewskie do roku 1939*, Pleszew 1986, s. 29.

¹⁰ R. Borkiewicz, R. Kulig R., J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie. Lata ...*, op. cit., s. 294.

¹¹ USC Pleszew, 1947r., Nr 54.

¹² Ibidem.

¹³ R. Borkiewicz, R. Kulig R., J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie. Lata ...*, op. cit., s. 298.

¹⁴ USC Pleszew, 1909r., Nr 110, cz. A.

¹⁵ USC Pleszew, 1911r., Nr 101, cz. A.

¹⁶ R. Borkiewicz, R. Kulig R., J. Piasecki, A. Szymański, *Ludzie. Lata ...*, op. cit., s. 298.

¹⁷ Szymański A., *Absolwenci Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. S. Staszica w Pleszewie – nauce i sztuce polskiej*, Pleszew 1988, s. 6–7.

¹⁸ Ibidem, s. 7.

Najmłodszym dzieckiem Zofii i Stefana Karczewskich był Józef, urodzony 28 marca 1914 roku¹⁹. Zamordowany podczas II wojny światowej²⁰

Stefan Karczewski posiadał wykształcenie elementarne, był kupcem. Prowadził sklep z bławatami w Ryнку, pod numerem 5. Trudnił się również produkcją kilimów²¹.

S. KARCZEWSKI

Rynek nr. 5. PLESZEW Telef. nr. 64

poleca

Nowości w towarach bławatnych, materiałach na ubrania męskie, bieliznę dla pań, panów i dzieci.

Wszelkie towary krótkie. Przybory do sukien.

SPECJALNOŚĆ: Kilimy własnego wyrobu, bezkonkurencyjne, wykonane z czystej wełny, bez domieszek. Pierwszorzędna jakość, wzory artystyczne, w szer. 350 cm.

Oznaczone złotymi medalami!

Druk reklamowy przedsiębiorstwa S. Karczewskiego, który zamieszczony został w Przewodniku po wystawie rolniczo – przemysłowej w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925 roku.

Stefan Karczewski został mianowany burmistrzem przez Radę Ludową 3 stycznia 1919 roku²². Na pierwszym posiedzeniu Rady Miejskiej Miasta Pleszewa w dniu 2 kwietnia 1919 roku został wybrany zastępcą burmistrza, funkcję pełnił do listopada 1920 r. Aż do wyboru J. Kolipińskiego na Burmistrza Pleszewa w dniu 17 listopada 1919 roku sprawował równocześnie obowiązki burmistrza²³. W roku 1920 zgłosił się na ochotnika do Wojska Polskiego²⁴. Po rezygnacji z funkcji zastępcy burmistrza został sędzią pokoju przy sądzie powiatowym²⁵. W październiku 1925 roku został wybrany radnym Rady Miejskiej z Listy Obywatelskiej²⁶.

¹⁹ USC Pleszew, 1914r., Nr 54, cz. A.

²⁰ Informacja z nagrobka Karczewskich na cmentarzu przy ulicy Kaliskiej.

²¹ *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925r. (przewodnik).*

²² A. Gulczyński, *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918 – 1919*, Pleszew 1988, s. 8.

²³ APK, AMP, sygn. 727, poz. 780; sygn. 717, s. 157; sygn. 717, s. 189.

²⁴ APK, AMP, sygn. 764, k. 51.

²⁵ APK, AMP, sygn. 764, k. 39 i 55.

²⁶ APK, AMP, sygn. 745, k. 53.

Praca w samorządzie to tylko fragment działalności S. Karczewskiego w lokalnym środowisku. Jeszcze w okresie zaborów, pracował w Komitecie przygotowującym wystawę w roku 1912²⁷. W wystawie rolniczo – przemysłowej w roku 1925 zasiadał w Komitecie honorowym²⁸. Działał również w Banku Pożyczkowym, gdzie w latach 1924–1925 był prezesem Rady Nadzorczej²⁹. Od 1914 roku był Prezesem Zarządu Towarzystwa Śpiewu „Lutnia”, a w roku 1919 wybrany został na Prezesa Koła Śpiewackiego „Lutnia”³⁰.

Ponadto dnia 2 września 1921 r. wojewoda poznański mianował Stefana Karczewskiego (wspólnie z A. Szenicem) na członka Komisji przywłaszczeniowej na powiat pleszewski. Celem komisji było przeniesienie własności nieruchomości miejskich oraz nieruchomości fabrycznych³¹.

Karczewscy początkowo mieszkali w Rynku pod numerem 5³², zaś od 1920 roku w kamienicy przy ulicy Poznańskiej 51 (obecnie jest to Poznańska 53)³³.

Stefan Karczewski zmarł 15 listopada 1925 roku w Zakładzie S.S. Elżbietanek w Poznaniu (ul. Łąkowa 1/2) w wieku 53 lat³⁴. Jest pochowany na cmentarzu przy ul. Kaliskiej w Pleszewie.

²⁷ *Wystawa rolniczo – przemysłowa ...*, op. cit.

²⁸ Ibidem.

²⁹ M. Piasecka, J. Piasecki, *Sprawy i ludzie Banku Spółdzielczego w Pleszewie (1862–1872–1997)*, Pleszew 1997, s. 312.

³⁰ *Na 40-lecie Koła Śpiewackiego „Lutnia” w Pleszewie 1896–1936 z krótkim zarysem dziejów miasta Pleszewa*, Pleszew 1936, s. 16.

³¹ *Dziennik Urzędowy Województwa Poznańskiego* z 1921r. Nr 38, poz. 693.

³² Zob. trzecią kamienicę od prawej strony na pocztówce nr 15 w: *Pleszew w starej pocztówce do roku 1945*, opr. J. Szpunt, Pleszew 2001, s. 15.

³³ Księga kontroli ruchu ludności nr 1523 (Z. Karczewskiej).

³⁴ USC Poznań, 1925r., Nr 1850, cz. C.

Jan Kolipiński

(1880 – 1961)

Fot. ze zbiorów rodziny Kolipińskich (w zbiorach Muzeum Regionalnego)

Albina Kolipińska prowadziła skład papieru, zabawek oraz porcelany w Rynku 19. Angażowała się w życie kulturalne i towarzyskie Pleszewa. Umarła 8 marca 1912 roku; pochowana została na cmentarzu przy kościele św. Floriana. Jan Kolipiński, po śmierci żony Albiny, ożenił się z jej siostrą – Pelagią (zmarła w 1938 roku)³⁹.

Jan Kolipiński uczęszczał do gimnazjum w Gnieźnie, gdzie wstąpił do tajnego stowarzyszenia pod nazwą „Towarzystwo Tomasz Zana”. Po próbach dalszej nauki – początkowo we Lwowie, a następnie w Lipsku w Wyższej Szkole Handlowej,

Rok 1907. Jan Kolipiński z żoną Albina przed sklepem Samulskich. Fot. Ze zbioru rodziny Kolipińskich w posiadaniu D. Makowskiej.

³⁵ USC Pleszew, 1912r., Nr 24, cz. B.

³⁶ USC Pleszew, 1920r., Nr 4, cz. C.

³⁷ USC Pleszew, 1908, Nr 38, cz. A.

³⁸ USC Pleszew, 1910, Nr 96, cz. A.

³⁹ USC Pleszew, 1912, Nr 24, cz. B.

Rok 1914/1915. Jan Kolipiński z żoną oraz dziećmi. Fot. Ze zbioru rodziny Kolipińskich w posiadaniu D. Makowskiej.

zatrudnił się jako korepetytor synów pleszewskiego lekarza – Wiktora Kirschsteina. Po przybyciu do Pleszewa zaangażował się w życie kulturalne miasta, współorganizując wieczory muzyczne (grał na wiolonczeli, basach, fortepianie)⁴⁰. Był również rendan-tem Kasy Chorych oraz współzałożycielem i dyrektorem Banku Kupieckiego, którego siedziba początkowo znajdowała się w Rynku pod numerem 19. Po ukonstytuowaniu się pierwszej w Drugiej Rzeczypospolitej rady miejskiej w 1919 roku został wybrany na członka magistratu⁴¹. Burmistrzem był od 17 listopada 1919 roku do 16 kwietnia 1921 roku⁴².

Rodzina Kolipińskich podczas pobytu w Pleszewie zamieszkiwała w Rynku pod numerem 19 oraz na Al. Marcinkowskiego 4.

Jan Kolipiński z rodziną wyprowadził się w 1921 roku do Szamotuł, gdzie otworzył spółkę pod nazwą „Olejarnia Szamotuły”. Firma nie przetrwała jednak lat wielkiego kryzysu i zbankrutowała. Wyprowadził się wówczas do Bydgoszczy, pracując jako wykładowca w Małym Seminarium Zgromadzenia Ducha Św⁴³.

⁴⁰ Wspomnienie wnuczki J. Kolipińskiego - Barbary Roszkowskiej, Warszawa, 1.10.2000 r. (w posiadaniu Muzeum Regionalnego w Pleszewie).

⁴¹ APK, AMP, sygn. 727, poz. 675–680.

⁴² APK, AMP, sygn. 717, s. 189 oraz sygn. 718, poz. 47.

⁴³ Wspomnienie ..., op. cit.

W 1936 roku, na zaproszenie rodziny, wyjechał do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, gdzie uczył swoich bratanków języka polskiego i polskiej historii. Po powrocie, w roku 1937 osiadł w Inowrocławiu, gdzie zarabiał głównie korepetycjami. Jako pedagog był prekursorem stosowania tzw. pomocy dydaktycznych, rysując swoim uczniom loteryjki do nauki ortografii, czy słówek z języków obcych. W czasie II wojny światowej zaangażowany był w tajne nauczanie, pełniąc funkcję kuratora na okręg inowrocławski. Po wojnie, aż do 1958 roku zajmował się wyłącznie udzielaniem korepetycji. W 1958 roku z uwagi na stan zdrowia przeprowadził się do córek, do Poznania⁴⁴.

Jak wspomina wnuczka B. Roszkowska – pasją J. Kolipińskiego było nauczanie. Gdy w Pleszewie brak było gimnazjum, przygotowywał młodzież do egzaminów, które odbywały się w Ostrowie Wlkp. Także po odzyskaniu niepodległości pracował na rzecz pleszewskiego gimnazjum. W roku 1919 był nauczycielem języka francuskiego⁴⁵.

Jan Kolipiński zmarł 26 października 1961 roku. Został pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu, na Górczynie w Poznaniu. Potomkowie J. Kolipińskiego obecnie mieszkają w Warszawie⁴⁶.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem oraz informacja wnuczki J. Kolipińskiego Doroty Makowskiej, Warszawa – Pleszew, 14.04.2006 r. (w posiadaniu autora).

Franciszek Nowacki

(1886 – 1952)

Fot. ze zbiorów
R. Smitkowskiego

Urodzony 15 listopada 1886 roku w Ostrzeszowie⁴⁷. Jego ojcem był Antoni, zaś matką Weronika z Dudkiewiczów. Żoną F. Nowackiego była Pelagia z Weidnerów⁴⁸. Mieli troje dzieci. Pierwszym dzieckiem był Mieczysław urodzony 17 lutego 1920 roku. W latach 1945–1947 był burmistrzem Barwic, natomiast od 1947–1949 sprawował funkcję burmistrza Szczecinka. Zmarł 1 czerwca 1996 roku i pochowany jest w Szczecinku⁴⁹. Drugim dzieckiem była Bożena Izabela urodzona w Pleszewie 29 maja 1922 roku⁵⁰. Wysłała za mąż za Romualda Smitkowskiego. Zmarła 20 marca 1988 roku w Lesznie, gdzie jest pochowana⁵¹. W Pleszewie 12.07.1925 roku przyszedł na świat również syn Wojciech Janusz, który zmarł 9.12.1929 roku⁵².

F. Nowacki walczył w powstaniu wielkopolskim⁵³. Ukończył szkołę powszechną oraz cztery klasy gimnazjum prywatnego. Przed objęciem funkcji burmistrza Pleszewa był sekretarzem miejskim i policyjnym w Ostrzeszowie⁵⁴.

Burmistrzem Pleszewa został wybrany 3 czerwca 1921 roku⁵⁵. Funkcję pełnił do 16 sierpnia 1933 roku⁵⁶. W latach 1927–1929 nie sprawował funkcji burmistrza, co związane było z toczącym się postępowaniem przed Wojewódzką Komisją Dyscyplinarną w Poznaniu. Był najdłużej sprawującym funkcję burmistrza Pleszewa w okresie międzywojennym. Aktywnie uczestniczył w działalności pleszewskiego Strzeleckiego Bractwa Kurkowego. Gdy reaktywowano bractwo w roku 1922 został jego pierwszym prezesem. Na czele bractwa stał do kwietnia 1929 roku⁵⁷.

W okresie, gdy rodzina Nowackich przebywała w Pleszewie zamieszkiwała przy ulicy Sienkiewicza nr 23, a następnie przy ul. Polnej 6 (obecna ulica Wyspiańskiego 11).

⁴⁷ USC Leszno, Odpis Skrócony Aktu Zgonu, 107/1952.

⁴⁸ Informacja wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno 9.05.2006 (w posiadaniu autora).

⁴⁹ Informacja wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno 19.06.2006 (w posiadaniu autora).

⁵⁰ USC Pleszew, 1922 r., Nr 114, cz. A.

⁵¹ Informacja wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno 9.05.2006 (w posiadaniu autora).

⁵² USC Pleszew, 1925 r., Nr 131, cz. A oraz USC Pleszew, 1929r., Nr 145, cz. C.

⁵³ Informacja wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno 9.05.2006 (w posiadaniu autora).

⁵⁴ Informacja z wyciągu aktu urodzenia Mieczysława Nowackiego, USC Ostrzeszów 141/1920.

⁵⁵ APK, AMP, sygn. 718, poz. 87.

⁵⁶ APK, AMP, sygn. 1888, s. 36.

⁵⁷ W. Hajdziony, *Kurkowe Bractwo Strzeleckie w Pleszewie w okresie międzywojennym*, „Rocznik Pleszewski 2006”, Pleszew 2007, s. 97–110.

Po wyprowadzeniu się z Pleszewa rodzina Nowackich zamieszkała w Poznaniu (w kamienicy na rogu ul. Słowackiego i ul. Matejki k. Parku Wilsona). W czasie II wojny światowej zostali wysiedleni na Podhale (m.in. Zakopane). Po zakończeniu wojny rodzina powróciła do Wielkopolski i osiedliła się w Lesznie⁵⁸.

F. Nowacki zmarł 12 kwietnia 1952 roku w Lesznie. Został pochowany na cmentarzu parafialnym⁵⁹.

⁵⁸ Informacja wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno 19.06.2006 (w posiadaniu autora).

⁵⁹ USC Leszno, Odpis Skrócony Aktu Zgonu, 107/1952.

Piotr Kubiak

Urodzony 1 sierpnia 1887 roku w Reklinie, koło Tuchorzy (obecnie gmina Siedlec, powiat wolsztyński). Jego ojciec – Tomasz był właścicielem oraz zarządcą dworskim. Matka Franciszka, z domu Krzyżanowska⁶⁰.

Pełnił funkcję komisarycznego burmistrza Pleszewa. Na to stanowisko został mianowany dekretem nominacyjnym Wojewody Poznańskiego w dniu 5 października 1927 roku. Funkcję objął 13 października 1927 roku⁶¹. Został odwołany z dniem 23 kwietnia 1929 roku. Przejęcie urzędu nastąpiło 10 maja 1929 roku⁶².

Piotr Kubiak jeszcze w 1934 roku był kandydatem endecji na wiceburmistrza Pleszewa⁶³.

W Pleszewie zamieszkiwał przy ul. Słowackiego 3. Nie ustalono jednak, kiedy P. Kubiak zmarł.

⁶⁰ USC w Karnej, 1887r., Nr 39, część A.

⁶¹ APK, AMP, sygn. 865, k. 69.

⁶² APK, AMP, sygn. 864, k. 20.

⁶³ APK, AMP, sygn. 765, k. 1.

Stanisław Jaworski

(1899 – 1945)

*Fot. ze zbiorów
K. Benedykcińskiej*

Urodzony 16 sierpnia 1899 roku w Rumianku, w powiecie poznańskim (obecnie gmina Tarnowo Podgórne). Ojciec – Michał Jaworski był kupcem. Matka Katarzyna z Bogajczyków⁶⁴.

S. Jaworski w dniu 17 listopada 1922 roku w Śremie zawarł związek małżeński ze Stanisławą z Nowickich. Ojciec Stanisławy – Bronisław był przedsiębiorcą⁶⁵. Jaworscy mieli dwie córki urodzone w Śremie – Tomirę Marię (ur. 28.11.1923 r.) oraz Krystynę Aleksandrę Marię (ur. 4.09.1925 r.)⁶⁶.

Stanisław Jaworski ukończył szkołę powszechną. Maturę uzyskał w Liceum Handlowym. Był również słuchaczem Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu⁶⁷. Uczestniczył w powstaniu wielkopolskim⁶⁸. Do roku 1922 służył w wojsku. Następnie prowadził sklep kolonialny we Wrześni oraz w Poznaniu⁶⁹.

Rodzina Jaworskich do Pleszewa przybyła w 1929 roku. Przed objęciem funkcji burmistrza S. Jaworski pracował w pleszewskiej administracji na szczeblu powiatowym⁷⁰. Był również wójtem na obwód Krzywosądów. W roku 1933 został wybrany do Rady Miejskiej Miasta Pleszewa⁷¹. Zwolennik Sanacji.

Burmistrzem został wybrany 29 marca 1934 roku, zaś urzędowanie rozpoczął od 19 czerwca 1934 roku. Funkcję sprawował do 18 czerwca 1939 r.⁷². Był ostatnim burmistrzem Pleszewa w Drugiej Rzeczypospolitej.

W Pleszewie, rodzina Jaworskich zamieszkiwała na ul. Aleje, Kolejowej, Ogrodowej 3a oraz przy Nowym Rynku⁷³.

Po zakończeniu kadencji burmistrza, na krótko przed wybuchem II wojny światowej, rodzina Jaworskich wyprowadziła się z Pleszewa do miejscowości Dęba, w okolicach Tarnobrzegu. Tam S. Jaworski miał podjąć pracę w fabryce amunicji⁷⁴.

⁶⁴ USC Jankowice, 1899r., Nr 95, część A.

⁶⁵ USC Śrem, 1922r., Nr 106.

⁶⁶ Informacje córki Krystyny Benedykcińskiej (Toruń, wrzesień 2006, w posiadaniu autora).

⁶⁷ Ibidem, s. 1.

⁶⁸ Zaświadczenie Nr 8414 z dnia 27 maja 1969 roku Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie oraz Zaświadczenie z dnia 22.03.1939 roku Dowództwa Okręgu Korpusu Nr VII. Referat Historyczny (potwierdzenie udziału w walkach o niepodległość Państwa Polskiego).

⁶⁹ Informacje córki ..., op. cit., s. 1.

⁷⁰ APK, AMP, sygn. 1815, k. 10.

⁷¹ „Gazeta Pleszewska”, Nr 96 z 29 listopada 1933, s. 3.

⁷² APK, AMP, sygn. 765, k. 18 i 31 oraz „Orędownik Pleszewski”, 1939, Nr 50, s. 3.

⁷³ Informacje córki ..., op. cit., s. 2 oraz Informacje przyjaciółki K. Benedykcińskiej – Kazimiery Jarzębowskiej, zd. Ławniczak (Pleszew, wrzesień 2006r. w posiadaniu autora).

⁷⁴ Informacje córki ..., op. cit., s. 2.

Lata trzydzieste. Stadion miejski. Drugi od lewej burmistrz Stanisław Jaworski.
Fot. ze zbiorów K. Benedykcińskiej.

Gdy wybuchła wojna S. Jaworski otrzymał kartę mobilizacyjną do składnicy uzbrojenia nr 4 w Galkówku, k. Łodzi⁷⁵. Po demobilizacji rozpoczął pracę w Mielcu, w firmie budowlanej Heniga. Z początkiem 1942 roku wyjechał do Warszawy. Według relacji córki Krystyny – powodem opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania były poszukiwania Stanisława Jaworskiego przez Niemców, za to że w okresie burmistrzowania w Pleszewie, wykupił od Niemców elektrownię. W Warszawie pracował w firmie budowlanej inż. Józefa Baręsewicza (ps. Baca), bardzo mocno zaangażowanego w pracę konspiracyjną Armii Krajowej. S. Jaworski należał również do AK, posługując się pseudonimem „Buchalter”. Brał udział w wielu akcjach. Wysłany przez Józefa Baręsewicza do Krzeszowic k. Krakowa, pod pozorem oficjalnie wykonywanej pracy zleconej przez firmę, zbierał informacje do przygotowywanej przez „Parasol” akcji zamachu na generalnego gubernatora Hansa Franka. Do zamachu jednak nie doszło⁷⁶.

W listopadzie 1944 roku zgłosił się na ochotnika do Wojska Polskiego, otrzymując kartę mobilizacyjną⁷⁷. Ostatnią jednostką wojskową, w której służył była jednostka nr 52213. Dosłużył się stopnia kapitana. Rodzina podczas wojny mieszkała głównie w miejscowości Dęba oraz Mielcu.

⁷⁵ Karta mobilizacyjna S. Jaworskiego oraz rozkaz podróży.

⁷⁶ A. Kunicki, *Cichy front*, Warszawa 1969, s. 196 i 205.

⁷⁷ Zaświadczenie z dnia 20 listopada 1944 r. Rejonowej Komendy Uzupełnień w Dębicy z siedzibą w Mielcu (w sprawie mobilizacji i wcielenia do Wojska Polskiego S. Jaworskiego).

Stanisław Jaworski zmarł 30 stycznia 1945 roku w szpitalu garnizonowym w Lublinie⁷⁸. Pogrzeb, z udziałem kompanii honorowej i Polskiej Orkiestry Wojskowej odbył się 15 lutego 1945 roku. Jest pochowany w Alei Zasłużonych na cmentarzu przy ulicy Lipowej w Lublinie.

Po wojnie żona S. Jaworskiego z dziećmi zamieszkiwała w Mielcu. Bardzo szybko jednak opuściła miasto. Wspólnie z córką Krystyną wyjechały do Inowrocławia, gdzie prowadziły sklep z galanterią. Tam, Krystyna Jaworska wyszła za mąż za Tadeusza Benedykcińskiego. Mają troje dzieci – Małgorzatę, Annę i Tomasza. Obecnie, córka Krystyna mieszka w Toruniu. W Toruniu w 1979 r. umarła również Stanisława Jaworska. Natomiast córka Tomira z mężem Zygmuntem Wojciechowskim i córką Anną, po II wojnie światowej zamieszkiwała początkowo we Wrześni, gdzie urodziła się córka Danuta, a następnie w Poznaniu. Tam Wojciechowskim przyszły na świat kolejne dzieci: Zygmunt i Barbara.

⁷⁸ Zaświadczenie z dnia 28.02.1945 r. o śmierci i pogrzebie S. Jaworskiego oraz nekrolog S. Jaworskiego.

ROZDZIAŁ VI

PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ MIASTA PLESZEWA

Franciszek Gdeczyk

(1847 – 1922)

Urodzony w 1847 roku w Jaskółkach. Był synem nauczyciela Jakuba Gdeczyka i Nepomuceny z Meclewskich. Żoną F. Gdeczyka była Stanisława z domu Wlazłowska¹.

Osoba niezwykle zasłużona dla lokalnego środowiska. Znany przede wszystkim z działalności w pleszewskim Banku Spółdzielczym. Pracę w banku rozpoczął już w roku 1881 na stanowisku kasjera, następnie w latach 1919–1922 był dyrektorem i członkiem zarządu tego banku. Walnie przyczynił się do budowy siedziby banku². Aktywnie również uczestniczył w działalności Towarzystwa Przemysłowców. Brał udział w przygotowaniach wystawy przemysłowej w roku 1912 pełniąc funkcję skarbnika³. Ks. Kazimierz Niesiołowski tak pisał o F. Gdeczyku: „Bankowiec – ide-

owiec, Polak – patriota i katolik wierzący, praktykujący”⁴.

W Drugiej Rzeczypospolitej radnym był w latach 1919–1921. Został pierwszym przewodniczącym rady w niepodległej Polsce. Na stanowisko to wybrany 2 kwietnia 1919 r.⁵ i pełnił je do 10 stycznia 1921 r.⁶. Po rezygnacji z funkcji przewodniczącego był zastępcą przewodniczącego rady⁷. Brał udział w pracach komisji mającej na celu przygotowanie wyboru burmistrza Pleszewa w roku 1919⁸.

¹ M. Piasecka, J. Piasecki, *Sprawy i ludzie Banku Spółdzielczego w Pleszewie (1862–1872–1997)*, Pleszew 1997, s. 250 (z publikacji tej pochodzi również zdjęcie F. Gdeczyka).

² Ibidem, s. 313.

³ *Przewodnik po Wystawie Przemysłowej w Pleszewie od 15 sierpnia do 8 września 1912*, s. 5.

⁴ K. Niesiołowski, *Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa*, Pleszew 1938, s. 73.

⁵ APK, AMP, sygn. 717, s. 157

⁶ APK, AMP, sygn. 718, poz. 1.

⁷ APK, AMP, sygn. 718, poz. 2 i nast.

⁸ APK, AMP, sygn. 717, s. 173.

Członek zespołu Koła Śpiewackiego „Lutnia” od początku istnienia⁹, także w zarządzie Koła, jako wiceprezes w latach 1904–1911¹⁰.

W dniu 17 listopada 1921 roku F. Gdeczyk został mianowany przez Radę Miejską honorowym obywatelem Pleszewa za 50 – letnią pracę obywatelską i 30–letnią pracę w Radzie Miejskiej. Referat poświęcony F. Gdeczykowi wygłosił dr Likowski, zaś uroczystość po wręczeniu dyplomu miała miejsce w kawiarni restauracji „Wiktoria”¹¹.

F. Gdeczyk zmarł 22 grudnia 1922 r. w pleszewskim mieszkaniu przy ul. Kra-szewskiego¹².

⁹ *Na 40-lecie Koła Śpiewackiego „Lutnia” w Pleszewie 1896–1936 z krótkim zarysem dziejów miasta Pleszewa*, Pleszew 1936, s. 14.

¹⁰ *Ibidem*, s. 23–25.

¹¹ APK, AMP, sygn. 718, poz. 198.

¹² M. Piasecka, J. Piasecki, *Sprawy ...*, op. cit., s. 251.

Spółdzielczego¹⁸. Aktywnie uczestniczył w organizacji wystaw rolniczo – przemysłowych w roku 1912¹⁹ oraz 1938²⁰. Był również jednym z wystawców.

Radnym rady miejskiej był dwukrotnie. Po raz pierwszy w kadencji 1919–1921 (z listy polskiej), drugi raz w latach 1922–1925 (z listy obywatelskiej). Przewodniczącym rady był od 10 stycznia 1921 roku²¹, aż do końca kadencji, tj. do 31 grudnia 1921 roku. Ponownie wybrany na przewodniczącego rady w dniu 5 stycznia 1922 roku²² i 18 stycznia 1923 roku²³. Funkcję tę sprawował do 29 listopada 1923 roku, kiedy zrezygnował z mandatu radnego.

Od 10 maja 1932 roku był ławnikiem w pleszewskim magistracie. Nie był jednak wybrany przez radę, ale mianowany przez wojewodę²⁴. W okresie od 16 marca do 13 czerwca 1934 roku pełnił funkcję tymczasowego przełożonego gminy miejskiej Pleszewa²⁵. Od 23 stycznia 1919 roku był członkiem Zarządu Miejskiego. Wybrany z listy prorządowego OZON-u²⁶. Zwolennik Sanacji.

Zmarł 28 listopada 1956 roku w Słupsku²⁷.

¹⁸ *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925r.* (przewodnik).

¹⁹ Był w Komitecie przygotowującym wystawę – zob.: *Przewodnik po wystawie w Pleszewie od 15.VIII do 8.IX.1912*, Pleszew 1912, s.5

²⁰ Był wiceprezesem Zarządu Komitetu Wystawy Przemysłowo – Rolniczej w Pleszewie – zob.: *Wystawa przemysłowo – rolnicza w Pleszewie od 14–21 sierpnia 1938. Przewodnik*, Pleszew 1938, s. 4.

²¹ APK, AMP, sygn. 718, poz. 2 i nast.

²² APK, AMP, sygn. 719, s. 1-5.

²³ APK, AMP, sygn. 719, s. 91-92.

²⁴ APK, AMP, sygn. 1883, s. 294.

²⁵ APK, AMP, sygn. 864, k. 53 i 75.

²⁶ APK, AMP, sygn. 1888, k. 160.

²⁷ USC Słupsk, 1956, Nr 569.

Stanisław Makowiecki

(1876 – 1958)

*Fot. Ze zbiorów rodziny
Olekscy w posiadaniu
Muzeum Regionalnego*

Urodzony 24 kwietnia 1876 roku w Miedzianowie²⁸. Syn Jana i Agnieszki z Scholtzów²⁹. W latach 1892–1913, wspólnie z braćmi, po śmierci matki, mieszkał w Dortmundzie, gdzie kształcił się i prowadził firmę „Eksport – Import” oraz kino. Aktywnie uczestniczył w działalności na rzecz Polaków mieszkających w Niemczech³⁰. W Dortmundzie był współzałożycielem chóru „Halka”. Repertuar chóru to głównie polskie pieśni patriotyczne. Także kino służyło jako miejsce spotkań Polaków – organizowane były prelekcje, odczyty, pogadanki³¹.

W 1904 roku zawarł związek małżeński z Władysławą Palicką, córką Augustyna Palickiego i Józefy z Perzyńskich³².

Przyjeżdża z rodziną do Pleszewa w 1913 roku. Rok później zostaje wcielony do wojska pruskiego i skierowany do Skalmierzyc³³. Na wieść o powstaniu wielkopolskim opuszcza zaborczą armię i przystępuje do powstańców³⁴. Córka S. Makowieckiego – Zofia jest jedną z współpracownic ks. K. Niesiołowskiego przepisując i doręczając tajną, powstańczą korespondencję³⁵. Po odzyskaniu niepodległości uczestniczy w tworzeniu niepodległego państwa na terenie Pleszewa.

Jeden z najbardziej znanych działaczy samorządowych Pleszewa w okresie międzywojennym. Stał na czele Narodowej Partii Robotniczej. Po raz pierwszy do rady miejskiej wybrany w roku 1921³⁶. Ponownie wybrany w roku 1925³⁷. Po przewrocie majowym i zmarginalizowaniu NPR-u, startował do rady miejskiej w roku 1933 z list sanacyjnego Narodowego Bloku Gospodarczego³⁸. Zwolennik Józefa Piłsudskiego.

²⁸ APK, AMP, sygn. 1777, k. 22.

²⁹ Informacja wnuka S. Makowieckiego – Zbigniewa Oleksego (Kalisz, 28.09.2007 r., w posiadaniu autora).

³⁰ Powstaniec wielkopolski. Wspomnienia córki S. Makowieckiego – Władysławy Oleksy (Pleszew, 20.11.2001 r., w posiadaniu Muzeum Regionalnego w Pleszewie).

³¹ Informacja wnuka ..., op. cit.

³² Ibidem.

³³ Powstaniec wielkopolski .., op. cit.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Informacja wnuka ..., op. cit.

³⁶ APK, AMP, sygn. 745, k. 51.

³⁷ APK, AMP, sygn. 745, k. 53.

³⁸ „Gazeta Pleszewska”, Nr 96 z 29.11.1933, s. 3.

W dniu 5 stycznia 1922 roku wybrany został zastępcą sekretarza rady miejskiej³⁹. Przewodniczącym rady zostaje wybrany w dniu 10 stycznia 1924 roku⁴⁰ oraz 15 stycznia 1925 roku⁴¹. Funkcję tę pełnił krótko, bowiem został wybrany w skład magistratu. W nowej kadencji przewodniczącym rady był wybrany dwukrotnie: 5 stycznia 1926 roku⁴² i 5 stycznia 1927 roku⁴³.

Był również członkiem magistratu. Pierwszy raz wybrany 27 kwietnia 1922 roku – nie podjął jednak pracy, bowiem wyboru nie zatwierdził wojewoda⁴⁴. Na członka magistratu wybrany w dniu 27 listopada 1924 roku (wprowadzony w urząd 26 lutego 1925 r.)⁴⁵. Natomiast 19 lipca 1928 roku został wybrany na wiceburmistrza Pleszewa (pełnił funkcję od 5 kwietnia 1929 r.)⁴⁶. Ponownie wybrany na to stanowisko w dniu 29 marca 1934 r.⁴⁷. Z funkcji, z uwagi na wiek, zrezygnował w dniu 10 grudnia 1934 r.⁴⁸. Wówczas rozpoczął pracę w elektrowni miejskiej.

Jak wspomina córka Władysława Oleksy działał również w administracji powiatowej oraz wojewódzkiej, będąc członkiem Wydziału Powiatowego, Sejmiku Powiatowego oraz Sejmiku Wojewódzkiego⁴⁹.

Po wkroczeniu do Pleszewa armii niemieckiej zostaje wytypowany jako jeden z zakładników mających ręczyć swym życiem za spokój i bezpieczeństwo w mieście⁵⁰.

W Pleszewie prowadził rozliczne interesy – od rozlewni piwa, cegielni, po skład opału i piwiarnię⁵¹. W materiałach wyborczych określany był jako handlowiec. Mieszkał przy ulicy Szkolnej 1⁵².

Stanisław Makowiecki zmarł 25 czerwca 1958 roku w Pleszewie⁵³. Jest pochowany na cmentarzu, przy ul. Kaliskiej.

³⁹ APK, AMP, sygn. 719, s. 1-5.

⁴⁰ APK, AMP, sygn. 719.

⁴¹ APK, AMP, sygn. 720, s. 163.

⁴² APK, AMP, sygn. 720, s. 261.

⁴³ APK, AMP, sygn. 1883, s. 44.

⁴⁴ APK, AMP, sygn. 764, k. 91.

⁴⁵ APK, AMP, sygn. 720, s. 186.

⁴⁶ APK, AMP, sygn. 764, k. 138.

⁴⁷ APK, AMP, sygn. 765, k. 18.

⁴⁸ APK, AMP, sygn. 865, k. 193.

⁴⁹ Burmistrz Pleszewa – Stanisław Makowiecki (1876–1958). Wspomnienie córki S. Makowieckiego – Władysławy Oleksy (w posiadaniu Muzeum Regionalnego w Pleszewie).

⁵⁰ Informacja wnuka ..., op. cit.

⁵¹ Ibidem

⁵² APK, AMP, sygn. 1777, k. 22.

⁵³ USC Pleszew, 1958 r., Nr 77.

Franciszek Kocimski

Fot. ze zbiorów
Muzeum Regionalnego

Aktywnie uczestniczył w przejmowaniu władzy w roku 1918 i 1919, wchodząc w skład Rady Ludowej na Powiat Pleszewski⁵⁴. Do Rady Miejskiej Miasta Pleszewa wybierany trzykrotnie. Po raz pierwszy w roku 1919 z listy polskiej⁵⁵. W kolejnych wyborach w roku 1921⁵⁶ i 1925⁵⁷ startował z Listy Obywatelskiej. W dniu 5 stycznia 1922 roku wybrany został na zastępcę przewodniczącego rady miejskiej⁵⁸. Ponownie na to stanowisko wybrany został w dniu 18 stycznia 1923 roku⁵⁹. Przewodniczącym rady był od 12 marca 1925 roku, po tym jak z funkcji tej zrezygnował Stanisław Makowiecki⁶⁰. Z funkcji radnego zrezygnował w dniu 10 marca 1927 roku⁶¹. Zwolennik endecji⁶².

Był nauczycielem i rektorem szkoły powszechnej w Pleszewie. Funkcję rektora sprawował do czerwca 1929 roku. Po nim funkcję tę pełnił Antoni Kaczorowski⁶³.

⁵⁴ A. Gulczyński, *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918–1919*, Pleszew 1988, s. 5.

⁵⁵ APK, AMP, sygn. 746, k. 104.

⁵⁶ APK, AMP, sygn. 745, k. 51.

⁵⁷ APK, AMP, sygn. 745, k. 53.

⁵⁸ APK, AMP, sygn. 718, poz. 102.

⁵⁹ APK, AMP, sygn. 719, s. 91–92.

⁶⁰ APK, AMP, sygn. 720, s. 186.

⁶¹ APK, AMP, sygn. 720, s. 348.

⁶² APK, AMP, sygn. 720, k. 85

⁶³ APK, AMP, sygn. 1154, k. 232.

Feliks Ligeziński

Urodzony 25 maja 1871 roku w Pleszewie. Syn Józefa i Alojzy z Dąbkiewiczów⁶⁴. Posiadał skład sprzętów kuchennych i domowych. Był mistrzem blacharskim i dekar-
skim prowadzącym zakład przy ulicy Zamkowej 1⁶⁵. W końcu lat dwudziestych pełnił
funkcję przewodniczącego Rady Komunalnej Kasy Oszczędności⁶⁶. Mieszkał przy ulicy
Zamkowej 1 oraz Kolejowej 6⁶⁷.

Radny Rady Miejskiej w latach 1926–1929 z Listy Obywatelskiej. W dniu 5 stycz-
nia 1927 roku został wybrany zastępcą przewodniczącego rady miejskiej. Przewodni-
czącym był od 31 stycznia 1929 r. Startował również w wyborach w roku 1929 z list
Bloku Bezpartyjnego Wszystkich Stanów, jednak bez powodzenia. Zwolennik Naro-
dowej Demokracji⁶⁸.

**Skład sprzętów
kuchennych i domowych**

Feliks Ligeziński

mistrz blacharski i dekarSKI

założony 1897 - Pleszew - założony 1897

Podjeµuje wszelk. rodzaju asfaltowania

pokrycia pojedynczych i dubeltowo łożonych
dachów papowych, również i cynkiem, blachą
żelazną, papą kleisną, drzewnym cementem

Pokrywa wieże cynkiem i miedzią

**Zakłada rynny, wykonuje wszelkie prace przy bu-
dowlach w zakres zawodu wchodzące**

Obsługa rzetelna Ceny umiarkowane

Dalej ma stałe na składzie po cenach możliwie przystępnych

Tekturę na dachy : Asfalt : klej tekturowy : Asfaltowe
płyty do izolowania : Goudron : Epurée : Smołę
dla kowali i szewców : Lakier na dachy : Karbolineum
Lakier czarny : Filc angielski na dachy : Stalowe
gwoździe do tektury itd. itd.

*Druk reklamowy zamieszczony
w przewodniku po wystawie
przemysłowej z roku 1912.*

⁶⁴ Księga kontroli ruchu ludności F. Ligezińskiego.

⁶⁵ Przewodnik po Wystawie Przemysłowej w Pleszewie od 15 sierpnia do 8 września 1912.

⁶⁶ APK, AMP, sygn. 1777, k. 109.

⁶⁷ Księga kontroli ..., op. cit.

⁶⁸ APK, AMP, sygn. 1777, k. 109.

Symforian Meliński

(1895 – 1981)

Fot. ze zbioru M. Melińskiej

Urodzony 24 czerwca 1895 roku w Barcinie, b. powiecie szubińskim. Był synem Józefa i Stanisławy ze Staniszewskich.

Gimnazjum humanistyczne ukończył w Gnieźnie uzyskując w roku 1915 roku świadectwo dojrzałości. Po ukończeniu szkoły przeniósł się do Pleszewa, gdzie udzielał korepetycji. Jednak już w 1916 roku został powołany do armii pruskiej. W 1919 roku przystąpił do powstańców wielkopolskich, walcząc do końca powstania. W wojsku służył do 1922 roku. W stopniu porucznika zostaje przeniesiony do rezerwy⁶⁹.

Po powrocie do Pleszewa podejmuje pracę w fabryce Kazimierza Świerkowskiego właściciela Wielkopolskiej Fabryki Wyrobów Papierowych⁷⁰.

W dniu 17 czerwca 1924 roku zawarł związek małżeński z Marią Świerkowską, córką Kazimierza Świerkowskiego właściciela fabryki⁷¹. Druga córka Świerkowskiego – Stefania w roku 1929 zawarła związek małżeński z dr. Władysławem Wieczorkiem – starostą pleszewskim w latach 1926–1930. Świadkiem na ich ślubie był S. Meliński⁷².

Symforian i Maria Melińscy mieli troje dzieci: Barbarę (ur. 4 sierpnia 1925 r.), Andrzeja (ur. 20 lipca 1928 r.) oraz Marię (ur. 14 czerwca 1931 r.). Mieszkali przy ul. Poznańskiej 36 i 31⁷³.

W okresie międzywojennym zwolennik Narodowej Demokracji. Był dwukrotnie radnym Rady Miejskiej Miasta Pleszewa. W wyborach w roku 1929 lista wyborcza endecji występowała pod nazwą Narodowego Bloku Gospodarczego⁷⁴, zaś w wyborach w roku 1932 jako Narodowa Demokracja⁷⁵. Był liderem endeckiej listy wyborczej, zarówno w roku 1929, jak i w 1932. Na funkcję przewodniczącego rady, w kadencji 1930–1933 wybierany: 2 stycznia 1930 r.⁷⁶, 5 stycznia 1931 r.⁷⁷, 21 stycznia 1932 r.⁷⁸, 13 stycznia 1933 r.⁷⁹ Brał również udział w pracach komisji, która przygotowywała wybory burmistrza w roku 1933.

⁶⁹ K. Kubiak na podstawie relacji Marii Melińskiej (w) *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo – Wschodniej Ziemi Kaliskiej*. Tom II, Kalisz 2003.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Książka kontroli ruchu ludności Symforiana Melińskiego.

⁷² USC Pleszew, 1929 r., Nr 1 oraz informacja Bogumiły Wieczorek – synowej W. Wieczorka oraz Elwiry Olejczuk, Pleszew – Broniszewice, czerwiec 2006 (w posiadaniu autora).

⁷³ Książka kontroli ..., op. cit.

⁷⁴ APK, AMP, sygn. 1777, k. 85.

⁷⁵ „Gazeta Pleszewska”, Nr 96 z dnia 29.11.1933, s. 3.

⁷⁶ APK, AMP, sygn. 1883, s. 157-158.

⁷⁷ APK, AMP, sygn. 1883, s. 158-159.

⁷⁸ APK, AMP, sygn. 1883, s. 266.

⁷⁹ APK, AMP, sygn. 1888, s. 34-35.

Aktywnie uczestniczył w życiu gospodarczym Pleszewa w okresie międzywojennym. Był członkiem komitetu wykonawczego wystawy rolniczo – przemysłowej w Pleszewie, która miała miejsce od 15 do 19 sierpnia 1925 roku⁸⁰. Działał w Banku Spółdzielczym. W latach 1936–1939 był członkiem rady nadzorczej, zaś po II wojnie światowej, w latach 1945–1950 był prezesem rady nadzorczej banku⁸¹.

Z chwilą wybuchu II wojny światowej wstąpił na ochotnika do Wojska Polskiego. W listopadzie 1939 roku, wraz z rodziną został wysiedlony do Krakowa, gdzie przebywał, aż do zakończenia wojny. Do Pleszewa powrócił w marcu 1945 roku podejmując starania odzyskania przejętej przez państwo Wielkopolskiej Fabryki Wyrobów Papierowych. Aż do roku 1949 fabryka była własnością Świerkowskich. Po jej upaństwowieniu, S. Meliński przeprowadza się do Poznania pracując w branży papierniczej. Po przejściu na emeryturę w roku 1968, wraz z żoną przeniósł się do córki, do Katowic⁸².

Wielokrotnie odznaczony, m.in. Krzyżem Walecznych (1920 r.), Złotym Krzyżem Zasługi (1947 r.), Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (1961 r.), Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1972 r.)⁸³.

S. Meliński zmarł 17 kwietnia 1981 roku w Katowicach⁸⁴. Jest pochowany na cmentarzu przy kościele św. Floriana.

⁸⁰ *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925r. (przewodnik).*

⁸¹ M. Piasecka, J. Piasecki, *Sprawy i ludzie ...*, op. cit. s. 313.

⁸² K. Kubiak na podstawie ..., op. cit.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ USC Barcin, 152/1895, cz. A.

ROZDZIAŁ VII

PROBLEMY PLESZEWA W INTERPELACJACH I ZAPYTANIACH RADNYCH

O problemach miasta okresu międzywojennego mogą świadczyć interpelacje i pytania radnych składane w części posiedzenia rady nazywanej „Komunikatami” lub „Interpelacjami”. Zgłaszali je radni. Dotyczyły wielu spraw, z różnych obszarów działalności samorządu i życia mieszkańców Pleszewa.

Już na pierwszym posiedzeniu rady w dniu 2 kwietnia 1919 roku poruszono kwestię braku mieszkań (proponowano wykorzystać stare domy w Rynku oraz rozebrać „stare jatki rzeźnicze”), urządzenia pastwiska dla kóz na łące przy koszarach, czy też zorganizowania w mieście miejsc ustępowych.

Na kolejnych posiedzeniach poruszano również problemy m.in. usuwania drzew i desek przy jatkach, które stwarzają niebezpieczeństwo; zmiany nazw ulic; używania języka polskiego, jako języka urzędowego; zmiany tablic na polskie; szanowania przez mieszkańców zieleni; większej czystości miasta; płynących ścieków; szanowania lasku koło koszar¹; zwolnienia z Magistratu sekretarza miejskiego Maischa za hakatystyczne postępowanie z ludźmi w czasie wojny²; występowania szczurów na Rynku (kilkakrotnie)³, złęgo brukowania dróg; lepszego połączenia kolejowego z Poznaniem (by pociąg popołudniowy wyjeżdżał z Poznania później niż o 3)⁴; przeniesienia targowiska świńskiego na bydłce, a z Rynku wyprowadzenie całego handlu na Nowy Rynek⁵; uruchomienia stacji wodociągowej przy pomocy lokomobili; zapobiegania zanieczyszczeniu ulic miasta; nieporządku w dawnym hotelu Adler⁶; by na wakujące etaty w magistracie i policji ogłaszać nabór w prasie; ustanowienia stróża na kolei ponieważ dochodzi często do kradzieży; wywożenia śmieci na plac po p. Sochaczewskim; odchodów z koszar, które zanieczyszczają Ner; zakupu zboża; wykonania zestawienia stanu finansowego miasta; udzielenia zasiłku gwiazdkowego dla urzędników komunalnych.

¹ Wszystkie na posiedzeniu w dniu 8 maja 1919 roku: APK, AMP, sygn. 717, s. 160–161.

² APK, AMP, sygn. 717, s. 174.

³ Posiedzenie w dniu 26 sierpnia 1920.

⁴ APK, AMP, sygn. 717, s. 181.

⁵ Targowisko świńskie znajdowało się na Nowym Rynku (dzisiejszy Pl. Powstańców Wlkp), zaś bydłce na ul. Targowisko (obecnie Stare Targowisko). J. Piasecki, *Dzieje rzemiosła pleszewskiego*, Pleszew 1993, s. 50.

⁶ Zob.: *Pleszew w starej widokówce do roku 1945*, (opr. J. Szpunt), Pleszew 2001, s. 10, 11.

W pierwszej kadencji zdarzały się również interpelacje, które dla miasta nie miały raczej istotnego znaczenia. I tak, na posiedzeniu w dniu 27 maja 1921 roku podnoszono kwestię rozprowadzania już na drugi dzień przez urzędników magistratu i policji tego, co jest omawiane na posiedzeniach rady⁷. Do innych, mało istotnych interpelacji (wniosków) należało powiększenie stołu dla radnych⁸; dlaczego w magistracie pobiera się opłaty „za przyłożenie stempla”; kto dzierżawi 5 mórg ziemi od magistratu i kto upoważnił sekretarza do podpisania dzierżawy (na następne posiedzenie magistrat miał przygotować stosowną informację); zwolnienie dwóch pańienek z magistratu⁹.

W kolejnych latach w interpelacjach zgłaszano, m.in.: zakup węgla dla mieszkańców miasta; podwyższenie opłat targowych dla handlarzy z byłej Kongresówki; przyłączenie do kanalizacji; uregulowanie ogrodu miejskiego; by częściej zwoływać posiedzenia rady; zahamować wywóz zboża z miasta; opiekę nad ubogimi; wysokości poborów burmistrza; braku wody rano; podjęcia rozmów z Gminą Żydowską, by oddać do publicznego użytku kąpielki przy ul. Ogrodowej (Gmina nie wyraziła zgody); przebudowę ćwiczni; nieczystości w pociągu kolejki powiatowej, zatrzymywania się pociągu relacji Kraków – Gdańsk na głównym dworcu, budowy mostu w Bogusławiu, świecące lampy w Rynku, problemu zatrudnienia w plantach przez całe lato 4 kobiet, wywożenia śniegu z miasta; wystąpienie do sejmiku powiatowego o subwencjonowanie gimnazjum; wydzierżawienie ogrodów miejskich; podwyższenie taryfy na koleje powiatowe; nieporządek na „małej kolejce”; dzierżawy stawów miejskich; wysokie ceny za chleb w mieście; zbierania mierzwy z targowiska; remontu mieszkania dyrektora rzeźni miejskiej; poufnej księgi protokolarzowej rady miejskiej; młodzieży, która włóczy się po ulicach miasta; doprowadzenia do porządku kąpielki publicznej w Kobylce Młynie; naprawy mostu znajdującego się na Maliniu; publicznych ogłoszeń o posiedzeniach rady miejskiej; oświetlenia ulicy Polnej; naprawy bruku przy ul. Ogrodowej; przetrzymywania dzieci gimnazjalnych podczas nabożeństwa w klasach przez p. Kopernego; naprawy hydrantu przy ul. Kaliskiej; budowę publicznych miejsc ustępowych; reperację ulicy Prokopowskiej; nieprawidłowego używania węży podczas pożaru w Kowalewcu (wrzesień 1925 r.); zestawienia stołów na posiedzeniach rady; naprawę drogi Zapłocie; naprawę drzwi klasy III szkoły wydziałowej; wywożenia śmieci na placu koło kolejki powiatowej; zanieczyszczeniu kanału odchodowego na ul. Szkolnej i Poznańskiej; wodociągu ogródków działkowych; kanalizacji na ul. Poznańskiej.

Połowa lat trzydziestych, aż do II wojny światowej to interpelacje związane m.in. z kanalizowaniem ul. Podgórznej, naprawą ulic i chodników¹⁰, polewaniem ulic przed zamiataniem i podczas upałów¹¹, planów rozbudowy miasta, oświetlenia miasta (m.in. ul. Kaliska, Tyniec, Lenartowicka, dworzec autobusowy), niewłaściwych kwitów ubojni

⁷ APK, AMP, sygn. 718, poz. 82.

⁸ Magistrat zajął się tym zagadnieniem na posiedzeniu w dniu 4.07.1919 r. APK, AMP, sygn. 727, poz. 764.

⁹ APK, AMP, sygn. 717, s. 174.

¹⁰ APK, AMP, sygn. 1888, k. 111.

¹¹ APK, AMP, sygn. 1888, k. 112.

w rzeźni miejskiej¹², komunikacją do Kalisza, otynkowaniem więzienia sądowego¹³, przystanku wozów w rynku, w dni targowe¹⁴, wykupu przez miasto budynku byłego starostwa przy ul. Poznańskiej, utworzeniem w Pleszewie filii urzędu skarbowego oraz starostwa¹⁵, uregulowaniem ruchu w mieście¹⁶, połączeniem szosy kaliskiej z ul. Lenartowicką¹⁷, upiększaniem Placu Kościelnego¹⁸, stałych terminów posiedzeń rady miejskiej, lokalizacją baraków przy Przydziałkach¹⁹, czy też budową kortów tenisowych²⁰.

¹² APK, AMP, sygn. 1888, k. 119.

¹³ APK, AMP, sygn. 1888, k. 129–130.

¹⁴ APK, AMP, sygn. 1888, k. 140.

¹⁵ APK, AMP, sygn. 1888, k. 151.

¹⁶ APK, AMP, sygn. 1888, k. 155.

¹⁷ APK, AMP, sygn. 1888, k. 167.

¹⁸ APK, AMP, sygn. 1888, k. 170.

¹⁹ APK, AMP, sygn. 1888, k. 160–161.

²⁰ APK, AMP, sygn. 1883, s. 267.

ZAKOŃCZENIE

Celem niniejszej publikacji było przedstawienie dwudziestu lat historii samorządu miejskiego w Pleszewie. W toku badań podjęto próbę zrekonstruowania mechanizmów funkcjonowania władzy lokalnej.

W latach 1919–1921 władza samorządowa oparta była na osobach dla których przynależność i sympatie polityczne nie odgrywały dużego znaczenia. Celem nadrzędnym była budowa nowego państwa. Wiele osób, które zasiadło w radzie, wcześniej angażowało się w działalność Rady Ludowej oraz Rady Robotników i Żołnierzy, które to przejmowały władzę z rąk zaborców. Osoby te do wyborów, do rady miejskiej w roku 1919 szły z listy polskiej, zdobywając 13 na 18 miejsc w radzie miejskiej. Ale oprócz Polaków w nowej radzie pracowali również radni pochodzenia niemieckiego oraz żydowskiego. Zasiadali oni zarówno w prezydium rady, jak i w magistracie. Brakuje jakichkolwiek informacji, by dochodziło do konfliktów w samorządzie na tle narodowościowym. Rada pierwszej kadencji dostrzegła również ludzi zasłużonych dla lokalnego środowiska¹. Pierwszym honorowym obywatelem miasta został mianowany 29 czerwca 1921 roku ks. Kazimierz Niesiołowski. Drugą osobą, której rada przyznała ten zaszczytny tytuł był Franciszek Gdeczyk (17.11.1921 r.)².

W kolejnych wyborach samorządowych sukces odnosiły już listy partyjne: Narodowa Partia Robotnicza oraz startujące pod różnymi nazwami endecja³ oraz sanacja⁴. W lokalnym życiu politycznym dużych wpływów nie posiadały inne partie i ugrupowania polityczne charakterystyczne dla Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej: lewica (PPS), chadecja, partie ludowe, czy mniejszości narodowe.

Po okresie dominacji NPR-u nastąpiło przejęcie władzy przez endecję (1930–1933). Całe prezydium rady miejskiej złożone było z radnych, którzy zdobyli mandat z list endecji. W okresie międzywojennym w radzie miejskiej różnych kadencji środowisko pleszewskiej endecji tworzyli m.in.: S. Meliński, A. Suchocka, J. Suchocki, J. Białasik, A. Wyderkowski.

¹ Z propozycją taką wystąpił 3 marca 1921 Przewodniczący Rady Miejskiej Antoni Janiak. Zaproponował powołanie komisji, której celem byłoby opracowanie „(...) sposobu uznania ludzi zasłużonych długoletnią działalnością w Radzie Miejskiej”. W pracach komisji brali udział A. Suchocka, A. Janiak, F. Kocimski, W. Radomski. Sprawą tą miał się również zająć magistrat (zob.: APK, AMP, sygn. 718, poz. 39 oraz sygn. 728, poz. 143)

² APK, AMP, sygn. 718, poz. 104 i 198.

³ Startująca w wyborach jako Narodowy Blok Gospodarczy (1929 r.), Narodowa Demokracja (1933 r.), Stronnictwo Narodowe (1938 r.)

⁴ BBWR, a następnie OZON startujące w wyborach jako Polski Demokratyczny Blok Pracy Gospodarczej (1929 r.) Narodowy Blok Gospodarczy (1933 r. - pod taką samą nazwą w roku 1929 startowała endecja), Narodowe Zjednoczenie Gospodarcze (1938 r.)

Po endecji władzę w mieście przejęła sanacja (1934–1938). Okres rządów sanacji przypadł na wybory burmistrza⁵, stąd, aż do 1939 burmistrzem był jej zwolennik Stanisław Jaworski. Grupę zwolenników sanacji tworzyli: W. Likowski, S. Makowiecki, S. Jaworski, A. Janiak, L. Musiałek, M. Puciata, J. Bendlewicz, czy też E. Perż.

Ostatnie miesiące Drugiej Rzeczypospolitej to zdecydowana dominacja endecji, która po wyborach w grudniu 1938 roku przejęła większość w radzie. Pomimo upływu kadencji burmistrza po raz kolejny endecja nie wybrała swojego przedstawiciela na ten urząd.

Praca w samorządzie to tylko fragment działalności pleszewian okresu międzywojennego. Ich działalność widoczna była w pracach Banku Spółdzielczego, Towarzystwa Śpiewackiego „Lutnia”, Towarzystwa Przemysłowców, Towarzystwa Kupców, Towarzystwa Czytelní Ludowych, czy też w Bractwie Kurkowym.

Zmiany następowały również w pochodzeniu społecznym i zawodowym osób zaangażowanych w działalność samorządową i polityczną. Na radnych od końca lat dwudziestych coraz mniej jest wybieranych osób pochodzenia robotniczego. Dużą reprezentację posiadali kupcy i rzemieślnicy, później również przemysłowcy. Swoich przedstawicieli mieli nauczyciele, lekarze oraz lokalna palestra.

Dochodziło do częstych zmian w składzie osobowym rad miejskich. Część radnych rezygnowała z powodu wyprowadzenia się z Pleszewa (zwłaszcza w pierwszych latach Drugiej Rzeczypospolitej); inni z powodu objęcia funkcji ławnika, czy też pracy w przedsiębiorstwach samorządowych lub państwowych. Prawo zabraniało łączenia tych funkcji.

W okresie międzywojennym nie dochodziło do rozbudowy terytorialnej miasta. Podejmowane próby rozszerzenia granic terytorialnych Pleszewa kończyły się niepowodzeniem, głównie z powodu postawy właściciela majątności Malinie. Wyznaczone jednak zostały kierunki rozbudowy miasta, które były później wielokrotnie wykorzystywane. Nieudane próby pozyskania terenów obszaru dworskiego Malinie na rozszerzenie granic Pleszewa były realizowane wiele lat po II wojnie światowej (np. dzisiejsze Osiedle Tysiąclecia z ul. B. Krzywoustego, ul. Mieszka I itd.). Część z koncepcji rozbudowy i przebudowy miasta nie zostały zrealizowane do dnia dzisiejszego.

W samym mieście powstawały jednak nowe ulice – Batorego, Traugutta, Targowa, Krótka, czy też Strumykowa. Zwiększała się również liczba mieszkańców.

Prowadzone przez samorząd zadania związane były z potrzebami miasta i mieszkańców. Brak mieszkań próbowano rozwiązać budową domów przy ulicy Marszewskiej, Alejach oraz Przydziałkach. Wspierano szkolnictwo poprzez rozbudowę szkoły wydziałowej oraz gimnazjum. Okres Drugiej Rzeczypospolitej to również brukowanie ulic oraz kanalizowanie i wodociągowanie kolejnych ulic w mieście. Wiele z tych prac realizowano angażując bezrobotnych.

⁵ Wybory burmistrza odbyły się już w 1933 roku, jednak wojewoda uznał je za nieważne.

Charakterystyczne dla okresu międzywojennego były wysiłki władz samorządowych, organizacji przemysłowych, kulturalnych i społecznych oraz rzeszy mieszkańców, by zachować niektóre z miejskich instytucji. Udało się zachować szkołę wydziałową oraz gimnazjum, które bez wsparcia samorządu, również finansowego, zostałyby zlikwidowane, a na pewno ich działalność byłaby ograniczona. Niepowodzeniem niestety zakończyły się próby zachowania powiatu pleszewskiego. Podejmowane wieloletnie wysiłki nie uchroniły Pleszewa od utraty statusu miasta powiatowego.

Rozwojowi miasta nie służyły zapewne konflikty, jakie miały miejsce w okresie międzywojennym. Toczone spory, zwłaszcza w latach 1922–1929 negatywnie wpłynęły na wizerunek samorządu i samego Pleszewa.

Analizując przedstawioną w publikacji problematykę widocznych jest wiele analogii do współczesnego Pleszewa. Czytelnik zauważy zapewne podobieństwa. Być może pomoże to uniknąć błędów i działań, które miastu nie przyniosą korzyści w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA

1. Akty normatywne

1. Ustawa z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. nr 35, poz. 294).
2. Ustawa z dnia 16 sierpnia 1938 roku o wyborze radnych gromadzkich, gminnych i powiatowych (Dz. U. Nr 63, poz. 481).
3. Ustawa z dnia 26 września 1922 roku w przedmiocie rozbudowy miast (Dz. U. Nr 89, poz. 811).
4. Dekret z dnia 4 lutego 1919 roku o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego (Dz. Pr. P.P. 1918, Nr 18, poz. 48).
5. Dekret z dnia 4 lutego 1919 roku o samorządzie miejskim (Dz. Pr. P.P. 1918, Nr 13, poz. 140).
6. Dekret z dnia 4 lutego 1919 roku o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski b. zaboru rosyjskiego (Dz. Pr. P.P. 1919, Nr 13, poz. 141).
7. Regulamin wyborczy dla przeprowadzenia wyborów do Rad Miejskich na podstawie przepisów przejściowych rozporządzenia Ministra b. dzielnicy pruskiej z dnia 12 sierpnia 1921 roku o zmianie ordynacji miejskiej i przeprowadzeniu wyborów komunalnych w miastach b. dzielnicy pruskiej (Dz.U.W. P Nr 37, poz. 669).
8. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 października 1933 roku w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich na obszarze województw pomorskiego i poznańskiego (Dz. U. Nr 80, poz. 578).
9. Dziennik Urzędowy Województwa Poznańskiego z 1921 roku, Nr 38, poz. 693.

2. Materiały archiwalne

1. Akta Miasta Pleszewa w zasobach Archiwum Państwowego w Kaliszu – sygnatury: 342, 717, 718, 719, 720, 727, 728, 739, 741, 745, 746, 763, 764, 765, 775, 864, 865, 903, 920, 1053, 1359, 1776, 1777, 1815, 1883, 1888, 1902, 1928.
2. Starostwo Powiatowe w zasobach Archiwum Państwowego w Kaliszu – sygnatura: 28.

3. Akta urzędów stanu cywilnego

1. USC Barcin, 1895 r., Nr 152, cz. A.
2. USC Jankowice, 1899 r., Nr 95, część A.
3. USC Pleszew, 1906 r., Nr 10, cz. B.
4. USC Pleszew, 1907 r., Nr 83, cz. A.
5. USC Pleszew, 1908 r., Nr 38, cz. A.
6. USC Pleszew, 1909 r., Nr 110, cz. A.
7. USC Pleszew, 1910 r., Nr 96, cz. A.
8. USC Pleszew, 1911 r., Nr 101, cz. A.
9. USC Pleszew, 1912 r., Nr 24, cz. B.
10. USC Pleszew, 1914 r., Nr 54, cz. A.
11. USC Pleszew, 1920 r., Nr 4, cz. C.
12. USC Śrem, 1922 r., Nr 106.
13. USC Pleszew, 1922 r., Nr 114, cz. A.
14. USC Pleszew, 1925 r., Nr 131, cz. A.
15. USC Poznań, 1925 r., Nr 1850, cz. C.
16. USC Pleszew, 1929 r., Nr 145, cz. C.
17. USC Pleszew, 1947 r., Nr 54.
18. USC Leszno, 1952 r., Nr 107, cz. C.
19. USC Pleszew, 1953 r., Nr 84, cz. C.
20. USC Pleszew, 1958 r., Nr 77.

4. Informacje, relacje, wspomnienia

1. Wspomnienie wnuczki J. Kolipińskiego - Barbary Roszkowskiej, Warszawa, październik 2000 r. (w posiadaniu Muzeum Regionalnego w Pleszewie).
2. Powstaniec wielkopolski. Wspomnienia córki S. Makowieckiego – Władysławy Oleksy, Pleszew, listopad 2001 r., (w posiadaniu Muzeum Regionalnego w Pleszewie).
3. Burmistrz Pleszewa – Stanisław Makowiecki (1876–1958). Wspomnienie córki S. Makowieckiego – Władysławy Oleksy (bez daty, w posiadaniu Muzeum Regionalnego).
4. Informacje wnuczki J. Kolipińskiego Doroty Makowskiej, Warszawa – Pleszew, kwiecień 2006 r. (w posiadaniu autora).
5. Informacje wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno, maj 2006 r. (w posiadaniu autora).
6. Informacje wnuka F. Nowackiego Ryszarda Smitkowskiego, Leszno, czerwiec 2006 r. (w posiadaniu autora).

7. Informacje córki Stanisława Jaworskiego - Krystyny Benedykcińskiej, Toruń, wrzesień 2006 r. (w posiadaniu autora).
8. Informacje przyjaciółki K. Benedykcińskiej – Kazimiery Jarzębowskiej, zd. Ławniczak, Pleszew, wrzesień 2006 r. (w posiadaniu autora).
9. Informacja wnuka Antoniego Janiaka - Jerzego Janiaka, sierpień 2007 r., (w posiadaniu autora).
10. Informacja wnuka S. Makowieckiego – Zbigniewa Oleksego, Kalisz, wrzesień 2007 r. (w posiadaniu autora).

5. Roczniki statystyczne

1. Spis powszechny Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo poznańskie, Warszawa 1928.

II. PRASA DRUKOWANA

1. „Gazeta Pleszewska”, Nr 75 z 18 września 1929.
2. „Gazeta Pleszewska”, Nr 76 z 22 września 1929.
3. „Gazeta Pleszewska”, Nr 77 z 25 września 1929.
4. „Gazeta Pleszewska”, Nr 78 z 29 września 1929.
5. „Gazeta Pleszewska”, Nr 79 z 2 października 1929.
6. „Gazeta Pleszewska”, Nr 87 z 29 października 1933.
7. „Gazeta Pleszewska”, Nr 88 z 5 listopada 1933.
8. „Gazeta Pleszewska”, Nr 90 z 8 listopada 1933.
9. „Gazeta Pleszewska”, Nr 94 z 22 listopada 1933.
10. „Gazeta Pleszewska”, Nr 95 z 26 listopada 1933.
11. „Gazeta Pleszewska”, Nr 96 z 29 listopada 1933.
12. „Gazeta Pleszewska”, Nr 26 z 1 kwietnia 1934.
13. „Gazeta Pleszewska”, Nr 30 z 15 kwietnia 1934.
14. „Gazeta Pleszewska” Nr 42 z 27 maja 1934.
15. „Gazeta Pleszewska”, Nr 47 z 14 czerwca 1934.
16. „Gazeta Pleszewska”, Nr 49 z 21 czerwca 1934.
17. „Kurier Poznański” Nr 247 z 25 października 1919.
18. „Orędownik Pleszewski”, Nr 105 z 27 listopada 1938.
19. „Orędownik Pleszewski”, Nr 109 z 11 grudnia 1938.
20. „Orędownik Pleszewski”, Nr 112 z 22 grudnia 1938.
21. „Orędownik Pleszewski”, Nr 7 z 22 stycznia 1939.
22. „Orędownik Pleszewski”, Nr 49 z 18 czerwca 1939.
23. „Orędownik Pleszewski”, Nr 50 z 22 czerwca 1939.

III. LITERATURA

1. Ajnenkiel A., *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1978.
2. Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1977.
3. Borkiewicz – Kaczmarek M., *Życie codzienne w Pleszewie w dwudziestoleciu międzywojennym*, Pleszew 2005.
4. Borkiewicz R., Kulig R., Piasecki J., Szymański A., *Ludzie. Lata. Szkoła. Gimnazjum i Liceum w Pleszewie w latach 1871–1996*, Pleszew 1996.
5. Cynalewska U., *Sytuacja społeczno – ekonomiczna miast wielkopolskich w międzywojennym dwudziestoleciu*, Warszawa – Poznań 1977.
6. *Dzieje Jarocina*, pod red. Cz. Łuczaka, Poznań 1998.
7. *Dzieje Pleszewa*, red. M. Drozdowski, Kalisz 1989.
8. *Dziesięciolecie Koedukacyjnej Szkoły Wydziałowej w Pleszewie 1920–1930*, Pleszew 1930.
9. *Dziesięciolecie Państwowego gimnazjum koedukacyjnego im. Staszica w Pleszewie 1919–1929*, Pleszew 1929.
10. Fidler W., *Historia Miejskiego komitetu walki z żebractwem w Poznaniu*, Poznań 1937.
11. Garlicki A., *Od maja do Brześcia*, Warszawa 1981.
12. Gulczyński A., *Harcerstwo pleszewskie do roku 1939*, Pleszew 1986.
13. Gulczyński A., *Ks. prałat Kazimierz Niesiołowski 1872–1949*, Pleszew 1995.
14. Gulczyński A., *Kształtowanie się polskich organów władzy i administracji w powiecie pleszewskim w latach 1918–1919*, Pleszew 1988.
15. Gulczyński A., *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919–1922)*, Poznań 1995.
16. Gulczyński A., *Ogród Jordanowski, dom parafialny i ogrody działkowe – dzieło ks. Kazimierza Niesiołowskiego*, Pleszew 1993.
17. Gulczyński A., *Pleszewska prasa 1853–1981* (informator wydany z okazji wystawy w Muzeum Regionalnym w Pleszewie w roku 1986).
18. Gulczyński A., *Rada Ludowa na Powiat Pleszewski (1918–1919)*, „Rocznik Kaliski”, T. XXII, Kalisz 1992.
19. Gulczyński A., *Udział Pleszewian w Polskim Sejmie Dzielnicowym (1918)*, „Rocznik Pleszewski 2005”, Pleszew 2006.
20. Gulczyński A., *Władze Miasta Poznania w okresie międzywojennym*, „Kronika Miasta Poznania”, Nr 1, 1999.
21. Hajdziony W., *Kurkowe Bractwo Strzeleckie w Pleszewie w okresie międzywojennym*, „Rocznik Pleszewski 2006”, Pleszew 2007.
22. Holzer J., *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974.
23. Izdebski H., *Historia administracji*, Warszawa 1984.

24. Karczewska – Markiewicz Z., *Panna Lodowata*, Poznań 1973.
25. Kryszak F., *Dzieje miasta Pleszewa na podstawie źródeł historycznych*, Pleszew 1938.
26. *Księga adresowa Polski (wraz z W.M. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa*, Warszawa 1928.
27. Kumaniecki K., Wasiutyński B., Panejko J., *Polskie prawo administracyjne w zarysie*, Kraków 1929.
28. Kumaniecki K., *Ustrój władz samorządowych na Ziemiach Polskich w zarysie*, Warszawa – Kraków, 1921.
29. Kunicki A., *Cichy front*, Warszawa 1969.
30. Lato St., Stankiewicz W., *Programy stronnictw ludowych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1969.
31. Leoński Z., *Tradycje samorządu terytorialnego w Polsce*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 3.
32. Łuczak A., *Samorząd terytorialny w programach i działalności stronnictw ludowych 1918–1939*, Warszawa 1973.
33. *Majątki Wielkopolskie. Tom II, Powiat Pleszewski*, opr. S. Małyшко, Ł. Gajda, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno – Spożywczego w Szreniawie 1997.
34. Makowski E., *Kształtowanie się stosunków społeczno – politycznych w Wielkopolsce w latach 1926–1939*, Warszawa – Poznań 1979.
35. Makowski E., *Ruch robotniczy w Wielkopolsce. Zarys dziejów do 1981 roku*, Poznań 1984.
36. *Na 40-lecie Koła Śpiewackiego „Lutnia” w Pleszewie 1896–1936 z krótkim zarysem dziejów miasta Pleszewa*, Pleszew 1936.
37. Niesiołowski K., *Szkice i sylwetki z przeszłości Pleszewa*, Pleszew 1938.
38. Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985.
39. Piasecka M., Piasecki J., *Sprawy i ludzie Banku Spółdzielczego w Pleszewie (1862–1997)*, Pleszew 1997.
40. Piasecki J., *Trochę wiosny jesienią. Dom Pomocy Społecznej w Pleszewie wczoraj i dziś*, Pleszew 1994.
41. *Pleszew w starej pocztówce do roku 1945* (tekst i opracowanie J. Szpunt), Pleszew 2001.
42. Próchniak E., *Samorząd terytorialny w myśli politycznej KPP*, „Z Pola Walki” 1978, nr 4, s. 43.
43. *Przewodnik po wystawie w Pleszewie od 15.VIII do 8.IX.1912*, Pleszew 1912.
44. Serczyk W.A., *Dzieje Polski 1918–1939. Wybór materiałów źródłowych*, Kraków 1990.
45. *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo – Wschodniej Ziemi Kaliskiej. Tom II*, Kalisz 2003.

46. Starościak J., *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960.
47. Szpunt E., *Tradycje czytelnicze Pleszewa w 35-lecie Miejskiej Biblioteki Publicznej*, Pleszew 1986.
48. Szymański A., *Absolwenci Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. S. Staszica w Pleszewie – nauce i sztuce polskiej*, Pleszew 1988.
49. Szymański A., *Z 90-letnich tradycji śpiewaczych w Pleszewie. Koło Śpiewackie „Lutnia”*, Pleszew 1986.
50. Szymański A., *Z dziejów 70 pułku piechoty*, Pleszew 1990.
51. Tocqueville A., *O demokracji w Ameryce*, t. I, Kraków 1996.
52. *Ustrój samorządu miejskiego w województwach zachodnich*, Warszawa 1933.
53. Wróblewski B., *Amatorski ruch teatralny w Pleszewie 1869–1969*, Pleszew 1986.
54. *Wystawa przemysłowo – rolnicza w Pleszewie od 14–21 sierpnia 1938. Przewodnik*, Pleszew 1938.
55. *Wystawa rolniczo – przemysłowa w Pleszewie od 15 do 19 sierpnia 1925. Przewodnik*, Pleszew 1925.
56. Zientarski W., *Zarys dziejów parafii pod wezwaniem Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Pleszewie*, Pleszew 1994.

IV. STRONY INTERNETOWE

www.kalisz.ap.gov.pl	- Archiwum Państwowe w Kaliszu
www.poznan.ap.gov.pl	- Archiwum Państwowe Poznaniu
www.pleszew.pl	- Miasto i Gmina Pleszew
www.wbc.poznan.pl	- Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa

WYKAZ SKRÓTÓW

- APK - Archiwum Państwowe w Kaliszu
- AMP - Akta Miasta Pleszewa
- MRP - Muzeum Regionalne w Pleszewie
- PTPN - Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk
- SPP - Starostwo Powiatowe Pleszew
- APP - Archiwum Państwowe w Poznaniu
- USC - Urząd Stanu Cywilnego

ANEKS – NAZWY PLESZEWSKICH ULIC

Nazwy ulic w okresie zaboru pruskiego	Polskie tłumaczenie pruskich nazw ulic	Nazwy ulic z okresu 1919–1939	Nazwy ulic z okresu II wojny światowej	Nazwy ulic z okresu PRL	Obecne nazwy ulic
Markt	Rynek	Rynek	Adolf Hitler Platz	Rynek	Rynek
Posenerstraße	Poznańska	Poznańska	Posenerstraße	Poznańska (do figury św. Floriana)	Poznańska
Wilhelmstraße	Wilhelma	Słowackiego	Goethestraße	Słowackiego	Słowackiego
Wilhelmstraße	Wilhelma	Słowackiego	Leo Schlageter Straße	Kochanowskiego	Kochanowskiego
Mühlenweg	Droga Młyńska	Młyńska	Mühlenstraße	Młyńska	Młyńska
Jarotschiner Chaussee	Szosa Jarocińska	Św. Floriana	Posenerstraße	Poznańska (od figury św. Floriana)	Poznańska
Poststraße	Pocztowa	Św. Ducha	Poststraße	Kongresu Zjednoczenia	Św. Ducha
Gnesenerstraße	Gnieźnińska	Gnieźnińska	Gnesenerstraße	Daszyńskiego	Daszyńskiego
Karlstraße	Karola	Bramkowa	Karlstraße	Bramkowa	Bramkowa
Neumarkt	Nowy Rynek	Nowy Rynek	Neumarkt	Pl. Powstańców Wlkp.	Pl. Powstańców Wlkp.
Teichstraße	Stawowa	Glinki	Teichstraße	Glinki	Glinki
Scheunenstraße	Stodolna	Zapłocie	Horst Wessel Straße	1 Maja	Gen. J. Hallera
Adalbertstraße	Wojciecha	Wojciecha	Adalbertstraße	Marchlewskiego	Bojanowskiego
Prokopowerweg ¹	Droga Prokopowska	Prokopowska	Straße der S.A.	Prokopowska	Prokopowska
Lenartowizerweg	Droga Lenartowicka	Lenartowicka ²	Hermann Göring Straße	Lenartowicka/ Niesiołowskiego	Niesiołowskiego

¹ Pojawiała się również nazwa Kunststraße.

² Używano również nazwy Lenartowska.

Nazwy ulic w okresie zaboru pruskiego	Polskie tłumaczenie pruskich nazw ulic	Nazwy ulic z okresu 1919–1939	Nazwy ulic z okresu II wojny światowej	Nazwy ulic z okresu PRL	Obecne nazwy ulic
Chotscherstraße	Chocka	Kilińskiego	Gabelbergerstraße	Kilińskiego	Kilińskiego
Kirchstraße	Kościelna	Plac Kościelny	Kirchplatz	Pl. Kościelny	Pl. Kościelny
Kirchgasse	Uliczka Kościelna	Kościelna	Kirchstraße	Kościelna	Kościelna
Tyniecstraße	Tyniec	Tyniec	Taubenstraße	Tyniec	Tyniec
Schulstraße	Szkolna	Kraszewskiego	Alexanderstraße	Kraszewskiego	Kraszewskiego
Jungfernststraße	Panińska	Panińska	Ernststraße	Panińska	Panińska
Kalischerstraße	Kaliska	Kaliska	Kalischerstraße	Kaliska	Kaliska
Alexanderstraße	Aleksandra	Szkolna	Schulstraße	Szkolna	Szkolna
Töpfergasse	Uliczka Garncarska	Garncarska	Töpferstraße	Garncarska	Garncarska
Kreuzstraße	Krzyżowa	Krzyżowa	Kreuzstraße	Krzyżowa	Krzyżowa
Herrenstraße	Pańska	Wąska	Friedrichstraße	Wąska	Wąska
Wasserstraße	Wodna	Wodna	Feldstraße	Wodna	Wodna
Stockgasse	Uliczka Kozia	Krzywa	Martinstraße	Krzywa	Krzywa
Viechmarkt	Targowisko (bydłęce)	Targowisko	Lindenplatz	Stare Targowisko	Stare Targowisko
Feldgasse	Uliczka Polna	Polna	Luisenstraße	Wypiańskiego	Wypiańskiego
Schlossstraße	Zamkowa	Zamkowa	Schlachthofstraße	Zamkowa	Zamkowa
Breslauerstraße	Wrocławska	Sienkiewiczza	Breslauerstraße	Sienkiewiczza	Sienkiewiczza
Denkmalplatz	Plac Chwały	Plac Wolności	Herbert Norkus Platz	Plac Wolności	Plac Wolności im. Jana Pawła II
Lindenstraße	Lipowa	K. Marcinkowskiego	Hindenburgstraße	Al. Wojska Polskiego	Al. Wojska Polskiego
Reitplatz	Plac Ćwiczeń Jeździeckich	Plac Kościuszki	Reitplatz	Plac Kościuszki	Plac Kościuszki

Nazwy ulic w okresie zaboru pruskiego	Polskie tłumaczenie pruskich nazw ulic	Nazwy ulic z okresu 1919–1939	Nazwy ulic z okresu II wojny światowej	Nazwy ulic z okresu PRL	Obecne nazwy ulic
Bahnhofstraße	Dworcowa	Dworcowa	Bahnhofstraße	Kolejowa	Kolejowa
Hinterstraße (Bahnhofstraße)	Dworcowa	Ogrodowa	Gartenstraße	Ogrodowa	Ogrodowa
Malinierstraße	Malińska	Malińska	Moltkestraße	Malińska	Malińska
Bergstraße	Górna	Podgórna	Wilhelm Gustloff Straße	Podgórna	Podgórna
Parkstraße	Parkowa	Aleje	Ludendorffstraße	Al. Mickiewicza	Al. Mickiewicza
Kasernenstraße	Koszarowa	Nowa	Kasernenstraße	Sportowa	Sportowa
Schmiedegasse	Uliczka Kowalska	Kowalska	Schmiedestraße	Kowalska	Kowalska
Marschenerweg	Szosa Marszewska	Marszewska	Von Stein Straße	Marszewska	Marszewska
Straße nach Smieia Mühle	Młyn Śmieji	Śmieja Młyn (osada)	Mühlenbach	Śmieja Młyn	Śmieja Młyn
Fol	Folusz	Folusz (osada)	Folusch	Folusz	Folusz
Boguslawer Chaussee	Szosa Bogusławska	Przydziałki (osada)	Abbau	Przydziałki	Przydziałki
Weg nach Przepadła Mühle	Droga do Mlyna Przepadłe	Polna	Wiesenstraße	Polna	Polna
Ulica nie istniała		Batorego	Wilhelmstraße	Stefana Batorego	Stefana Batorego
Ulica nie istniała		Traugutta	Wilhelm Busch Straße	Traugutta	Traugutta
Ulica nie istniała		Kubackiego	Wilhelm Busch Straße	Kubackiego	Kubackiego
Ulica nie istniała		Krótką	Marienstraße	Krótką	Krótką
Ulica nie istniała		Strumykowa (Nad Nerem)	Nerstraße	Strumykowa	Strumykowa

Nazwy ulic w okresie zaboru pruskiego	Polskie tłumaczenie pruskich nazw ulic	Nazwy ulic z okresu 1919–1939	Nazwy ulic z okresu II wojny światowej	Nazwy ulic z okresu PRL	Obecne nazwy ulic
Ulica nie istniała		Targowa	Schillerstraße	Targowa	Targowa
		Tomaszew – Baranów	Weizenfelderstraße	Koźmińska	Koźmińska

Źródło: *Opracowanie i zestawienie własne na podstawie: APK, AMP, sygn. 717, s. 178–179 oraz map w zasobach Powiatowego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Pleszewie. Konsultacja: Edward Kubisz.*

(1) Ulicą Łąkową ruch odbywał się od ulicy Poznańskiej w kierunku Placu Kościuszki.

Zmieniano również nazwy ulic już istniejących. Pierwsze zmiany dokonano w 1919 roku. W okresie międzywojennym zmianom uległy:

- ulica Polna przemianowana na Wyspiańskiego,
- ulica Gnieźnieńska przemianowana na Marszałka Piłsudskiego³,
- ulica Zapłocie przemianowana na Generała Hallera⁴,
- ulicę prowadzącą od ul. Sienkiewicza do kolei powiatowej nazwano ulicą Kolejową⁵,
- Targowisko nazwano Starym Targowiskiem⁶,
- ulicę Kaliską przemianowano na Dmowskiego⁷,
- Nowy Rynek przemianowano na Plac Powstańców⁸.

³ W dniu 28 grudnia 1928 r. (APK, AMP, sygn., 1883, s. 97).

⁴ W dniu 28 grudnia 1928 r. (APK, AMP, sygn., 1883, s. 97).

⁵ W dniu 14 listopada 1929 r. (APK, AMP, sygn., 1883, s. 145).

⁶ W dniu 7 lutego 1936 r. (APK, AMP, sygn., 1888, k. 119).

⁷ W dniu 17 stycznia 1939 r. (APK, AMP, sygn., 1888, k. 153).

⁸ W dniu 17 stycznia 1939 r. (APK, AMP, sygn., 1888, k. 153).

SUMMARY

The publication presents twenty years of history of Pleszew's self – government. The period includes 1919 – 1939. It was important time not only for Pleszew, but also for entire Poland. After over 100 years Poland recaptured the independence. The essential role in structure of state was entrusted to the local self – government. The self – government solved a lot of problems which the new state encountered. To those tasks belonged among others: construction of flats, installing a sewer system and water – supply in the city, care of the fire safety, education, public assistance or the supply of energy. The economic situation also forced the self – government to make efforts in the scope of solving of the unemployment matter. How did Pleszew manage those problems, the author concluded herein the publication.

The problems and the issues characteristic for the local self – government were also provided with analysis. Issues of election to the City Council of Pleszew were presented above all. Persons who were chosen to the council were established with indication from which electoral lists they were candidates. The Pleszew results of the election were showed relating to the entire Poznań province. To imaging the local political life the knowledge about the magistracy (the board) and the city council can deliver the essential information. So elections to those bodies of the municipal self – government were reconstructed.

The biographical entries of persons involved in activity of Pleszew's self – government in interwar period had to be in the publication. So the figures of mayors of Pleszew and the chairmen of The City Council of Pleszew were described.

The list of names of Pleszew's streets were also placed in the publication in the form of the appendix. They gave, what the given street be called in the period of the Partitions of Poland (before 1918), in the interwar period (1919 – 1939), during the occupation (1939 – 1945), in the period of Polish People's Republic (1945 – 1989) and what name the given street has got at present.

The source material used in the publication came mainly from the National Archives in Kalisz. Records of the Registry Office and relations and memories of persons remembering that period were also an essential source.

Dotychczas ukazały się:

Ewa Szpunt

TRADYCJE CZYTELNICZE PLESZEWA
W 35-LECIE MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ
1986

Andrzej Szymański

Z 90-LETNICH TRADYCJI ŚPIEWACZYCH W PLESZEWIE
KOŁO ŚPIEWACKIE „LUTNIA”
1986

Stanisław Bródka

MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ ZIEMI PLESZEWSKIEJ
1986

Bonifacy Wróblewski

AMATORSKI RUCH TEATRALNY W PLESZEWIE 1869–1969
1986

Andrzej Gulczyński

HARCERSTWO PLESZEWSKIE DO ROKU 1939
1986

Stanisław Bródka

TAJNE NAUCZANIE W PLESZEWSKIEM W LATACH 1939–1945
1987

Edward Pudełko

Jerzy Aleksander Splitt
PRASŁOWIANIE I SŁOWIANIE W PLESZEWSKIEM
1987

Andrzej Szymański

ABSOLWENCI GIMNAZJUM I LICEUM OGÓLNOKSZAŁCĄCEGO
IM. S. STASZICA W PLESZEWIE – NAUCE I SZTUCE POLSKIEJ
1988

Andrzej Gulczyński

KSZTAŁTOWANIE SIĘ POLSKICH ORGANÓW WŁADZY I ADMINISTRACJI
W POWIECIE PLESZEWSKIM W LATACH 1918–1919
1989

DZIEJE PLESZEWA

Oprac. zbior. pod red. Mariana Drozdowskiego
1989

Andrzej Szymański

Z DZIEJÓW 70 PUŁKU PIECHOTY
1990

Andrzej Gulczyński

SYLWETKI ZASŁUŻONYCH PLESZEWIAN Z OKRESU PRUSKIEJ NIEWOLI
1992

Andrzej Gulczyński

OGRÓD JORDANOWSKI, DOM PARAFIALNY I OGRODY DZIAŁKOWE –
DZIEŁO KS. KAZIMIERZA NIESIOŁOWSKIEGO
1993

- ks. Władysław Zientarski
ZARYS DZIEJÓW PARAFII POD WEZWANIEM ŚCIĘCIA ŚW. JANA
CHRZCICIELA W PLESZEWIE
1994
- Andrzej Gulczyński
KS. PRAŁAT KAZIMIERZ NIESIOŁOWSKI 1872–1949
1995
- Andrzej Szymański
PLESZEW W XVIII WIEKU W ŚWIETLE SPISÓW PRUSKICH
1996
- Stanisław Bródka
Halina Hellonowa
Józef Sroczyński
WSPOMNIENIA Z WIĘZIEŃ I OBOZÓW (1939–1945)
1997
- Danuta Basińska
Z ZIEMI PLESZEWSKIEJ POD MONTE CASSINO
1998
- Adam Staszak
ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ EDMUNDA BOJANOWSKIEGO
W OPINIACH LUDZI JEMU WSPÓŁCZESNYCH
1999
- PLESZEW W STAREJ POCZTÓWCE DO ROKU 1945
2001
- Magdalena Borkiewicz-Kaczmarek
ŻYCIE CODZIENNE W PLESZEWIE
W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM
2005
- Andrzej Szymański
HITLEROWSKIE WYSIEDLENIA POLAKÓW Z ZIEMI PLESZEWSKIEJ
I JAROCIŃSKIEJ W LATACH 1939–1945
Maria Korzeniewska
TAKA... TAKA JEST PRAWDA
2006
- Bożena Kowalska
BOGUSZ - ARTYSTA I ANIMATOR
246 stron, 166 ilustr., 2007

DO NABYCIA W MUZEUM REGIONALNYM W PLESZEWIE
ul. Poznańska 34, tel. 062 742 83 59

Arkadiusz Ptak – urodzony w 1976 r.
Absolwent pleszewskiego
Liceum Ogólnokształcącego
im. Stanisława Staszica.
W roku 1999 ukończył studia
w Instytucie Nauk Politycznych
i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk
Społecznych UAM w Poznaniu.
W roku 2005 doktoryzował się,
uzyskując stopień naukowy doktora
 nauk humanistycznych w zakresie
 nauk o polityce. Adiunkt na Wydziale
Pedagogiczno Artystycznym
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
W pracy naukowej koncentruje
się na problematyce władzy lokalnej,
w tym samorządu terytorialnego.
Od roku 1999 pracownik Urzędu
Miasta i Gminy w Pleszewie,
a od 2006 r. Zastępca Burmistrza.

ISBN:

978-83-904923-9-1